

GÖTEBORGS UNIVERSITET

HANDELSHÖGSKOLAN

Tidiga förhör i brottmål som bevismedel
Kontroversiellt lagförslag till paragraf
- Ur ett effektivitetsperspektiv

Ellen Antonsson

Innehåll

Innehåll	2
1. Inledning	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte och frågeställning.....	7
1.3 Terminologi	8
1.3.1 Effektivitetsbegreppet.....	8
1.3.2 Rättssäkerhetsbegreppet	9
1.4 Avgränsningar.....	10
1.5 Metod och material.....	12
1.5.1 Rättsanalytisk metod.....	12
1.5.2 Rättssociologi	13
1.5.3 Perspektiv	14
1.5.4 Urval	14
1.6 Disposition.....	16
2. Straffprocessen - från förundersökning till huvudförhandling	17
2.1 Förundersökningen.....	17
2.2 Huvudförhandlingen i brottmål	18
2.2.1 Bevisningen vid huvudförhandlingen.....	18
2.2.2 Allmän vittnesplikt	18
2.3 Övergrepp i rättssak.....	19
3. De straffrättsliga principerna	21
3.1 Omedelbarhetsprincipen och koncentrationsprincipen	21
3.2 Muntlighetsprincipen.....	22
3.3 Kontradiktionsprincipen	22
3.4 Rätten till motförhör – artikel 6 EKMR	23
4. 35 kap. 15 § RB - en djupdykning	25
4.1 Rättsläget innan införandet av 35 kap. 15 § RB.....	25
4.2 En utökad möjlighet att åberopa tidiga förhör som bevis.....	26
4.2.1 Vilka förhör?	28
4.2.1.1 Motförhör.....	29
4.2.1.2 Tilläggsförhör	30
4.2.1.3 När i tiden bör ett förhör äga rum?	30
4.3 Lämplighetsbedömningen enligt 35 kap. 15 § RB	31
4.4 Rättssäkerheten kopplad till 35 kap. 15 § RB	32
4.5 Effektivitetsbegreppet kopplat till 35 kap. 15 § RB	33
4.6 Remissinstansernas påpekanden.....	34
5. Tillämpandet av tidiga förhör i praktiken	37
5.1 Åberopandet av tidiga förhör som bevismedel.....	37
5.1.1 Åberopande av tidiga förhör som bevis i stämningsansökan - utan hänvisning till 35 kap. 15 § RB	38
5.1.2 Åberopande av tidiga förhör som bevis i stämningsansökan - med hänvisning till 35 kap. 15 § RB.	39

5.1.3	Åklagaren har fått inkomma med ett yttrande	42
5.1.4	Åberopande av tidiga förhör som bevis under huvudförhandlingen	43
5.2	Tingsrätternas lämplighetsbedömning av åberopandet av tidiga förhör enligt 35 kap. 15 § RB	44
5.2.1	Uppspelning av tidiga förhör bedöms som olämpligt innan huvudförhandling	45
5.2.2	Uppspelning av tidiga förhör bedöms som lämpligt innan huvudförhandling	46
5.2.3	Uppspelning av tidiga förhör bedöms som olämpligt under huvudförhandlingen	47
5.2.4	Uppspelning av tidiga förhör bedöms som lämpligt under huvudförhandlingen	48
5.2.5	Tingsrätten fattar inget uttryckligt beslut om uppspelning men det anses lämpligt	51
6.	I vilken utsträckning har tillämpningen av 35 kap. 15 § RB inneburit en effektiviserad brottsbekämpning i det studerade rättsfalls materialet?	52
6.1	Analys.....	52
6.1.1	Balansen mellan effektivitet och rättssäkerhet	52
6.1.2	Effektiviteten i åklagarnas åberopande av tidiga förhör	57
6.1.3	Effektiviteten i domstolarnas lämplighetsbedömning	60
6.1.4	Tidiga förhör i förhållande till samhället	63
6.1.5	Generella analyser om effektiviteten i 35 kap. 15 § RB.....	65
7.	Avslutande reflektion	69
	Källförteckning	71
	Bilaga 1	79
	Bilaga 2	81
	Bilaga 3	83
	Bilaga 4	84
	Bilaga 5	85
	Bilaga 6	85
	Bilaga 7	86
	Bilaga 8	87

Förkortningslista

Brå	Brottsförebyggande rådet
EKMR	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, Rom 4 november 1950, SÖ 1952:35
EMR	En modernare rättegång
Europadomstolen	Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna
HD	Högsta domstolen
Lagändringen	Införandet av 35 kap. 15 § RB
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalken
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk juristtidning
Tidiga förhör	Förhör inför utredande myndighet som är inspelat med både ljud och bild

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Under de senaste åren har antalet stora brottmål ökat. Dessa typer av brott karaktäriseras av att många förhörspersoner, såväl misstänkta, vittnen som brottsoffer är inblandade i processen. De stora brottmålen är, på grund av sin komplexitet och omfattning, mycket kostsamma för samhället. Som en följd av detta tar de mycket tid i anspråk för domstolar, advokater och åklagare samt för enskilda och andra förhörspersoner. Det är inte ovanligt att vittnen och målsäganden kan behöva medverka vid flera förhör vid förundersökningen, för att därefter även behöva medverka vid huvudförhandlingen. Från det att brottet begåtts till dess att huvudförhandling hålls, riskerar såväl målsägande som vittnen att utsättas för hot eller andra påtryckningar i syfte att de ska ändra eller ta tillbaka sina uppgifter. Som regel är det svårt att få personer att vittna i de stora brottmålen.¹ I relationsvåld finns det också en större risk för att målsäganden råkar ut för påtryckningar, vilket inte bidrar till en effektiv rättsprocess.² Regeringen ansåg därför att det fanns ett behov av att modernisera straffprocessen.

2016 beslutade regeringen att ge en särskild utredare i uppdrag att analysera och utreda handläggningen av stora brottmål med omfattande bevisning för att undersöka hur den skulle kunna effektiviseras och moderniseras, utan att inskränka på rättssäkerheten.³ 2017 överlämnades ett delbetänkande, Straffprocessens ramar och domstolens beslutsunderlag i brottmål- en bättre hantering av stora brottmål (SOU 2017:7). Samma år lämnade regeringen ett nytt direktiv, där regeringen bad utredarna att lämna förslag på hur handläggningen av stora brottmål med omfattande bevisning kunde moderniseras och effektiviseras, återigen utan att inskränka på rättssäkerheten.⁴ Utredningen lämnade ett nytt delbetänkande i december 2017, Tidiga förhör- nya bevisregler i brottmål (SOU 2017:98). Detta mynnade ut i en ny lag och reform, SFS 2021:1107 Lag om ändring i rättegångsbalken som trädde i kraft 1 januari 2022. Bestämmelsen omfattar ändringar i 23, 35 samt 36 kapitlet i Rättegångsbalken (1942:740), RB.

Lagändringen innebar bland annat, genom införandet av 35 kap. 15 § RB, en ökad möjlighet att använda berättelser som lämnats i tidiga förhör inför en brottsbekämpande myndighet i domstol. Som en följd av detta skulle bevisning i större utsträckning kunna läggas fram och tas upp på det sätt som passar varje enskilt fall. Detta skulle leda till en mer tillförlitlig bevisning och bättre förutsättningar för materiellt riktiga domar. Regeringen ansåg att det, i och med lagändringen, skulle finnas en minskad risk för att målsäganden och vittnen utsätts för hot och andra påtryckningar i syfte att få dem att ändra eller ta tillbaka sina uppgifter.⁵

¹ Prop. 2020/21:209 s. 14.

² Prop. 2018/19:81 s. 27; Prop. 2020/21:209 s. 14.

³ Dir. 2016:31.

⁴ Prop. 2020/21:209 s. 10; Dir. 2017:109.

⁵ Prop. 2020/21:209 s. 14 f.

Det svenska domstolsförfarandet bygger på flertalet principer. Bland dessa utgör muntlighetsprincipen, omedelbarhetsprincipen, koncentrationsprincipen, kontradiktionsprincipen samt rätten till en rättvis rättegång några av de mest centrala principerna. Regeringen ansåg att de processuella principerna som existerar i Sveriges rättssamhälle idag inte var anpassade till den typ av omfattande bevisning och långa handläggningstider som låg för handen i de stora brottmålen. Det allra mest centrala är att säkerställa en fungerande straffprocess som uppfyller kraven på rättssäkerhet och effektivitet och där förutsättningar finns för att komma fram till materiellt riktiga domar. Därtill ansåg regeringen att de processuella principerna om bland annat muntlighet, koncentration och omedelbarhet fortsättningsvis måste utgöra grunden för prövningen i domstol, så att avgörandet i första hand kan baseras på vad som muntligt framkommit i rättegången. Däremot ansåg regeringen inte att principerna ska upprätthållas strikt då det finns en ökad risk för att förfarandet i domstol blir tidsödande, tungrott och kostnadskrävande.⁶

Vid förarbetena till lagändringen och införandet av möjligheten att återropa tidiga förhör som bevis vid huvudförhandlingen, låg stor vikt vid de stora brottmålsprocesserna. Dock är regeln inte begränsad till stora brottmål utan kan även användas i mindre mål, rörande till exempel relationsvåld eller ungdomsbrott.⁷ När det kommer till brott i parrelationer ansågs reglerna kunna få genomslag genom möjligheten att säkra muntlig bevisning tidigt.⁸ Våld i nära relationer är mer vanligt förekommande än vad gemene man tror, då 80% av de anmälda misshandelsbrotten 2022 begicks av någon bekant till den utsatte.⁹

De lagändringar som kom att gälla användandet av tidiga förhör i domstol fick såväl hejarop som mycket kritik. Den främsta kritiken kom från försvarsadvokaterna och advokatsamfundet, då de ansåg att de nya reglerna riskerar att förskjuta balansen mellan parterna i målet, till den tilltalades nackdel.¹⁰ I sina remissvar var Sveriges advokatsamfund kritiska till lagändringen och ansåg att det skapar en obalans i den insyn som åklagaren har jämfört med försvaret vid tidiga förhör under förundersökningen.¹¹ Advokatsamfundet anser att korsförhör är det bästa sättet att pröva en förhörspersons trovärdighet och en utsagas tillförlitlighet, varvid kritik riktades till det tilläggsförhör som lagförslaget anser använda sig av vid huvudförhandlingen.¹² Enligt advokatsamfundet är tidiga förhör under förundersökningen inte betingade med samma rättssäkerhetsgarantier som de förhör som sker i domstol.¹³ Ytterligare kritik som framförs är det faktum att ett vittne inte tillgår samma försiktighet vid ett tidigt förhör inför polisen som vittnet annars hade gjort i domstol, när vittnet avlägger ed.¹⁴

⁶ Prop. 2020/21:209 s. 15.

⁷ Prop. 2020/21:209 s. 14

⁸ Åklagarmyndigheten, *Nya regler om tidiga förhör*, s. 3.

⁹ Brå, *Våld i nära relationer*.

¹⁰ Andersson, Öster, *Rättssäkerheten i fara? Mycket är ännu oklart kring tidiga förhör*.

¹¹ Prop. 2020/21:209 s. 18.

¹² Prop. 2020/21:209 s. 21.

¹³ Prop. 2020/21:209 s. 38.

¹⁴ Prop. 2020/21:209 s. 44.

Åklagarna å andra sidan, välkomnade lagändringen med öppna armar. Deras förhoppning var att den nya lagändringen gynnar parterna och bidrar till en snabbare process. Därutöver hoppades åklagarna på domar som i högre grad återspeglar vad som hänt i verkligheten, baserat på att det kan bli svårare för målsäganden och vittnet att ta tillbaka tidigare berättelser om dessa tas upp inför domstol. Således förväntas reglerna effektivisera brottsbekämpningen samt minska behovet av att förhöra vittnen och målsägande på nytt i domstolen.¹⁵ Förhoppningen är att den nya reformen innebär ett bättre underlag för att meddela materiellt riktiga domar och leda till effektiv brottsbekämpning. I Åklagarmyndighetens rättsliga vägledning *Nya regler om tidiga förhör 2021-23*, framgår det att de nya reglerna är fakultativa varvid det krävs att åklagarna tillämpar dem för att de ska få genomslag.¹⁶

Eftersom det råder delade åsikter om den nya möjligheten att åberopa tidiga förhör som bevismedel inför domstolen, där främst rättssäkerheten kopplad till de grundläggande processrättsliga principer vi har i Sverige ställs mot förhoppningen om ett mer effektivt brottsbekämpande, är det av yttersta vikt att utreda huruvida lagändringen har haft den positiva inverkan på effektiv brottsbekämpning som lagförslaget och åklagarna haft förhoppningar om.¹⁷

1.2 Syfte och frågeställning

Det övergripande syftet med uppsatsen är att granska och analysera tillämpningen av 35 kap. 15 § RB, genom att dels se hur lagändringen förhåller sig till effektiv brottsbekämpning, dels till hur rättssäkerhetsprinciper och effektivitetsaspekter balanseras mot varandra. Begreppen effektivitet och rättssäkerhet definieras under avsnitt 1.3 nedan. Således har uppsatsen till syfte att studera *law in action*, innebärande tillämpning, tolkning och användning i de delar som av rätten inte anses utgöra rättskällor, till exempel underrätterna, åklagare, polis eller myndigheter.¹⁸ Åklagarna var positivt inställda till lagändringen och ansåg att den skulle få betydande effekt för en mer effektiv brottsbekämpning och för målsägande samt vittnens säkerhets skull. Men för att 35 kap. 15 § RB ska få genomslag krävs det att åklagarna tillämpar och åberopar den, eftersom den nya lagändringen är fakultativ. Lagändringen fick mycket omfattande kritik där den mesta berörde just rättssäkerheten för den tilltalade,¹⁹ medan åklagarna å andra sidan argumenterade främst för effektiviteten. Därav har uppsatsen

¹⁵ Åklagarmyndigheten, *Nya regler om tidiga förhör*, s. 4 f.

¹⁶ Åklagarmyndigheten, *Nya regler om tidiga förhör*; s. 3.

¹⁷ Intresset för att skriva denna uppsats kring 35 kap. 15 § RB grundar sig i det faktum att regeln är så pass ny att det inte finns mycket forskning kring tillämpandet av regeln. Däremot finns det forskning kring straffprocessrätten, förundersökning, förhör och huvudförhandling samt effektivitet och rättssäkerhet. Således kommer denna uppsats, utöver förarbeten och lagförslag, finna vägledning i den forskning som finns och utifrån det analysera tillämpningen och effektiviteten av 35 kap. 15 § RB.

¹⁸ Baier, Svensson, Nafstad, *Om rättssociologi*, s. 40 f.

¹⁹ Det har upprättats en del uppsatser om 35 kap. 15 § RB och dess förhållning till rättssäkerheten och de processprinciper som finns i Sverige. Således, för att bidra till den forskning som redan får anses finnas på området, och med grund i att det råder så pass delade åsikter om den, ska uppsatsen analysera tillämpningen av 35 kap. 15 § RB utifrån ett effektivitetsperspektiv, med fokus på effektivt brottsbekämpande. Således anammar denna uppsats en ny infallsvinkel som inte tidigare berörts.

till syfte att utreda huruvida 35 kap. 15 § RB fått det genomslag som regeringen önskat och hoppas på enligt vad som framgått i förarbetena.

Mot bakgrund av ovan kommer uppsatsens frågeställning lyda:

- Har tillämpandet av 35 kap. 15 § RB inneburit en effektiviserad brottsbekämpning i det studerade rättsfallsmaterialet?

Eftersom 35 kap. 15 § RB är en fakultativ regel, och det krävs att den åberopas för att den ska få genomslag, kan huvudfrågeställningen brytas ned till dessa underfrågor:

- Hur har åklagarna i det studerade rättsfallsmaterialet argumenterat för att få åberopa 35 kap. 15 § RB?
- Hur utformar sig rättens lämplighetsbedömning av uppspelning av tidiga förhör enligt 35 kap. 15 § RB?
- Hur kan analysen bedömas utifrån ett effektivitetsperspektiv?

1.3 Terminologi

Begreppen effektivitet och rättssäkerhet är nära förankrade med varandra. Den straffrättspolitik som existerar i nutida Sverige är inriktad på hur straff- och processrätten bör utformas, i enlighet med de krav på rättvisa, respekt för mänskliga rättigheter och effektivitet som finns. Därav kan det påstås att den straffrättspolitik som anses vara modern, främsta syfte är att finna en kompromiss mellan krav på effektivitet och rättssäkerhet.²⁰ För att underlätta för läsaren att ta sig igenom och förstå syftet och frågeställningarna med uppsatsen, kommer en åtskillnad och definition av begreppen effektivitet och rättssäkerhet, så som de kommer användas i uppsatsen, att göras nedan.

1.3.1 Effektivitetsbegreppet

Effektivitetsbegreppet har en vid karaktär och begreppet som sådant kan tolkas olika på grund av att det antingen kan vara målinriktat eller medelinriktat. Det målinriktade effektivitetsbegreppet siktar på ökad rättssäkerhet, brottsprevention, snabbare handläggning och fler fällande domar. Det medelinriktade effektivitetsbegreppet tar fokus på målsättningar som eftersträvar ökad effektivitet med grund i olika medel som kan vara antingen tekniska eller innebära nya möjligheter att beivra och utreda brott. I det senare fallet mäts då effektiviteten utifrån hur arbets- och kostnadsbesparande metoderna är.²¹ En lagregel som har ett tydligt innehåll med viss styrka får större möjlighet för avsedd effekt, jämfört med en regel som inte har ett tydligt innehåll. En rättsregel där tolkning inte behövs kommer därmed få bättre effekt jämfört med en rättsregel där innehållet är oklart.²²

²⁰ Asp, Ulväng, Jareborg, *Kriminalrättens grunder* s. 21.

²¹ Ulväng, *Brottsbekämpning, rättssäkerhet och integritet*, s. 8

²² Baier, Svensson, Nafstad, *Om rättssociologi*, s. 54 f.

Brottsbekämpning innefattar de samhällseliga åtgärder som genomförs för att förhindra brott samt medverka till lagföring av personer som begår brott. Brottsbekämpningen har i och med det ökade våldet i samhället fått en större betydelse varvid åtgärder med tekniska hjälpmedel blivit allt viktigare.²³ Inom straffrätten finns det en strävan efter en effektiv brottsbekämpning, innebärande att det finns en önskan om att det ska bli antingen billigare eller lättare att komma åt brottslingar i vid bemärkelse, samt en önskan om flexibilitet genom att det ska vara lättare att ingripa mot vad som anses vara förkastligt.²⁴ Det finns ett krav på att straffstadganden ska vara effektiva, vilket på en traditionell nivå innebär att den som begår den straffbelagda gärningen i viss grad ska kunna upptäckas och fällas varvid det stadgandet som berörs ska påverka så att den aktuella gärningstypen begås allt mer sällan.²⁵ Det är svårt att på en ny lagbestämmelse avgöra huruvida den kan anses vara effektiv på det sätt som beskrivits ovan, då det är främst efter kriminaliseringens genomförande som det kan upptäckas och värderas. Således är det svårt att säga något om en lagstiftnings effektivitet, innan kriminalisering skett, då det är först då ett facit finns.²⁶ Ett exempel på effektivt brottsutredande är att vid förhör under förundersökningen kallas personer som ska förhöras att inställa sig med vite.²⁷ Det har blivit allt vanligare att övergrepp i rättssak begås, vilket resulterar i att vittnen och målsägande drar sig för att dyka upp och infinna sig vid domstolen. I den mån detta sker kan inte brott bekämpas effektivt.²⁸

Således utgår uppsatsen ifrån att effektivitetsbegreppet är definierat enligt ovan, som ett medelinriktat effektivitetsbegrepp med fokus på ökad effektivitet med grund i den tekniska möjligheten att spela upp tidiga förhör, och där den effektiva brottsbekämpningen innebär att det ska bli lättare att komma åt brottslingarna genom det tidiga förhöret. Inom ramen för det effektiva brottsbekämpandet åsyftas alla samhällseliga försök att förhindra brott, från effektiviserade handläggningstider, till att lagföra personer som begått brott. Således åsyftar effektivitetsbegreppet det effektiva brottsbekämpandet inom ramen för uppsatsen.

1.3.2 Rättssäkerhetsbegreppet

Rättssäkerhet som sådant är ett diffust begrepp som saknar en entydig definition. Enligt Nationalencyklopedin betyder rättssäkerhet, i allmänt språkbruk, att den enskilde är skyddad mot ingrepp från samhället som anses godtyckliga. Som exempel på detta är att den enskilde inte ska vare sig åtalas eller fällas utan tillräckliga bevis, utan stöd i lag samt att alla medborgare ska bedömas på ett likartat sätt. Vidare är den enskilde tillförsäkrad skydd för såväl sin person som egendom, och det finns ett krav på att rättsreglerna ska tillämpas på ett effektivt men även förutsebart sätt.²⁹ De institutioner i Sverige som ansvarar för rättssäkerheten är polis, åklagare, kriminalvård och domstol och dessa kallas för rättsväsendet.

²³ Nationalencyklopedin, *Brottsbekämpning*.

²⁴ Asp, Ulväng, Jareborg, *Kriminalrättens grunder* s. 55 f.

²⁵ Lernestedt, *Kriminalisering- problem och principer*, s. 313.

²⁶ Lernestedt, *Kriminalisering- problem och principer*, s. 313.

²⁷ Ekelöf, m.fl., *Rättegång, Första häftet*, s. 247.

²⁸ Ekelöf, m.fl., *Rättegång, Första häftet*, s. 189; Prop. 2011/12:63 s. 12 f.

²⁹ Nationalencyklopedin, *Rättssäkerhet*.

Rättsväsendets uppgift är dels att bekämpa brottslighet genom att utreda brott och verkställa påföljder, dels ge det stöd som behövs till brottsoffer.³⁰

Rättssäkerhetsbegreppet används frekvent i den juridiska världen och i flertalet sammanhang utan att vare sig förklaras eller definieras. Svenska jurister är i alla fall överens om att rättssäkerheten innebär skydd mot övergrepp, misstag, våld och inkonsekvent handlande från staten.³¹ För att belysa problematiken med rättssäkerhetsbegreppet kan utgångspunkt tas i uppsatsens främsta källa, nämligen förarbetena till införandet av 35 kap. 15 § RB. I förarbetena fastslås det att införandet av 35 kap. 15 § RB ska ske utan att inskränka på rättssäkerheten, vilket även lagförslaget ansåg vara för handen.³² Alla remissinstanser å andra sidan var inte eniga, då främst Sveriges advokatsamfund ansåg att införandet av tidiga förhör innebär att den kontradiktoriska principen undermineras i sådan utsträckning att ”...rättssäkerheten för den enskilde måste anses vara direkt hotad”.³³ Detta tyder på att begreppet rättssäkerhet inte tolkades enhetlig mellan remissinstanserna och författarna till lagförslaget.

Inom ramen för denna uppsats tolkas rättssäkerhetsbegreppet som ett skydd för den enskilde från godtyckliga ingrepp från samhället, där den enskildes rättigheter till en rättvis rättegång inte bör inskränkas.

1.4 Avgränsningar

Denna uppsats är avgränsad till att endast omfatta brottmål eftersom den nya lagändringen främst instiftades för grövre brottmål. Det kom flertalet nya lagändringar för RB som trädde i kraft 1 januari 2022,³⁴ men uppsatsen avgränsas på så sätt att den inte omfattar alla de lagändringar som trädde i kraft 1 januari 2022, utan endast till att omfatta åberopandet av tidiga muntliga förhör inför brottsbekämpande myndighet som bevismedel, enligt 35 kap. 15 § RB. Detta innebär således att den lagändring som skedde i 35 kap. 14 § 4p. RB gällande vittnesattester inte kommer utredas vidare i denna uppsats. Uppsatsen kommer inte heller att beröra de ändringar som gjordes i 23 kap. 15–15 b, 18 c §§ RB, som ger utökade möjligheter att inför rätten ta upp bevisning under förundersökningen. Fokus i uppsatsen kommer således ligga på de muntliga bevis som upptagits utom huvudförhandling vid brottmålsprocesser. Det kommer inte föras någon vidare diskussion kring den fria bevisprövning och bevisvärdering som ligger till grund för bevisupptagningen i svenska domstolar. Detta innebär att bevisvärdering i allmänhet inte kommer omfattas, och ej heller hur rätten efter sin lämplighetsprövning värderar det uppspelade förhörets bevisvärde.

Inom ramen för uppsatsen kommer en rättsfallsanalys genomföras. På grund av att 35 kap. 15 § RB är en relativt ny lag så finns det inte lika mycket underlag i hovrätterna för åberopandet

³⁰ Regeringskansliet, *Rättsväsendet*.

³¹ Lindblom, *Progressiv process*, s. 223 f.

³² Dir. 2016:31 s. 1; Prop. 2020/21:209 s. 11.

³³ Sveriges advokatsamfund, Remissyttrande över SOU 2017:98, s. 1.

³⁴ SFS 2021:1107 Lag om ändring i rättegångsbalken.

av 35 kap. 15 § RB för bevisupptagning som det finns i domar från tingsrätterna. Således kommer rättsfallsanalysen att grunda sig på domar från tingsrätterna. Eftersom lagändringen trädde i kraft den 1 januari 2022 kommer uppsatsen avgränsas till att endast omfatta rättsfall från tingsrätterna som vunnit laga kraft efter detta datum, då det av rimliga skäl inte fanns möjlighet att åberopa tidiga förhör som bevis i domstolen dessförinnan. För uppsatsens syfte spelar det mindre roll om domslutet blir överklagat varvid uppsatsen inte tar det i anseende, då det väsentliga för uppsatsen är att se om och hur paragrafen blir åberopad samt hur domstolen gör sin lämplighetsbedömning. Vidare kommer uppsatsen inte föra statistik eller analysera i vilka kategorier av brott som tidiga förhör enligt 35 kap. 15 § RB åberopas, på grund av att i flertalet av rättsfallen är det många åtalpunkter och grader av brott. Således kommer inga slutsatser om samband mellan brottstyp och lämplighet att göras, utan mönster och slutsatser kommer sökas i annat.

Trots att fokus i uppsatsen ligger på effektiviteten och tillämpandet av 35 kap. 15 § RB, kommer de grundbultar som är våra processprinciper att utredas till viss del, utan att fokus läggs främst på dem, eftersom förarbetena till lagändringen avsåg att fortsatt värna om principerna. Således avgränsas uppsatsen till att omfatta muntlighetsprincipen, omedelbarhetsprincipen, kontradiktionsprincipen, koncentrationsprincipen samt rätten till motförhör enligt artikel 6 i den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (EKMR). Artikel 6 EKMR, rätten till en rättvis rättegång, berör många rättigheter varvid uppsatsen inte kommer utröna alla. Fokus för denna framställning kommer vara artikel 6.3.d) och rätten till motförhör. Vidare kommer inte uppsatsen att behandla den misstänktes insyn i förundersökningen, då det främsta syftet med uppsatsen är att utreda om tillämpandet av 35 kap. 15 § RB har inneburit en mer effektiv brottsbekämpning snarare än hur förundersökningen i praktiken genomförs och om övriga rättigheter enligt artikel 6 EKMR tillgodoses för den misstänkte.

Därutöver kommer ej heller specialfall som förhör med barn omfattas, även om åberopandet grundas på 35 kap. 15 § RB. Det har sedan tidigare godtagits att förhör hålls med barn och sedan spelas upp i rättegång med bild- och ljudupptagning, i enlighet med 35 kap. 14 § 2 st RB.³⁵ Enligt rekommendation ska ljud och- videoinspelning ske av barnförhör om barnet är under 15 år och därefter ska förhöret spelas upp vid huvudförhandlingen, eftersom barn så långt som möjligt inte ska medverka vid rättegången.³⁶ För barn över 15 år är huvudregeln att de ska höras personligen i rätten, varvid det inte är lika självklart med uppspelning av förhör som för barn under 15 år, utan det kan istället bli aktuellt med uppspelning av tidiga förhör och tilläggsförhör enligt 35 kap. 15 § RB.³⁷ Det görs sällan någon lämplighetsbedömning rörande barnförhör på barn under 15 år, och för barn över 15 år får omedelbarhetsprincipen anses ha rubbats sedan innan, då utrymmet att spela upp förhör och barnförhör varit större än för vuxna över 18 år.³⁸ Således riktar sig främst införandet av 35 kap. 15 § RB mot förhörda personer över 18 år. I den mån det inte tydligt framgår, till exempel i stämningsansökan eller

³⁵ SOU 2017:98 s. 48.

³⁶ SOU 2017:98 s. 49.

³⁷ Åklagarmyndigheten, *Brott mot barn*, s. 32

³⁸ Åklagarmyndigheten, *Välkommen förändring: tidiga förhör tillåts som bevis*.

vid lämplighetsbedömningen, att det rör sig om en förhörd person under 18 år eller barnförhör, kan en sådan dom komma att omfattas av analysen, till exempel om det endast hänvisas till ung ålder, vilket inte nödvändigtvis innebär att det är ett barnförhör eller förhör med någon under 18 år. Detta får anses vara på grund av tidsskäl samt att det inte alltid framgår ålder på en målsägande eller ett vittne, varvid det kan röra sig om ett barnförhör.

1.5 Metod och material

1.5.1 Rättsanalytisk metod

Eftersom uppsatsen syftar inte är att finna ett rätt svar och fastställa gällande rätt, utan snarare analysera effekterna av 35 kap. 15 § RB, så är en rättsanalytisk metod passande för detta ändamål. Ett rättsanalytiskt arbete syftar inte bara till att fastställa gällande rätt utan även till att analysera rätten som sådan. Motsatsvis kan inte den rättsdogmatiska metoden yttra sig om effekterna av gällande rätt med precision, varvid en rättsanalytisk metod är passande för uppsatsens syfte och den bör därmed inte begränsas till den rättsdogmatiska metoden.³⁹ Rättsanalysen ger möjlighet att analysera rätten utifrån en viss infallsvinkel.⁴⁰

Inom den rättsanalytiska metoden kan praxis, och även underrättspraxis granskas och utredas. Eftersom 35 kap. 15 § RB infördes relativt nyligen vid upprättandet av denna uppsats, saknas det vägledande praxis för hur domstolen bör göra en lämplighetsbedömning och hur Högsta domstolen (HD) resonerar kring tidiga förhör. Enligt Sandgren stärks då skälen för att använda underrättspraxis som material.⁴¹ Eftersom uppsatsens främsta syfte är att analysera tillämpningen av 35 kap. 15 § RB, och hur den har haft inverkan på såväl domstolarnas som Åklagarmyndighetens tillämpning av lagrummet, är det av relevans att göra en så kallad juridisk "effektanalys", eftersom det i nuläget endast finns lagstiftning och förarbeten att förhålla sig till. Enligt Sandgren är den viktigaste form av effektstudie en undersökning som görs på den effekt som en lagregel haft vid rättstillämpningen, i synnerhet i första instans.⁴² Inom den juridiska effektanalysen kan såväl kvalitativa som kvantitativa metoder vävas in, och enligt Sandgren kan dessa två metoder med fördel sammanblandas. Den kvalitativa delen kan således belysa lämpligheten, och den kvantitativa delen kan bidra till att fler problem uppdagas, och kan angripas med en kvalitativ metod på ett djupgående sätt.⁴³ Således, inom ramen för denna uppsats kan den kvantitativa delen lägga ramen för mer generella slutsatser, och den kvalitativa delen för att belysa såväl åklagarens åberopande av 35 kap. 15 § RB, som domstolens lämplighetsbedömning.

Således kommer, för att analysera lagändringen och de effekter som dessa fått, en rättsfallsanalys att göras, för att sedan i analysdelen kunna dra eventuella slutsatser därav. Vidare anses, enligt såväl denna uppsats som den rättsanalytiska metoden, underrättspraxis

³⁹ Sandgren, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*, s. 52.

⁴⁰ Sandgren, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*, s. 53–55.

⁴¹ Sandgren, *Om empiri och rättsvetenskap II*, s. 1037.

⁴² Sandgren, *Om empiri och rättsvetenskap I*, s. 743.

⁴³ Sandgren, *Om empiri och rättsvetenskap II*, s. 1045 f.

vara empiriskt material som är vägledande för detta arbete och som ger kunskap om hur rättstillämpningen utspelas i verkligheten.

Eftersom frågeställningarna i uppsatsen rör effektiviteten och det, utöver regeringen, främst var åklagarna som hoppades på effektivt brottsbekämpande och att de uttryckt att det är en fakultativ regel som måste tillämpas, så kommer även rättslig vägledning och annan vägledning från Åklagarmyndigheten att användas. I Åklagarmyndighetens dokumentation förklaras bakgrunden till lagändringen, vad den innebär samt exempel på hur regeln bör och kan användas. I enlighet med en rättsanalytisk metod är det således rimligt att använda Åklagarmyndighetens dokumentation, då syftet likt nämnt ovan inte är att fastställa gällande rätt, utan att analysera rätten som sådan och uppsatsen bör därmed inte vara bunden till auktoritativa källor. Således kommer det material som ligger till grund för uppsatsen vara lagtext, förarbeten, direktiv, praxis samt doktrin och vägledning kommer även tas i Åklagarmyndighetens dokumentation.

1.5.2 Rättssociologi

Regeringen ansåg att den samhällsutveckling som fanns innan lagändringen ställde höga krav på att pröva om de regler som domstolarna och de brottsbekämpande myndigheterna har att tillämpa, de facto är tillämpbara och ändamålsenliga.⁴⁴ Rätten kan bli en slutprodukt av det som kommer ur beslutsprocessen när domstolarna tillämpar lagregler. Vad som påverkar beslutsprocessen kan vara av varierande art, till exempel sociala förhållanden, ekonomiska krafter, massmedia och allmän opinion. Eftersom uppsatsen till viss del ämnar analysera tingsrätternas lämplighetsbedömning och hur den utformar sig, är det aktuellt att göra i en rättssociologisk anda som anses komplettera juridiken genom att studera såväl samhälleliga grunder som konsekvenser.⁴⁵ Rättssociologin undrar hur rättens utvecklingslinjer utformas, vad som händer när rätten skapas och används och vart den är på väg, innebärande rättens effekter och konsekvenser.⁴⁶ Nu, efter implementerandet av 35 kap. 15 § RB, är frågan om lagregeln fått det genomslag som önskades och huruvida den bidragit till en effektiviserad brottsbekämpning eller ej.

Följaktligen är det lämpligt att uppsatsens material kommer vara en mängd rättsfall eftersom rättssociologin är en empirisk vetenskap som bygger på empirisk erfarenhet och studerar relationen mellan samhället och rätten.⁴⁷ Rättssociologin blickar från rätten ut i samhället, vilket innebär att i uppsatsen kommer en djupdykning först ske i 35 kap. 15 § RB, för att därefter blicka utåt i samhället och se till dess effekter, med fokus på det effektiva brottsbekämpandet. Genom detta kan det undersökas om lagregelns åsyftade verkan fått genomslag, vilket utreds genom rättsfallsanalysen och vad den ämnar besvara. Inom ramen för förarbetena till 35 kap. 15 § RB så har det tydligt uttryckts vad som är syftet med den, men

⁴⁴ Prop. 2020/21:209 s. 15.

⁴⁵ Hydén, Håkan, *Rättssociologi som rättsvetenskap*, s. 78; Nationalencyklopedin, *Rättssociologi*.

⁴⁶ Baier, Svensson, Nafstad, *Om rättssociologi*, s. 9 f.

⁴⁷ Hydén, *Rättssociologi: om att undersöka relationen mellan rätt och samhälle*, s. 209.

det är inte ovanligt att syftet bakom en lag snarare uttrycker ideala än reala mål.⁴⁸ För uppsatsens syfte är detta passande med grund i att rättsfallsanalysen är ämnad att analysera tillämpandet av 35 kap. 15 § RB, som är relativt ny. Förhoppningen är således att analysera skapandet, användandet och dess effekter.

Till skillnad från den rättsdogmatiska metoden, så har rättssociologin inte till syfte att tolka regelsystemets innehåll och implikationer. Snarare har den till syfte att beskriva teorier som analyserar den verklighet som utgör människans vardag som vi lever i.⁴⁹

Således kommer uppsatsen ta såväl en rättsanalytisk som rättssociologisk ansats med grund i att den rättsanalytiska ansatsen öppnar upp för att analysera effekterna av 35 kap. 15 § RB med stöd i annat än auktoritativa rättskällor, och rättssociologin öppnar upp för den empiriska metoden och studiet av rättens effekter i samhället, vilket är väl överensstämmande med syftet och frågeställningarna i uppsatsen.

1.5.3 Perspektiv

Eftersom den huvudsakliga frågeställningen är huruvida tillämpandet av 35 kap. 15 § RB har inneburit en mer effektiv brottsbekämpning, som var ett av huvudsyftena med införandet av paragrafen, ter det sig rimligt att framställningen nedan anlägger ett effektivitetsperspektiv, med grund i det effektivitetsbegrepp som förklarats ovan i avsnitt 1.3.1. En viktig del även i frågan om åklagarnas återopande av 35 kap. 15 § RB, är effektiviteten och den effektiva brottsbekämpning som de eftersträvar, då det är den del av lagändringen som åklagarna valt att lägga mest krut på. Effektivitet som sådan har också en stor förankring i straffrätten, då det är tämligen vanligt att det finns en önskan eller förväntan om att lagstiftningen och kriminaliseringen ska vara effektiv. De underfrågor som huvudfrågan bryts ned i kommer besvaras ur ett effektivitetsperspektiv, det vill säga huruvida återopandet har inneburit att tidiga förhör inför brottsbekämpande myndigheter de facto används i brottmål och om processen som sådan har effektiviserats. Således kommer ett effektivitetsperspektiv att läggas över uppsatsen, för att försöka svara på och analysera de frågor som ställs.

1.5.4 Urval

För att kunna studera och analysera hur rättstillämpningen och återopandet av 35 kap. 15 § RB ser ut i praktiken, och den eventuella effektivitetsaspekt den har på brottsbekämpandet, har jag valt att genomföra en rättsfallsanalys. Som nämnts ovan kommer fokus för rättsfallsanalysen vara på domar från tingsrätterna, eftersom 35 kap. 15 § RB är en relativt ny lagregel.

För att få fram en övergripande bild av hur återopandet och tillämpandet av 35 kap. 15 § RB ser ut i praktiken har jag använt mig av rättsdatabaserna Infotorg juridik och JUNO. De

⁴⁸ Mathiesen, *Rätten i samhället- en introduktion till rättssociologin*, s. 29.

⁴⁹ Mathiesen, *Rätten i samhället- en introduktion till rättssociologin*, s. 14.

sökord som använts är ”35 kap. 15 § RB” och ”35:15 RB”, för att tydligt kunna analysera de domar där åklagare åberopat och domstolen gjort en bedömning av 35 kap. 15 § RB. De domar som valts ut har uppfyllt kriterier på så sätt att det antingen framgår i domen eller i åklagarens stämningsansökan att ett åberopande av förhör inför brottsbekämpande myndighet i enlighet med 35 kap. 15 § RB görs. Jag har valt att analysera alla domar som framkommer till och med 30 juni 2023 för att vara säker på att förfarandet är avslutat i tingsrätten och alla relevanta aktbilagor finns tillgängliga. På grund av att sökningen blir för stor vid användande av sökorden i Infotorg har jag gjort sökningen i JUNO, med en definierad sökning enligt ovan, för att få fram alla relevanta resultat där detta nämns. Därefter har jag sökt upp domarna i Infotorg och analyserat dem. Vidare har inte samtliga domar kommit upp vid sökning på båda databaserna, varvid vissa domar har fått begäras ut av tingsrätterna.

Alla rättsfall som har dykt upp vid sökningen omfattas inte av rättsfallsanalysen på grund av att ett urval görs, där de mål som inte anses falla inom ramen för uppsatsen sällas bort. De domar där en vittnesattest åberopas enligt 35 kap. 15 § RB har inte fallit inom ramen för rättsfallsanalysen. Ej heller har de domar där uppspelning av barnförhör eller förhörspersoner under 18 år görs, fallit inom ramen för rättsfallsanalysen även om en hänvisning gjorts till 35 kap. 15 § RB. Därutöver har sådana rättsfall som dykt upp vid sökningen och där försvaret åberopat förhör enligt 35 kap. 15 § RB, men inte åklagaren, ej heller tagits med, då uppsatsen syfte och fokus ligger på hur åklagarna åberopat 35 kap. 15 § RB. Rättsfallsanalysen består av domar där såväl målsägandens, vittnen som tilltalades förhör åberopas enligt 35 kap. 15 § RB.

För att kunna studera hur åklagarna har åberopat videoförhör inför brottsbekämpande myndighet som bevis enligt 35 kap. 15 § RB, har jag studerat varje doms stämningsansökan. I den mån åberopandet av tidiga förhör inte framgår i stämningsansökan har jag studerat kompletterande bevisning samt anteckningar till huvudförhandlingen. För att sedan kunna analysera hur domstolen gjort sin lämplighetsbedömning och godkännande av videoförhöret som bevis har jag begärt ut dagboksbladen till samtliga domar, eventuella beslut där detta framgår samt anteckningar och protokoll från huvudförhandlingen.

Metoden för att få fram ett urval av rättsfall har brister då jag endast utgår ifrån de sökresultat som kommer fram med sökorden, varvid andra domar som innehåller tidiga förhör som bevis enligt 35 kap. 15 § RB eventuellt missas. Detta kan till exempel vara på grund av att det finns en möjlighet att beslut fattas kring 35 kap. 15 § RB i såväl dagboksblad som anteckningar till huvudförhandlingen eller annan aktbilaga. Om detta inte senare nämns i domen eller stämningsansökan som är bifogad till domen, kommer domen inte komma upp i min sökning, vilket innebär att det kan finnas en brist på domar där rätten således inte bedömt det som lämpligt att spela upp videoförhör enligt 35 kap. 15 § RB. Vidare omfattas inte alla mål som kommer fram vid min sökning av uppsatsen, i enlighet med avgränsningarna ovan. Dock får det anses vara den mest lämpliga metoden för att kunna besvara frågeställningarna, och därmed har jag fått utgå ifrån de domar som träffas av min sökning för att vidare kunna efterfråga tillämplig aktbilaga.

1.6 Disposition

Efter den inledande delen av uppsatsen, kommer framställningen bestå av flertalet delar. Det första avsnittet består av en kunskapsöversikt, där en grundläggande förklaring till straffprocessen, vad den är och innebär framförs. Allt för att få en bild av förfarandet från det att brott begås till att huvudförhandlingen äger rum, där det tidiga förhøret kan komma att spelas in för att sedan spelas upp.

För att vidare få en förståelse kring rättssäkerheten, de argument som förts kring detta och hur den förhåller sig till effektiviteten, består det andra avsnittet av en grundläggande förklaring av processprinciperna som nämnts tidigare. Detta avsnitt med processprinciperna kommer före avsnittet med fördjupning av 35 kap. 15 § RB eftersom många av de principer som nämns är nära kopplade till flertalet paragrafer som utgör hur rättsläget såg ut innan lagändringen.

I avsnittet därpå ska 35 kap. 15 § RB placeras i sin samhälleliga och straffrättsliga kontext. Syftet är att få en djupare förståelse för bestämmelsen, genom att förklara dess innebörd, syfte, lämplighetsbedömning och vad som förväntas av den. I följande avsnitt presenteras resultatet av den rättsfallsanalys som genomförts. Studien syftar till att klargöra hur tillämpandet av 35 kap. 15 § RB ser ut i praktiken, varvid resultatet från analysen används för att diskutera och analysera lagrummets effektivitet.

I det avslutande avsnittet försöker frågeställningarna att besvaras, genom en diskussion och analys av rättsfallsstudien och undersökningar som gjort i föregående avsnitt. Sist avslutas uppsatsen med en avslutande reflektion och lämplig slutsats.

2. Straffprocessen - från förundersökning till huvudförhandling

2.1 Förundersökningen

I enlighet med 23 kap. 1 § RB ska en förundersökning inledas så snart det på grund av angivelse eller av annat skäl finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har begåtts. Syftet med förundersökningen är att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brottet och om det finns tillräckliga skäl för åtal mot honom. Därutöver ska målet beredas så att bevisningen vid huvudförhandlingen kan förebringas i ett sammanhang, 23 kap. 2 § RB. Det tredje syftet med förundersökningen är att ge den misstänkte inblick i det material som åklagaren har, och därmed möjlighet att dels berika det, dels justera det. En viktig funktion med den misstänktes inblick i arbetet, är att det kan förhindra åtal på samma sätt som det kan leda till att den misstänkte inser att det är lönlöst att förneka det som åklagaren presenterar.⁵⁰

Vid inledandet av förundersökningen behöver det inte finnas någon känd gärningsman och inte heller bevisning av styrka. Det krävs dock att det föreligger ett konkret brott. Förundersökningen leds antingen av polismyndigheten eller en åklagare, varvid förhørsledaren är en åklagare eller en polis.⁵¹ Objektivitetsprincipen är styrande i förundersökningen, vilket innebär att den ska bedrivas objektivt på så sätt att åklagaren eller polisen skall betrakta sådant som talar för såväl som emot den misstänkte, vilket stadgas i 23 kap. 4 § 1 st. RB.

Förhör under förundersökningen är en av de centralaste delarna i arbetet. I enlighet med 23 kap. 6 § RB får förhör hållas med de som anses kunna lämna upplysning som kan vara av betydelse för förundersökningen. Således är det en medborgerlig skyldighet att delta i förhör under förundersökningen.⁵²

Förundersökningen är viktig för åtalsfrågan. Om förundersökningen mynnar ut i att förutsättningarna för åtal är uppfyllt, ska åklagaren väcka åtal mot den misstänkte, vilket stadgas i 20 kap. 6 § RB. Förundersökningsprotokollet, som också är underlag för åklagarens bedömning och åtal, lämnas in till rätten så snart åtal har väckts. Detta protokoll kan även under huvudförhandlingen bli processmaterial. Således är förundersökningen ett viktigt verktyg för utredningen i fallet och för vidare utredning vid huvudförhandlingen.⁵³

⁵⁰ Ekelöf, Edelstam, Pauli, *Rättegång, Femte häftet*, s. 105 f.

⁵¹ Ekelöf, Edelstam, Pauli, *Rättegång, Femte häftet*, s. 115.

⁵² Ekelöf, Edelstam, Pauli, *Rättegång, Femte häftet*, s. 121 f.

⁵³ Ekelöf, Edelstam, Pauli, *Rättegång, Femte häftet*, s. 149 f.

2.2 Huvudförhandlingen i brottmål

Efter väckt åtal ska huvudförhandling hållas i brottmål. Huvudförhandlingen kan delas in i fem olika stadier, där det första är yrkandena, efterföljt av sakframställning, bevisupptagning, utredning om personliga förhållanden och till sist slutanförenden.⁵⁴ Det är under bevisupptagningen i huvudförhandlingen som förhör gjorda utom rätta och enligt 35 kap. 15 § RB läggs fram. Innan lagändringen ansågs det på grund av att vittnen, målsäganden samt den tilltalade ska korsförhöras, att det skulle undvikas att till grund för utfrågningen lägga den berättelse som de förhörda lämnat under förundersökningen. Det var vanligare att de förhör som gjordes under förundersökningen spelades upp i den mån den förhörde förnekade eller ändrade sin utsaga i förhöret i rätten, varvid åklagaren då kan föredra relevanta delar ur förundersökningsprotokollet samt spela upp förhöret i rätten.⁵⁵ I och med införandet av 35 kap. 15 § RB så ges tillfälle att spela upp videoförhör från förundersökning i rätten utan att den förhörde har ändrat eller nekat sin berättelse, om det bedöms vara lämpligt.

2.2.1 Bevisningen vid huvudförhandlingen

I Sverige och RB har vi fri bevisföring som gällande metod vid bevisprövningen, vilket stadgas i 35 kap. 1 § RB. Detta innebär att parterna är fria att åberopa vilken bevisning de anser vara lämplig och denna bevisning får prövas fritt av rätten, så kallad fri bevisvärdering. Detta har varit gällande i Sverige sedan införandet av rättegångsbalken 1948, då Sverige gick från ett skriftligt förfarande med så kallad legal bevisföring till en muntlig med fri bevisprövning.⁵⁶ Det framgår ur nämnda lagrum att rätten efter en samvetsgrann prövning ska avgöra vad som i målet är bevisat. Vidare innebär den fria bevisprövningen att i stort sett alla bevismedel är tillåtna och att rätten ska beakta varje omständighet som kan påverka bevisningen och bedömningen av frågan.⁵⁷ I svensk rätt finns det en princip för hur bevisning bör läggas fram, där 35 kap. 8 § RB stadgar att bevis som huvudregel ska tas upp vid huvudförhandlingen. Principen kallas för bevisomedelbarhet och innebär att det bevismedel som innebär att den serie av bevis som läggs fram blir så kort som möjligt, ska användas. Ju färre led i en bevisedja, desto säkrare blir dess slut led.⁵⁸ Vidare kommer inte uppsatsen ta hänsyn till rättens bevisvärdering.

2.2.2 Allmän vittnesplikt

I Sverige har vi allmän vittnesplikt vilket innebär att den som blir kallad som vittne är skyldig att vittna. Vittnesplikten i Sverige anses vara absolut, vilket innebär att domstolen inte får befria ett vittne från vittnesplikten endast på grundval av att vittnet inte vill svara på känsliga frågor. Ej heller får vittnet befrias på den grunden att det finns ett starkt obehag av att tala

⁵⁴ Ekelöf, Edelstam, Pauli, *Rättegång, Femte häftet*, s. 191 f.

⁵⁵ Ekelöf, Edelstam, Pauli, *Rättegång, Femte häftet*, s. 198 f.

⁵⁶ Prop. 2020/21:209 s. 11

⁵⁷ SOU 2017:98 s. 107.

⁵⁸ Ekelöf, Edelstam, Heuman, *Rättegång, Fjärde häftet*, s. 43

eller uppträda inför domstol.⁵⁹ Däremot behöver inte närstående till målsäganden eller tilltalade vittna. När vittnen vittnar i rättegång ska vittnesed avläggas, vilken framgår av 36 kap. 11 § RB. Eden som vittnet avlägger innebär att vittnet måste tala sanning under förhöret i domstol.⁶⁰ Däremot får vittnet vägra att yttra sig om sådant som kan avslöja att vittnet själv eller närstående person till vittnet har begått vanäraade handlingar eller brott. Således finns det ett förbud mot självangivelse.⁶¹

I brottmål är det inte sällan som vittnen inte vill vittna på grund av påtryckningar utifrån eller att de utsätts för hot. Det finns ingen lagreglerad uttrycklig regel som innebär att vittnen som löper risk att utsättas för hot eller repressalier undantas från vittnesplikten.⁶² I den mån vittnet känner starkt obehag eller rädsla för att vittna framför den tilltalade, kan rätten besluta att den tilltalade, part eller åhörare som stör vittnen, inte får närvara när vittnet avger sin berättelse. Då får den som inte får närvara följa vittnesförhöret från ett medhörningsrum.⁶³

Målsäganden får inte vittna och avlägga vittnesed, på grund av att målsäganden anses vara motpart till den tilltalade varvid det anses vara gynnande för målsägande att få avge sin berättelse under former som anses vara trovärdighetsgarantier till följd av det menedsansvar som vittneseden innebär. Ej heller får den tilltalade vittna och avlägga vittnesed.⁶⁴

I videoförhör inför brottsutredande myndighet avlägger vittnen ingen ed. Detta innebär att de vittnen som hörs under förundersökningen inte talar under sanningsplikt, varvid även de videoförhör som återopas enligt 35 kap. 15 § RB inte kommer vara under sanningsplikt, till skillnad från ett förhör som sker inför domstolen.⁶⁵ Följaktligen innebär det ingen skillnad för målsäganden eller tilltalad att det tidiga förhöret görs utan edgång- däremot för vittnen över 15 år.

2.3 Övergrepp i rättssak

I den mån någon, till exempel genom våld eller hot, försöker hindra annan från att medverka i en utredning genom att anmäla, lämna uppgifter eller vittna, så kan det röra sig om brottet övergrepp i rättssak, vilket är straffbelagt enligt 17 kap. 10 § Brottsbalken (1962:700). Polismyndigheten anser att det föreligger en stor tystnadskultur i Sverige, innebärande att medborgare antingen inte vill, eller inte vågar berätta utsagor av betydelse för polisen. Tystnadskulturen är som störst och mest utbredd i de kriminella kretsarna, men den är inte begränsad dit. Detta innebär att det således även föreligger en tystnadskultur för brott som inte

⁵⁹ Ekelöf, Edelstam, Heuman, *Rättegång, Fjärde häftet*, s. 219 f.

⁶⁰ Holmgård, *Bevisning i brottmål*, s. 356, 359 f.

⁶¹ Holmgård, *Bevisning i brottmål*, s. 362

⁶² Ekelöf, Edelstam, Heuman, *Rättegång, Fjärde häftet*, s. 219.

⁶³ Ekelöf, Edelstam, Heuman, *Rättegång, Fjärde häftet*, s. 220.

⁶⁴ Ekelöf, Edelstam, Heuman, *Rättegång, Fjärde häftet*, s. 222.

⁶⁵ Prop. 2020/21:209 s. 41.

är kopplade till yrkesbrottslighet. Polisen anser däremot att det är ovanligt att vittnen eller målsägande utsätts för brott, när de väl har medverkat i en utredning.⁶⁶

Brottsförebyggande rådet (Brå) har i en rapport från 2019 undersökt tystnadskulturer och just brottet övergrepp i rättssak. En av de åtgärder som Brå efter denna undersökning anser vara en av de viktigaste, är att personer på en brottsplats, som ofta är rädda eller upprörda, har en tendens att berätta mer för polisen i det ögonblicket än senare under förfarandet. Detta innebär att de ljud- och bildupptagningar som polisen kan genomföra på plats är viktig bevisning. I rapporten hänvisar Brå till SOU 2017:98 och framför att dåligt minne såväl som tystnadsmekanismer kan försämra bevisvärdet på uppgiften som lämnas under förfarandets gång. En lösning på detta, enligt Brå, är att det ska finnas en möjlighet för rätten att lägga större vikt vid vad som framgått under förundersökning (jämför med införandet av 35 kap. 15 § RB, som ger denna möjlighet).⁶⁷ Det finns flertalet anledningar till att enskilda inte samarbetar vid en rättsprocess och antingen inte anmäler, vittnar eller deltar. En av anledningarna är rädslan för hot och våld. Denna rädsla, enligt rapporten, förklarar den initiala tystnad som kan finnas, men anses också vara en anledning till att förhörda personer senare tar tillbaka sin anmälan, uppgifter eller medverkan.⁶⁸ Vid grova brott, till exempel med koppling till kriminella nätverk eller vapen, samt relations- och hedersrelaterat våld, återfinns den största rädslan hos enskilda och uppgifter om brottet övergrepp i rättssak. Vidare kan även gärningspersonen ha kontroll över den enskilde som inte vågar prata med polisen, dels genom rädslan för våld och hot, dels även genom lojalitet till gärningspersonen. Detta är framför allt vanligt vid relationsvåld.⁶⁹

⁶⁶ Polismyndigheten, *Tystnadskultur- en stor utmaning*, s. 2.

⁶⁷ Brå, *Tystnadskulturer; en studie om tystnad mot rättsväsendet*, s. 15.

⁶⁸ Brå, *Tystnadskulturer; en studie om tystnad mot rättsväsendet*, s. 58.

⁶⁹ Brå, *Tystnadskulturer; en studie om tystnad mot rättsväsendet*, s. 59–63.

3. De straffrättsliga principerna

Det finns flertalet principer som värnar om den enskildes rättigheter, och dessa anses vara grundbultar inom straffprocessen. Dessa är grundläggande inom straffrätten och har sedan länge ansetts gälla som huvudregel, och att ett frånträde ifrån dem därmed inte bör ske. Belysande för detta är att vid införandet av 35 kap. 15 § RB ansåg regeringen att detta skulle ske, utan att bekosta rättssäkerheten. Den prövning som domstolen gör utgår ifrån principerna om omedelbarhet, muntlighet och koncentration. Dessa principer började tillämpas vid införandet av RB. De innebär att enligt huvudregeln ska mål avgöras vid en koncentrerad och muntlig rättegång, där båda parter lägger fram argument och bevis omedelbart inför rätten, varvid rätten endast får grunda sin dom på det som förekommit vid huvudförhandlingen.⁷⁰

3.1 Omedelbarhetsprincipen och koncentrationsprincipen

Omedelbarhetsprincipen är den främst styrande principen i svensk rätt och den innebär att domstolen endast ska döma på det som framförts vid rättegången.⁷¹ Principen kommer till uttryck i 30 kap. 2 § RB. Det är endast det som rätten tagit del av som får ligga till grund för domen, vilket innebär att sådant material som rätten tagit del av utanför huvudförhandlingen inte får utnyttjas i bedömningen.⁷² Således får rätten inte grunda sin bedömning varken på sina egna iakttagelser, eller på sådana uppteckningar som finns i protokollet.⁷³ Trots detta får rätten grunda sin bedömning på sådant som framkommit under förundersökningen, i den mån det hänvisas till eller nämns under huvudförhandlingen.⁷⁴ Omedelbarhetsprincipen och bevisomedelbarhet får inte förväxlas,⁷⁵ även om de till viss del är förankrade med varandra. Ett exempel på detta är att en uppspelning av ett vittnesförhör är i linje med omedelbarhetsprincipen, men strider mot bevisomedelbarhet på grund av att vittnen då inte hörs vid rätten.⁷⁶

Koncentrationsprincipen är en av våra allmänna processrättsliga principer i Sverige och den hänger tätt samman med omedelbarhetsprincipen.⁷⁷ Koncentrationsprincipen tar sig uttryck i 46 kap. 11 § RB. Som utgångspunkt innebär den att det inte ska vara något avbrott i en huvudförhandling, utan huvudförhandlingen ska föras så långt som möjligt i ett sammanhang. Syftet med detta är att det är lätt för rätten att glömma bort det som tas upp i en huvudförhandling om den pågår i flera dagar.⁷⁸ Dessutom är det lättare för domstolen att värdera bevisen om dessa läggs fram och är tillgängliga på en och samma gång. Däremot har domstolen, vid handläggning av mål med mycket omfattande bevisning, möjlighet att hålla

⁷⁰ Prop. 2020/21:209 s. 12.

⁷¹ Åklagarmyndigheten, *Omedelbarhetsprincipen*.

⁷² Ekelöf, Edelstam, Heuman, *Rättegång, Fjärde häftet*, s. 27 f.

⁷³ Nationalencyklopedin, *Omedelbarhetsprincipen*.

⁷⁴ Ekelöf, Edelstam, Heuman, *Rättegång, Fjärde häftet* s. 28.

⁷⁵ Se avsnitt 2.2.1 ovan.

⁷⁶ Ekelöf, Edelstam, Heuman, *Rättegång, Fjärde häftet*, s. 44.

⁷⁷ Nationalencyklopedin, *Koncentrationsprincipen*.

⁷⁸ Påle-Bartes, *Vad menas med koncentrationsprincipen?*

sammanträde inför en huvudförhandling för att försäkra sig om att huvudförhandlingen kan genomföras på ett ändamålsenligt och koncentrerat sätt.⁷⁹

I förarbetena till lagändringen framgår vikten av att upprätthålla koncentrationsprincipen.⁸⁰ Således har lagförslaget och utredningen haft i åtanke att det är viktigt att upprätthålla koncentrationsprincipen och innebörden av att hålla huvudförhandling så långt som möjligt i ett och samma sammanhang.

3.2 Muntlighetsprincipen

En av de främst styrande principerna inom svensk processrätt är muntlighetsprincipen, som innebär att allt material och bevisning som ska läggas fram i huvudförhandlingen i domstolen ska läggas fram muntligen.⁸¹ Principen är lagstadgad i 46 kap. 5 § RB, där det framgår att förhandlingen ska vara muntlig.

Som nämnts ovan gick vi i början på 1900-talet från en skriftlig process till en muntlig, och i SOU 1926:32 framgår det att det kan förekomma situationer där muntligheten får ge vika för att det kan vara nödvändigt att bevis tas upp vid exempelvis ett annat tillfälle än huvudförhandlingen. Det framgår att muntlighet är en metod för att åstadkomma en god rättegång varvid det faller sig naturligt att den får ge vika om praktiska skäl talar mot dess tillämpning.⁸² Genom reformen *En Modernare Rättegång* (EMR), som trädde i kraft 2008, mjukades det hårda krav på muntlighet som fanns vid tidpunkten upp och det infördes en möjlighet att när det finnes lämpligt hänvisa till handlingar i målet.⁸³

I lagändringen som trädde i kraft gällande tidiga förhör som bevismedel i domstol förefaller målen vara av sådan karaktär att det främst ska vara en muntlig process. Att muntlighet råder som huvudregel i huvudförhandlingen i domstol ser vi dels genom bevisomedelbarhet, vilket innebär att vittnen och förhörspersoner ska höras muntligen, dels under sakframställningen och pläderingen då parterna ska utveckla sin talan muntligt. Som nämnts ovan, har muntlighetsprincipens betydelse minskat och parterna får nu hänvisa till inlagor i mål och bevisning får läggas fram genom hänvisning. Dock krävs det för detta, att rätten finner det lämpligt att så sker, vilket är i enlighet med de krav som ställs i 35 kap. 15 § RB.

3.3 Kontradiktionsprincipen

En kontradiktorisk process är som utgångspunkt en process där två parter står emot varandra. Med en så kallad kontradiktorisk process menas att ingen får dömas utan att ha blivit hörd.⁸⁴ I likhet med koncentrationsprincipen, hänger även kontradiktionsprincipen samman med

⁷⁹ Dir. 2016:31 s. 8.

⁸⁰ Prop. 2020/21:209 s. 70; SOU 2017:98 s. 151.

⁸¹ Åklagarmyndigheten, *Muntlighetsprincipen*.

⁸² SOU 1926:32 s. 16.

⁸³ Prop. 2020/21:209 s. 13.

⁸⁴ Nationalencyklopedin, *Kontradiktorisk process*.

omedelbarhetsprincipen. De två parter som står mot varandra i processen ska ha rätt att ta del av andra partens grunder, yrkanden, bevisning och argumentation. Därutöver ska parterna ha rätt att bemöta det som den andra parten lägger fram eller anför. Vid bemötande av den andra partens argumentation och bevisning måste part få tillräckligt med tid på sig, för att kontradiktionsprincipen skall anses tillgodosedd, vilket kan jämföras med 32 kap. 1 § RB där det framgår att parten skall erhålla skäligt rådrum.⁸⁵

Eftersom domen endast får grundas på sådant som lagts fram under huvudförhandlingen, så måste parterna få tillfälle att yttra sig över det som läggs fram, till exempel bevisningen i målet. Likaså måste den tilltalade enligt kontradiktionsprincipen ges möjlighet att motförhöra vittnen och andra personer som åberopas av motparten. Detta stadgas i artikel 6.3.d) EKMR, varvid EKMR ställer krav på att bevisföringen i rättegången skall vara av kontradiktoriskt slag. Enligt praxis från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen) så får en fällande dom inte grundas på en utsaga som är avgörande för bevisningen, i den mån den tilltalade inte haft möjlighet att pröva bevisvärdet av utsagan under något skede av rättegången, genom till exempel motförhör.⁸⁶

3.4 Rätten till motförhör – artikel 6 EKMR

Artikel 6.3.d) EKMR lyder:

”...3. Var och en som blivit anklagad för brott har följande minimirättigheter: ...

d) att förhöra eller låta förhöra vittnen som åberopas emot honom samt att själv få vittnen inkallade och förhörda under samma förhållanden som vittnen åberopade mot honom, ...”.

I enlighet med artikel 6.3.d) EKMR har den som blivit anklagad för ett brott rätt att förhöra eller motförhöra vittnen som åberopas som bevis mot den tilltalade. I avgöranden från Europadomstolen har det framgått att bevisen normalt sett ska, vid en offentlig rättegång, läggas fram i närvaro av den som är misstänkt för brottet. Europadomstolen har lagt fram vikten av att den tilltalade inte ska dömas ohörd, vilket är i enlighet med kontradiktionsprincipen.⁸⁷

Av den rättighet som den misstänkte har att förhöra vittnen följer det att den misstänkte ska ansetts ha getts en adekvat och tillräcklig möjlighet att fråga ut vittne eller förhörsperson, vilket kan ske antingen direkt vid lämnandet av uppgifter, till exempel vid förhör under förundersökningen, eller senare under förfarandet. Det väsentligaste, enligt Europadomstolen, är att den tilltalade skall kunna ställa motfrågor och hålla motförhör med vittne eller förhörsperson vid den offentliga förhandlingen. Detta innebär således att det inte finns något strikt förbud mot tidig bevisupptagning även om den misstänkte i fråga inte har möjlighet till

⁸⁵ Ekelöf, Edelstam, Heuman, *Rättegång, Fjärde häftet*, s. 30.

⁸⁶ Wistrand, *Återanvändning av förhör som tagits upp i en tidigare rättegång*, s. 741 f.; *Schatschaschwili mot Tyskland* nr 9154/10.

⁸⁷ *EL Khoury mot Tyskland*, nr 8824/09: 42836/12.

motförhör vid tillfället.⁸⁸ Vidare har Europadomstolen ansett att det kan vara nödvändigt att använda bevisning från förundersökningen, under vissa omständigheter. Dock får detta endast ske utan att inskränkning på försvarets rättigheter görs.⁸⁹

Utredningen bakom lagförslaget kom till slutsatsen att rätten till motförhör enligt EKMR inte inskränks av den utökade möjligheten att använda tidiga förhör, eftersom parterna kommer kunna ställa kompletterande frågor i efterhand vid ett eventuellt tilläggsförhör.⁹⁰ Som nämnts ovan, är detta tätt sammankopplat med att den bevisning som läggs fram i en rättegång skall ske utan dröjsmål, och i enlighet med kontradiktionsprincipen.

⁸⁸ Prop. 2020/21:209 s. 21 f.

⁸⁹ *Unterpertinger mot Österrike*, nr 9120/80.

⁹⁰ Prop. 2020/21:209 s. 21 f.

4. 35 kap. 15 § RB - en djupdykning

De nya reglerna om tidiga förhör som började gälla den 1 januari 2022 hade till syfte att göra handläggningen av brottmål modern, flexibel och effektiv. Främst instiftades reglerna för stora brottmål, men de är inte begränsade till dessa utan kan användas även i mindre mål. I förarbetena till lagändringen görs en hänvisning till en rapport från Brå för att konstatera att under de senaste åren har antalet stora brott ökat. Rapporten visar att förundersökningarnas omfattning i genomsnitt har ökat under den senaste tioårsperioden. Å ena sidan hade antalet ärenden som polisen slutredovisat till åklagaren minskat, å andra sidan hade andelen komplicerade brott hos Åklagarmyndigheten ökat. Den största ökningen har skett för ekonomisk brottslighet, där de har utgjort den mest framträdande brottskategorin i de brottmål som avgjorts i tingsrätten. Vidare kommer det i rapporten även fram att de stora ärendena är resurskrävande.⁹¹

Framför allt förväntades de nya reglerna även få genomslag i brott i nära relationer. Reglerna innebär en vidgad möjlighet till att använda tidiga polisförhör som bevismedel i en rättegång. I varje enskilt fall ska en lämplighetsbedömning göras för att avgöra huruvida reglerna ska tillämpas eller ej, vilket lagstiftaren har lämnat över till såväl domstolen som parterna.⁹² Syftet med lagändringen var främst att det ska kunna leda till effektiv brottsbekämpning, fler materiellt riktiga domar, och en minskad påfrestning för förhörspersoner samt vittnen och målsäganden, som inte behöver medverka i rättegången på samma sätt som innan. Därutöver ska den hotbild som finns för vittnen och målsäganden, som kan leda till att dessa tar tillbaka eller ändrar sina berättelser till huvudförhandlingen, minskas.⁹³

4.1 Rättsläget innan införandet av 35 kap. 15 § RB

Som nämnts ovan, ska rätten i enlighet med 35 kap. 1 § RB avgöra vad som är bevisat efter en samvetsgrann prövning av allt det som har förekommit under huvudförhandlingen, i enlighet med omedelbarhetsprincipen. Bevis ska som huvudregel tas upp vid huvudförhandlingen, enligt 35 kap. 8 § RB. Innan införandet av 35 kap. 15 § RB fick det som framkommit i förhör under förundersökningen endast återberättas i vissa fall och under vissa förutsättningar.

Huvudregeln är att vittnesattester, innebärande en berättelse som någon lämnat skriftligen på grund av en förestående eller redan inledd rättegång, eller en uppteckning av en sådan berättelse som lämnats inför polis, åklagare eller utom rätta, endast i enlighet med 35 kap. 14 § RB tas upp som bevis i rättegången enligt tre undantag. Det första undantaget är att det måste vara särskilt föreskrivet, till exempel skriftliga utlåtanden från sakkunniga eller regler som innebär att rätten kan läsa upp det som parterna tidigare har berättat. Det andra undantaget blir aktuellt om förhör inte kan hållas med den som lämnat berättelsen, till exempel vid situationer då den förhörde avlidit eller är så pass sjuk att denne inte kan höras.

⁹¹ Brå, *Stora förundersökningar och brottmål-utveckling, omfattning och karaktär*, s. 7–9.

⁹² Åklagarmyndigheten, *Nya regler om tidiga förhör*, s. 3.

⁹³ Åklagarmyndigheten, *Nya regler om tidiga förhör*, s. 4.

Det tredje undantaget blir aktuellt om det finns särskild anledning med hänsyn till kostnader och olägenheter som förhör vid huvudförhandlingen kan antagas medföra. Det undantag som framgår i 35 kap. 14 § RB avser endast att en skriftlig berättelse åberopas inför rätta, utan att den som avgett berättelsen också hörs i målet.⁹⁴ I den mån den förhörde ändrar eller avviker från sina uppgifter vid huvudförhandlingen kan den tidigare berättelse som denne lämnat bli bevis vid huvudförhandlingen. I sådana fall läses eller spelas dessa tidigare uppgifter upp, enligt 36 kap. 16 § RB.⁹⁵ Detta innebär således att införandet av 35 kap. 15 § RB inte inneburit någon förändring vid nämnda situationer, även om 35 kap. 15 § RB kan användas även vid huvudförhandlingen, men då bör förhöret först inledas med en uppspelning av det tidiga förhöret, varefter ett eventuellt tilläggsförhör kan hållas.⁹⁶

4.2 En utökad möjlighet att åberopa tidiga förhör som bevis

Lagändringen innebar att en ny paragraf, 35 kap. 15 § RB, infördes. Denna ger möjlighet, om det är lämpligt, att åberopa tidiga förhör vid huvudförhandlingen. Det måste röra sig om ett videoinspelat förhör med bild och ljud, som gjorts inför en brottsbekämpande myndighet.

35 kap. 15 § RB lyder:

”I brottmål får en berättelse som lämnats vid ett förhör inför en brottsbekämpande myndighet och som dokumenterats genom en ljud- och bildupptagning åberopas som bevis i rättegången även i andra fall än de som anges i 14 §, om det är lämpligt.”

Redan vid förarbetena till EMR-reformen uppstod frågan om att utvidga möjligheterna för åberopande av tidiga förhör. Vid denna tidpunkt ansåg regeringen att förslaget dels innebar att förhör som hålls under förundersökningen inte uppfyller samma krav på rättssäkerhet, dels att den tyngdpunkt som finns i rättsskipningen förskjuts från domstolen till de brottsutredande instanserna. Således ansågs det att möjligheterna att hänvisa till tidigare uppgifter ifrån förundersökningen inte borde utvidgas.⁹⁷

I förarbetena till 35 kap. 15 § RB, framgår det att regeringen samt majoriteten av remissinstanserna ansåg att fördelarna med införandet av denna paragraf är den utökade möjligheten att dra nytta av de tekniska möjligheter som nu finns för att kunna åberopa ett tidigt förhör med såväl ljud som video. Oftast hålls dessa förhör i nära anslutning till brottet varvid minnesbilderna är klarare och mindre påverkade av andra enskilda samt media. En möjlighet att åberopa förhör under förundersökning i huvudförhandlingen skulle således ha betydelse för en mer effektiv brottsbekämpning samt begränsa det behov som finns av att förhöra såväl målsäganden som vittnen vid huvudförhandlingen. I de stora brottmålen skulle detta reducera de incitament som kan finnas att påverka vittnen och målsägande att ändra eller

⁹⁴ Fitger, m.fl., Rättegångsbalken, kommentar till 35 kap. 14 §.

⁹⁵ Ekelöf, Edelstam, Heuman, *Rättegång, Fjärde häftet*, s. 53 f.

⁹⁶ Borgström, *Utökade möjligheter att använda tidiga förhör i brottmålsprocessen*, s. 999 och 1004; Prop. 2020/21:209 s. 64.

⁹⁷ Prop. 2004/05:131 s. 164.

ta tillbaka sina uppgifter.⁹⁸ Således, enligt skrivelsen i förarbetena tar lagändringen och införandet av 35 kap. 15 § RB främst sikte på förhör med vittnen och målsägande, men det finns inget som säger att den ej heller kan användas för återopande av förhör med den tilltalade, då det endast ska röra sig om förhör inför brottsbekämpande myndighet. Med brottsbekämpande myndighet avses och inkluderas berättelser som lämnats inför Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, Säkerhetspolisen, Ekobrottsmyndigheten, Skatteverket, Kustbevakningen och Tullverket.⁹⁹

Genom att spela in förhöret med såväl ljud som bild, ger detta rätten möjlighet att värdera uppspelning och berättelsen på annat sätt än vid uppläsningen av förundersökningsprotokollet. Enligt regeringen bör det inspelade förhöret ha ett högre bevisvärde än endast uppläsning av utsagan.¹⁰⁰ Rätten kan således själv bilda sig en egen uppfattning om den förhörde som person och konstatera vilka frågor som ställts under förhöret. Vidare innebär denna möjlighet att rätten inte behöver dela sin uppmärksamhet på samma sätt som om förhöret sker vid huvudförhandlingen, dels genom förhörets praktiska genomförande, dels genom förhörspersonens berättelse.¹⁰¹ Rätten kan, genom att ta del av ett inspelat förhör, i efterhand kontrollera exakt vad för uppgifter som den förhörde personen lämnat. Åklagarmyndigheten skriver i sin rättsliga vägledning gällande de nya lagändringarna att domstolen har goda möjligheter att bedöma huruvida förhöret uppfyller de krav som ställs på bevis för att kunna uppfylla rättssäkerheten och den prövning av bevisvärdet som görs. De eventuella oklarheter som kan uppstå efter att en förhørsutsaga spelas upp vid huvudförhandlingen, kan av hjälpas genom möjligheten att ställa frågor till förhörspersonen vid ett så kallat tilläggsförhör.¹⁰²

Gällande rättssäkerhetsaspekterna ska domstolen särskilt ta hänsyn till den misstänktes möjligheter att försvara sig, samt om och under vilka förutsättningar det funnits möjlighet att hålla ett motförhör.¹⁰³ Vad som åsyftas i bestämmelsen kring andra fall än de som anges i 35 kap. 14 §, är andra fall än då vittnesattester får lämnas. Till skillnad från en vittnesattest, där vittnet oftast inte har möjlighet att närvara under rättegången, kan återopandet av videoförhör inför utredandemyndighet enligt 35 kap. 15 § RB göras även om vittnet närvarar vid huvudförhandlingen.¹⁰⁴

Även om videoförhör i nära anslutning till brottets genomförande ofta är av bristande kvalité kan dessa förhör, enligt Åklagarmyndigheten, ändå tillföras ett högt bevisvärde då de lämnas just i så pass nära anslutning till brottet och anmälan, att omständigheter vid förhörstillfället kan tas i akt då sådana inte kan återskapas vid ett senare förhör under förundersökningen. Exempel på detta är målsägandes känslor och tillstånd. I sin rättsliga vägledning framför Åklagarmyndigheten att det inte torde finnas något som hindrar att sådana

⁹⁸ Prop. 2020/21:209 s. 40.

⁹⁹ Prop. 2020/21:209 s. 43.

¹⁰⁰ Prop. 2020/21:209 s. 40; Prop. 2016/17:68 s. 41.

¹⁰¹ Prop. 2020/21:209 s. 41.

¹⁰² Åklagarmyndigheten, *Nya regler om tidiga förhör*, s. 5.

¹⁰³ Åklagarmyndigheten, *Nya regler om tidiga förhör*, s. 6.

¹⁰⁴ Prop. 2020/21:209 s. 37 och 64.

förhör tas upp som bevismedel, även om senare förhör hålls med målsägandet eller vittnet på nytt.¹⁰⁵

4.2.1 Vilka förhör?

I enlighet med 35 kap. 15 § RB är det endast berättelser som lämnats vid ett förhör inför en brottsbekämpande myndighet som får åberopas som bevis i rättegången. Således kommer inte alla berättelser och uppgifter som lämnas inför en brottsbekämpande myndighet att omfattas.¹⁰⁶ Till exempel anses det inte vara ett förhör om en enskild självmant lämnat information om brott till åklagare eller polis, utan det anses snarare vara ett tips eller anmälan. Detta innebär att de larmsamtal eller PM som polisen upprättat inte anses vara förhör i den mening att de omfattas av den nya lagändringen i 35 kap. 15 § RB. Begreppet förhör bör således reserveras till de situationer då en åklagare eller polis tar initiativ och ställer frågor och genom detta försöker få en person att lämna uppgifter från sitt minne. Eftersom det saknas en författningsrelaterad definition av förhör, så bör en avgränsning kunna göras vid 23 kap. 6 § RB, där det framgår att förhör får hållas med envar, om personen antas kunna lämna upplysning som är av betydelse för utredningen i fallet.¹⁰⁷

I förhören under förundersökningen förekommer det ingen edgång, varvid vittnen, målsägande såväl som den misstänkte inte föranses med något straffansvar för sin utsaga. Den allmänna medborgerliga skyldigheten att inställa sig inför förhör ges uttryck i att förhör är sanktionerat med vite, medtagande eller hämtning.¹⁰⁸

Tillvägagångssättet vid förhör stadgas i 23 kap. 10 och 12 §§ RB. I 10 § framgår det att det är undersökningsledaren som bestämmer vem som får närvara vid ett förhör. Om det är möjligt ska ett trovärdigt vittne närvara vid förhöret. Den misstänktes försvarare har även rätt att närvara vid förhöret om det anses kunna ske utan men för utredningen. I praktiken innebär detta att försvararna inte alltid har rätt eller möjlighet att närvara vid förhör. Vid förhör med målsägande har målsägandebiträdet rätt att närvara. I enlighet med 12 § förbjuds vissa förhörsmetoder, som bland annat kan innebära ett framkallande av erkännande, utrötning av förhörspersonen, hot, tvång eller dylikt. När förhöret är slut ska förhørsledaren läsa upp den angivna berättelsen, eller så ska förhörspersonen få tillfälle att granska berättelsen, i enlighet med 23 kap. 21 § 2 st. RB.

Det är förundersökningsledaren som ansvarar för alla de åtgärder som ska vidtas inom ramen för förundersökningen, i enlighet med 1 a § Förundersökningskungörelsen (1947:948). Det är således förundersökningsledaren som i praktiken ansvarar för hur förhöret genomförs och de närmare formerna för detta. De regler som styr förundersökningen är enligt regeringen ett ramverk. Regeringen ansåg vidare i förarbetena till lagförslaget att det inte fanns skäl att

¹⁰⁵ Åklagarmyndigheten, *Nya regler om tidiga förhör*, s. 7.

¹⁰⁶ Prop. 2020/21:209 s. 43.

¹⁰⁷ Bring, Diesen, Wilton Wahren, *Förhör*, s. 20- 22.

¹⁰⁸ Ekelöf, Edelstam, Pauli, *Rättegång, Femte häftet*, s. 121 f.

frånga huvudprincipen om att undvika detaljerade regler för förundersökningen. Detta eftersom det ställer högre krav på såväl åklagare som poliser i den mån utgångspunkten är att det ska spelas upp som bevis i rättegång. Således ändrades inte de närmare reglerna om hur förhör under förundersökningen ska gå till.¹⁰⁹

Vidare har det diskuterats huruvida en inspelning med en polis kroppskamera kan anses vara ett sådant förhör som omfattas av 35 kap. 15 § RB. Efter NJA 2021 s. 286, råder det en presumtion att inspelningar med polisens kroppskamera är tillåten bevisning. Enligt mötesdeltagarna vid viceordförandegruppen vid Hovrätten för Västra Sverige, ska en lämplighetsbedömning göras i det enskilda fallet, då en inspelning med en polis kroppskamera åberopas i enlighet med 35 kap. 15 § RB.¹¹⁰ Och inom ramen för detta bör rätten då beakta, likt ovan, processekonomiska skäl och rättssäkerhetsaspekter. Således kan en videospelning från en polis kroppskamera komma anses vara av sådan karaktär att det kan omfattas och åberopas som ett tidigt förhör i enlighet med 35 kap. 15 § RB, vilket även konstateras nedan i rättsfallsanalysen.

Ett förhör under huvudförhandlingen samt åberopandet av ett ljud- och bildförhör utgör två olika bevismedel och kan båda vara part av rättegången. Det måste, för att tillåtas uppspelning av förhöret vid huvudförhandlingen vara fråga om en direktinspelning av en person där dennes röst framgår samt att personen i fråga syns i bild.¹¹¹ I den mån båda förhören ska vara part av rättegången bör ljud- och bildförhöret spelas upp för att sedan efterföljas av ett tilläggsförhör, vilket framgår av 36 kap. 16 § RB med en hänvisning till åberopandet av tidiga förhör enligt 35 kap. 15 § RB.¹¹² Detta innebär att tilläggsförhöret genomförs mer koncentrerat med möjlighet till följdfrågor från parterna.¹¹³

4.2.1.1 Motförhör

Rätten till motförhör är grundläggande för rättssäkerheten och härstammar från artikel 6.3.d) EKMR. Principen om rätten till motförhör aktualiseras vid åberopandet av tidiga förhör inför domstol. Motförhör innebär en rätt att ställa frågor till den förhörde för att pröva såväl tillförlitligheten som trovärdigheten. I enlighet med Europadomstolens praxis så krävs det att den misstänkte har fått en möjlighet att ställa frågor till vittnet, antingen i direkt anslutning till när vittnet lämnar uppgifter, eller vid ett senare skede i förfarandet.¹¹⁴ Den misstänkte måste därmed inte erbjudas rätten till motförhör under det tidiga förhöret, utan det räcker att den misstänkte blivit erbjuden ett motförhör med förhörspersonen någon gång under förfarandet för att någon kränkning av rättigheten inte ska ha skett. Det främsta målet är dock att ett effektivt motförhör ska hållas i anslutning till det ljud- och videospelade förhör som kan

¹⁰⁹ Prop. 2020/21:209 sid 45 f.

¹¹⁰ Borgström, lagkommentar till 35 kap. 15 § RB; Protokoll från viceordförandegruppen vid Hovrätten för Västra Sverige den 16 september 2022, p 1.

¹¹¹ Prop. 2020/21:209 s. 63.

¹¹² Åklagarmyndigheten, *Nya regler om tidiga förhör*, s. 8.

¹¹³ Åklagarmyndigheten, *Nya regler om tidiga förhör*, s. 8.

¹¹⁴ *Kostovski mot Nederländerna*, nr11454/85.

komma bli bevis i rättegången. Däremot, om detta inte är lämpligt eller genomförbart, finns det inget som tyder på att ett motförhör vid huvudförhandlingen skulle innebära att rättigheten inte är uppfylld.¹¹⁵

Ett så kallat motförhör utgör en kontroll av huruvida den förhördes berättelser är överensstämmande med de verkliga förhållandena som finns. Den tilltalade, misstänkte eller försvararen försöker således att under motförhöret eliminera eller försvaga det bevisvärde som kan ha uppstått av den berättelse som den förhörde berättat vid förhöret. Huvudregeln är att motförhör hålls av motparten, dvs inte av den part som åberopar förhöret.¹¹⁶

4.2.1.2 Tilläggsförhör

För att tillgodose den misstänktes rätt till motförhör kan ett tilläggsförhör bli aktuellt vid huvudförhandlingen. Förhöret i domstol bör, i enlighet med förarbetena till lagförslaget, inledas med en uppspelning av det tidiga förhöret, med ljud- och bild, för att därefter efterföljas av ett tilläggsförhör. Vid ett tilläggsförhör kan båda parter ställa eventuella kompletterande frågor till den förhörde. Tanken med ett tilläggsförhör är att det ska vara av mer koncentrerad form, där kompletterande enstaka frågor ska ställas.¹¹⁷ I den mån den förhörde inte är på plats under huvudförhandlingen finns det möjlighet att hålla tilläggsförhöret per telefon.¹¹⁸

4.2.1.3 När i tiden bör ett förhör äga rum?

Den förhörde personens minne är inte statiskt, utan kan påverkas av såväl yttre som inre faktorer. Enligt studier är faktorerna minne, tid och förhör sammanflätade. Det är viktigt att förhöra vittnen och målsäganden nära inpå händelsen, på grund av att det mesta glöms redan under de första timmarna efter händelsen. Människans minne är även påverkningsbart av andra faktorer, så som till exempel andra som berättar om samma händelse. Detta kallas för social påverkan och är den absolut vanligaste typen av påverkan. Detta grundas bland annat i att vi är måna om att prestera väl, och därmed tar åt oss av vad andra berättar, och om minnesbilderna av händelsen är oklara och fragmenterade finns det en större risk för social påverkan.¹¹⁹ Ju längre tid som går, desto större möjligheter har såväl vittne, målsägande som tilltalad att konstruera och ändra sina uppgifter.¹²⁰

Enligt forskning kan minnesprocessen delas in i tre faser, varvid den första utgör inkodningsfasen då den förhörde personen tar del av den kritiska händelsen. Den andra fasen är lagringsfasen, som utgörs av tidpunkten mellan inkodningen och till dess att den enskilde får berätta om händelsen. Den sista fasen, som blir tillämplig under förhör, är

¹¹⁵ Åklagarmyndigheten, *Nya regler om tidiga förhör*, s. 7 f.

¹¹⁶ Bring, Diesen, Wilton Wahren, *Förhör*, s. 114 f.

¹¹⁷ Åklagarmyndigheten, *Nya regler om tidiga förhör*, s. 8.

¹¹⁸ SOU 2017:98 s. 237.

¹¹⁹ Granhag, Strömwall, Landström, *Några rättspsykologiska reflektioner*, i bilaga 7 till SOU 2017:7, s. 202 f.

¹²⁰ Granhag, Strömwall, Landström, *Några rättspsykologiska reflektioner*, i bilaga 7 till SOU 2017:7, s. 211.

framplockningsfasen vilket innebär att den förhörde plockar fram sina minnen som denna lagrat. Under samtliga faser finns det påverkansfaktorer, vilket kan vara allt från avstånd, händelsens varaktighet till glömske kurvan innebärande att information försvinner, till extern påverkan från andra personer. Det finns strategier för att underlätta för den förhörde att minnas, vilket till exempel kan vara att hålla förhöret på platsen för händelsen, då det kan ge bättre förhörsuppgifter. Vidare innebär förhör som görs tidigt under processen i princip alltid bättre förutsättningar för att korrekta minnesbilder tas fram, jämfört med om förhöret hålls lång tid efter händelsen.¹²¹ Således finns det forskning som tyder på vikten att hålla ett tidigt förhör samt att det ur ett minnesperspektiv kan ge bättre förutsättningar för en mer sanningsenlig berättelse.

4.3 Lämplighetsbedömningen enligt 35 kap. 15 § RB

I enlighet med 35 kap. 15 § RB ska berättelse som lämnats i förhör inför en brottsbekämpande myndighet, och som dokumenterats med ljud- och bildupptagning endast återopas om det är lämpligt. Inom en lämplighetsbedömning för 35 kap. 15 § RB så ska domstolen beakta processekonomiska skäl samt rättssäkerhetsaspekter, varvid den misstänktes rätt att hålla ett effektivt motförhör och försvar nämns särskilt i förarbetena. Om personen som uppspelningen av ljud- och videoförhör även är tänkt att kallas till förhör vid huvudförhandlingen, ska rätten göra en bedömning huruvida det anses lämpligt att ljud- och videoupptagning enligt 35 kap. 15 § RB görs parallellt. Exempel på detta kan till exempel vara om målsägande eller vittne utsätts för eller riskerar att utsättas för påtryckningar, eller om personen i fråga har tagit tillbaka eller ändrat sin utsaga. Som exempel på när det ansetts vara skäligt och lämpligt att återropa tidiga förhör som bevis i domstolen, är enligt förarbetena, när till exempel en målsägande eller vittne har hörts av en polis i nära anslutning till brottet, men senare på grund av till exempel påtryckningar eller hot, inte förmås vittna vid huvudförhandlingen.¹²²

Därutöver diskuteras principen om att huvudförhandlingen ska hållas i en koncentrerad form, varvid rätten måste beakta de negativa konsekvenser som kan uppstå i den mån en part vill återropa berättelser från ett större antal polisförhör, med antingen samma person eller bevisstema. I sådana fall ansågs det i förarbetena finnas en risk för att det inte är lämpligt att tillåta upptagandet av förhör under förundersökningen som bevis.¹²³

Regeringen ansåg dock i förarbeten till införandet av 35 kap. 15 § RB att det inte fanns anledning att ange specifikt vilka omständigheter som domstolen ska ta hänsyn till vid sin lämplighetsbedömning. Vidare tas inte alla förhör inför brottsbekämpande myndighet upp med ljud- och bild, utan bedömningen om ett förhör ska tas upp med ljud eller ljud- och bildupptagning ska avgöras i enlighet med 23 kap. 21 b § RB. I enlighet med denna tas hänsyn till brottets beskaffenhet, den förväntade betydelsen av utsagan samt förhörspersonens

¹²¹ Granhag, Strömwall, Landström, *Några rättspsykologiska reflektioner*, i bilaga 7 till SOU 2017:7, s. 202 f.; SOU 2017:98 s. 61 f.

¹²² Prop. 2020/21:209 s. 64.

¹²³ Prop. 2020/21:209 s. 43 och 64.

personliga förhållanden. Således, ju allvarligare ett brott är, desto större betydelse får det att förhöret spelas in med ljud- och bild. I 35 kap. 15 § RB krävs det att det finns både ljud- och bildinspelning, varvid detta avgörande under förundersökningen får väsentlig betydelse för möjligheten att återropa berättelsen i förhör under rättegången.¹²⁴ Därutöver, vid återopandet av tidiga förhör i domstol bör parterna ange vilka delar av förhöret som de avser är av betydelse att spela upp inför rätten. Således ansåg inte regeringen att det alltid är effektivt att spela upp förhöret i sin helhet, ej heller ansåg regeringen att det påverkar domstolens möjligheter till att göra en bevisvärdering.¹²⁵

Sammanfattningsvis ska rättens lämplighetsprövning göras i enlighet med vad parterna anfört i den gällande frågan, varvid rätten som regel inte ska behöva ta del av berättelsen innan för att bedöma lämpligheten.¹²⁶ Således innebär detta att bevisbördan för att det är lämpligt att tillåta uppspelning av videoförhör enligt 35 kap. 15 § RB vid huvudförhandlingen åvilar den part som återopar det.

4.4 Rättssäkerheten kopplad till 35 kap. 15 § RB

Å ena sidan förespråkades lagändringen leda till bättre förutsättningar för materiellt riktiga domar, vilket anses vara en positiv aspekt för rättssäkerheten. I SOU:n till lagändringen framgår det att en nackdel med den dåvarande ordningen vid muntliga huvudförhandlingar var att de ägnades i stor utsträckning åt att läsa ur förundersökningar. Det är svårt för förhörspersoner att minnas och yttra sig över sådant som de berättat i tidigare polisförhör. Att i stället använda sig av tidiga berättelser från förundersökningen skulle innebära ett mer stabilt beslutsunderlag, varvid brottmålsprocessen skulle bli mer rättssäker.¹²⁷ Det anses finnas stöd för att tidiga förhör under förundersökningen leder till en mer tillförlitlig bevisning. För rättssäkerheten i vårt samhälle är det viktigt att domstolen grundar sina avgörande på tillförlitliga uppgifter, dels för att ingen ska bli dömd på felaktiga grunder, dels för att kunna styrka brott.

Å andra sidan argumenterades för att rättssäkerheten var i fara vid införandet av 35 kap. 15 § RB, på grund av att förhör utom rätta inte anses uppfylla samma krav på rättssäkerhet som förhör inom rätta. Detta främst på grund av att den misstänktes rätt till ett effektivt motförhör minskar, samt att vittnesed inte avläggs. Främst anses det vara rätten som har ett ansvar att se till så att inget onödigt tas med i processen och att det ställs öppna och relevanta frågor, något som inte kan kontrolleras i förhör under förundersökningen.¹²⁸ Däremot kan det kontrolleras vid uppspelet av det tidiga förhöret.

¹²⁴ Prop. 2020/21:209 s. 44; Prop. 2016/17:68 s. 110.

¹²⁵ Prop. 2020/21:209 s. 47.

¹²⁶ Prop. 2020/21:209 s. 64.

¹²⁷ SOU 2017:98 s. 166.

¹²⁸ Prop. 2020/21:209, s. 38-41.

4.5 Effektivitetsbegreppet kopplat till 35 kap. 15 § RB

En av anledningarna till att en utredning påbörjades och lagförslaget till den nya lagändringen föreslogs var att regeringen ville modernisera och effektivisera straffrätten genom att bidra till effektiv brottsbekämpning. Följaktligen skulle effektiviseringen och moderniseringen ske utan att inskränka på rättssäkerheten. Å ena sidan ansåg de parter som var positivt inställda till lagförslaget att lagändringen kommer innebära en effektivisering av brottsbekämpningen och därmed att fler brott klaras upp och således bidrar till en ökad rättstrygghet för enskilda i samhället.¹²⁹ Å andra sidan ansåg de parter som var negativt inställda till lagförslaget att det skulle inskränka den tilltalades rätt till ett effektivt motförhör, som också är en viktig aspekt för såväl rättssäkerheten som det effektiva förfarandet.¹³⁰

Effektiviseringen av användandet av tidiga förhör är beroende av att de som förhörs vill, kan och de facto medverkar i förhören, samt att förhören genomförs så att förutsättningarna för att få tillförlitliga förhörsuppgifter med högt bevisvärde optimeras.¹³¹ Forskning har visat att det förväntas finnas positiva resultat för minnes- och allmänpsykologiska effekter om ordningen för framläggandet av bevis ändras.¹³² Därutöver är det avgörande för effektiviteten att bevisen säkras skyndsamt. De brottsbekämpande myndigheterna i Sverige har arbetat med principen om att bevisning är en färskvara, vilket även gäller vid domstolen. Detta innebär att de ständigt arbetar med vikten av att säkra bevisning så tidigt som möjligt under förundersökningen. Färskas bevis anses bidra till ett bättre beslutsunderlag, såväl vid förundersökningen som vid upptagningen av bevis i domstolen. En följd av detta är att den bevisupptagning som sker lång tid efter en händelse, till exempel vid förhör som hålls inför rätten, kan anses ha ett negativt inflytande på materiellt riktiga domar. En konsekvens av detta är att de nedtecknade berättelser som finns från förundersökningen används som processmaterial i allt större utsträckning. Detta har ansetts ha negativ påverkan då det kan bli svårare att styrka brottet på grund av att bevisvärdet av uppläsningen av förhörsberättelsen är lägre än om de dokumenteras och spelas upp med ljud- och bild.¹³³ Rätten kan vid uppspelning av förhör från förundersökningen ta hänsyn till röstläge, kroppsspråk, mimik och därmed få en bättre bild av personen som sådan och dess tillförlitlighet, än vid uppläsning av utsagan. För att uppspelningen av videoförhören ska bli så effektivt som möjligt krävs det att åklagarna under förundersökningen lägger ned det arbete som är nödvändigt för att avgöra om det tänkta videoinspelade förhöret håller tillräckliga mått kvalitetsmässigt för att det ska kunna åberopas vid huvudförhandlingen, i stället för att den förhörde själv ska infinna sig.¹³⁴

Lagändringen ansågs inte endast leda till mer tillförlitliga domar, utan även ha andra positiva effektivitetsaspekter. Användandet av förhör vid bevisupptagningen ansågs innebära att processen kan genomföras mer effektivt genom att såväl åklagare som den tilltalade under

¹²⁹ Prop. 2020/21:209 s. 17.

¹³⁰ Prop. 2020/21:209 s. 18.

¹³¹ SOU 2017:98 s. 164.

¹³² Granhag, Strömwall, Landström, *Några rättspsykologiska reflektioner*, i bilaga 7 till SOU 2017:7, s. 212.

¹³³ SOU 2017:98 s. 164 f.

¹³⁴ Åklagarmyndigheten, *Nya regler om tidiga förhör*, s. 7.

förundersökningen och inför rättegången får en klar bild av bevisningen. Som en följd av detta bör det förbättra förutsättningarna för en fokuserad och koncentrerad rättegång, där tidsvinster kan vara en följd. Kompletteringar av förundersökningen samt tilläggsförhör i domstolen bör kunna minska. Detta anses ha en positiv inverkan på domstolarna då det betyder att planeringen av stora rättegångar kan underlättas genom att bokade extradagar för huvudförhandling och spilltid kan undvikas. Ett vanligt förekommande problem i domstol är att vittnen inte dyker upp, och i den mån tidiga förhör kan spelas upp inför domstol kan detta problem minskas.¹³⁵

En del berättelser som lämnas inför åklagare eller polis, utom rätta, kan utgöra relevant bevisning för sakens prövning, om det är svårt eller omöjligt att rekonstruera förhøret vid ett senare tillfälle. Därutöver kan det röra sig om situationer där vittnen dels riskerar att glömma vad som hänt, dels att de på grund av hot utifrån inte är lika villiga att delta. Vidare kan det även röra sig om känsliga personer som har svårt att medverka vid förhör i domstol, i den mån de är medvetna om att detta kan komma användas som bevisning.

4.6 Remissinstansernas påpekanden

Majoriteten av remissinstanserna till förarbetet av 35 kap. 15 § RB var positivt inställda eller hade få invändningar mot lagförslaget. Samtliga remissinstanser som var negativt inställda ansåg att den främsta kritiken riktar sig till det faktum att förhör under förundersökningen inte håller samma krav på rättssäkerhet som förhøren vid huvudförhandlingen. Vidare ansåg de att möjligheten till ett effektivt försvar och motförhör minskar, samt att tyngdpunkten vid rättsskipningen på så vis förskjuts till de brottsbekämpande myndigheterna och att det leder till försämrad rättssäkerhet för den misstänkte i fråga.¹³⁶

JO ansåg främst att tidiga förhör leder till ett klart försämrat läge för rätten till motförhör, då den misstänkte och försvararen redan under förundersökningen måste förbereda sitt motförhör och vilka frågor som ska ställas. Invändningen från lagförslaget om att rätten till motförhör uppfylls genom tilläggsförhøret ansåg inte JO vara tillräckligt eftersom det är ett alldeles för lågt ställt rättssäkerhetskrav.¹³⁷

Hovrätten för Övre Norrland ansåg att det blir en konflikt mellan att som ett led i brottsbekämpningen förverkliga den rättstrygghet som finns för enskilda att inte utsättas för brott, men samtidigt tillförsäkra den enskildes rättssäkerhet inom brottsbekämpningen. Hovrätten menar att den ena funktionen leder till att det finns krav på effektivitet, och den andra att det finns krav på rättssäkerhet genom regler och principer. Vidare framför Hovrätten och Stockholms universitet vikten av att vittna under ed och att vittnesförhör utom rätta utan edgång skickar felaktiga signaler till allmänheten, där en avvägning görs mellan att begå det allvarliga brottet mened mot att vissa vittnen av rena effektivitetsskäl ska kunna vittna utan

¹³⁵ SOU 2017:98 s. 165.

¹³⁶ Prop. 2020/21:209 s. 38.

¹³⁷ JO, Remissyttrande över SOU 2017:98, s. 4 f.

ed.¹³⁸ Yttrandet trycker på att det avgörande för eden blir när förhöret hålls, i stället för att hålla sig till huvudregeln om att vittnesed ska avläggas under huvudförhandlingen.¹³⁹

Vidare ifrågasatte de även att tidiga förhör av utredande karaktär inte är att anse som effektiva och koncentrerade på grund av att de blir långdragna och inte särskilt fokuserade på detaljer.¹⁴⁰ Eftersom vittnet vid ett tilläggsförhör kommer avlägga vittnesed, men detta inte sker under förundersökning, kommer det uppstå en obalans som ur vittnets synpunkt kan vara märklig. Tilläggsförhöret har till syfte att endast vara till för kompletterande frågor, men det finns farhågor från Uppsala tingsrätt att detta kommer användas för att ställa frågor där den förhörde bekräftar de uppgifter som lämnats vid det tidiga förhöret, men då utan edgång.¹⁴¹ Sammanfattningsvis framför Stockholms universitet, liksom Sveriges advokatsamfund att de inte är negativt inställda till att fler förhör under förundersökningen spelas in med ljud och video, men att dessa situationer ska vara förbehållna den möjlighet som fanns sedan innan i enlighet med 36 kap. 16 § RB. Effektivitetsskäl i lagförslaget har, enligt Stockholms universitet, fått väga över de krav på rättssäkerhet som finns vid förfarandet.¹⁴²

Uppsala tingsrätt ifrågasatte även huruvida lagförslaget kommer leda till effektiviserad brottsbekämpning, eller om det kommer leda till ökad arbetsbelastning, inte bara för åklagarna utan hela rättskedjan.¹⁴³ På grund av detta delar de inte lagförslaget utredning om att de kompletterande frågorna som kan ställas vid tilläggsförhöret blir begränsade. Vidare är de skeptiska till att de personer som idag genomför förhör via telefon vid såväl förundersökningen som vid huvudförhandlingen, kommer behöva inställa sig hos såväl polisen för inspelning av förhöret, som vid huvudförhandlingen för tilläggsförhör. Tekniska resurser vid uppspelning av videoförhören kommer också leda till att förfarandet vid huvudförhandlingen tar längre tid.¹⁴⁴

Malmö tingsrätt anförde bland annat att det är av vikt att förhör och motförhör hålls i ett och samma sammanhang, då det annars finns en risk för att den förhörde vid ett tilläggsförhör vid huvudförhandlingen inte minns händelsen lika bra som vid det tidiga förhöret, varvid detta kan leda till en obalans mellan åklagarens och försvarets frågor. Vidare diskuteras huruvida delar eller hela förhöret ska spelas upp. I den mån hela förhöret spelas upp kan det innebära att förhandlingen inte blir koncentrerad och därmed ej effektiv, men om endast delar av förhöret spelas upp finns det en risk för att minska domstolarnas insyn i omständigheterna.¹⁴⁵ Tingsrätten avslutar med att framtona vikten av att strävan efter effektivitet inte får ske på bekostnad av rättssäkerheten.¹⁴⁶

¹³⁸ Hovrätten för Övre Norrland, Remissyttrande över SOU 2017:98 s. 1–3; Prop. 2020/21:209 s. 39.

¹³⁹ Stockholms universitet, Remissyttrande över SOU 2017:98, s. 9.

¹⁴⁰ Stockholms universitet, Remissyttrande över SOU 2017:98, s. 4.

¹⁴¹ Uppsala tingsrätt, Remissyttrande över SOU 2017:98, s. 4.

¹⁴² Stockholms universitet, Remissyttrande över SOU 2017:98, s. 11.

¹⁴³ Uppsala tingsrätt, Remissyttrande över SOU 2017:98, s. 1.

¹⁴⁴ Uppsala tingsrätt, Remissyttrande över SOU 2017:98, s. 3.

¹⁴⁵ Malmö tingsrätt, Remissyttrande över SOU 2017:98, s. 2.

¹⁴⁶ Malmö tingsrätt, Remissyttrande över SOU 2017:98, s. 4.

Sveriges advokatsamfund var den remissinstans som var mest kritisk till SOU 2017:98, då det tydligt i deras remissyttrande framgår att de avstyrker förslaget om tidiga förhör. Dels på grund av att det är ett avsteg från muntlighet, koncentrations- och omedelbarhetsprincipen, dels för att det innebär en underminering av det kontradiktoriska förfarandet. Införandet av 35 kap. 15 § RB innebär enligt samfundet att rättens bedömning och prövning av förhör begränsas till att avgöra om det finns skäl emot att ifrågasätta de tidiga förhören som skett under förundersökningen.¹⁴⁷ Det faktum att lagförslaget väljer att gå emot vad HD i det så kallade Balkongmålet i NJA 2015 s. 702 konstaterat,¹⁴⁸ anser de vara förvånande, med tanke på att det i lagförslaget inte ges förslag för att garantera ett rättssäkert förfarande vid polisförhör. Vidare påpekas att de bestämmelser som reglerar förundersökningen har annat syfte än de bestämmer som reglerar huvudförhandlingen. Till skillnad från huvudförhandlingen, ska förundersökningen möjliggöra en effektiviserad utredning av brott. Förhöret vid huvudförhandlingen är ägnat att tillerkänna det allvarliga i situationen och den betydelse som de uppgifter som lämnas får, vilket innebär att vittnen iakttar lämplig försiktighet vid förhöret. Samfundet anser att detta är av största vikt även om det för den enskilde kan vara ansträngande att uppträda i domstol.¹⁴⁹ Därpå kritiserar samfundet även synen på att berättelser är en färskvara och att det saknas vetenskapligt stöd för att ett förhör vid huvudförhandlingen är mer tillförlitligt än ett vid förundersökningen. Samfundet trycker på att minnesforskningen visar att enskilda minns de centrala händelserna bättre än de perifera.¹⁵⁰ Däremot var samfundet positivt inställda till tidiga förhör som bidrar till ett undvikande av förhör med enskilda som uttalar sig om ostridiga eller perifera omständigheter, men att detta bör överlämnas åt parterna att avgöra om förhöret är av sådan karaktär.¹⁵¹

Sammanfattningsvis, av den kritik som lagförslaget fick från remissinstanserna, rör den främst rättssäkerheten och den rubbning i balansen mellan parterna som farhågas.

¹⁴⁷ Sveriges Advokatsamfund, Remissyttrande över SOU 2017:98, s. 1.

¹⁴⁸ I balkongmålet uttalade sig HD om bevisvärderingen av brottmål i Sverige. Balkongmålet anses vara en av många olika bevisvärderingsmodeller som finns. I sin bedömning anger HD att det måste beaktas att förhör som sker under förundersökningen inte ger sådana rättssäkerhetsgarantier som kan ges vid förhör i rättegång. Förhørsledaren och den som blir förhörd kan ha pratat förbi varandra och detta framgår inte alltid av anteckningarna. Att förhöret sedan läses upp för den förhörde och godkänns av densamme är inte en garanti för att den förhörde står bakom det som finns nedtecknat. I den rättsliga vägledningen "Balkongmålet, bevisvärdering och vissa andra frågor" på sidan 5, har Åklagarmyndigheten förklarat att det sätt som HD enligt domen anser att bevisningen ska värderas, kommer få ett utökat utrymme gällande åberopandet av förhör under förundersökningen, i enlighet med förarbetena till 35 kap. 15 § RB. Nu har ju parterna enligt 35 kap. 15 § RB de facto en rätt att åberopa tidiga förhör inför brottsbekämpande myndighet om det anses vara lämpligt, varvid Balkongfallet anses utgöra rättsläget innan 35 kap. 15 § RB trädde i kraft.

¹⁴⁹ Sveriges Advokatsamfund, Remissyttrande över SOU 2017:98, s. 3.

¹⁵⁰ Sveriges Advokatsamfund, Remissyttrande över SOU 2017:98, s. 4.

¹⁵¹ Sveriges Advokatsamfund, Remissyttrande över SOU 2017:98, s. 6.

5. Tillämpandet av tidiga förhör i praktiken

I detta kapitel kommer en redogörelse för tillämpningen av 35 kap. 15 § RB att göras. Sammanlagt är det 68 domar som har analyserats, varav vid 36 domar har huvudförhandlingen ägt rum 2022 och i 32 domar har huvudförhandlingen ägt rum 2023.¹⁵² Nedan kommer en uppdelning göras mellan hur åklagarna har åberopat 35 kap. 15 § RB, dels genom sin stämmingsansökan, dels genom ytterligare tillägg eller vid huvudförhandlingen. Därefter görs en analys av hur tingsrätterna gjort lämplighetsbedömningen efter åberopandet av videoförhör enligt 35 kap. 15 § RB. Av naturliga skäl kommer således åklagarnas åberopande först, för att därefter utreda hur domstolarna gör sin lämplighetsbedömning.

I nästan samtliga åberopade förhör har förhörspersonen varit målsägande, närmare 58 stycken.¹⁵³ I nio mål har videoförhör med den tilltalade spelats upp,¹⁵⁴ och i sex mål har videoförhör med vittnen spelats upp.¹⁵⁵ I fyra av målen har videoförhör från både målsäganden och vittnen spelats upp,¹⁵⁶ och i ett mål har videoförhör med vittnen och den tilltalade spelats upp.¹⁵⁷ Av de 58 åberopade förhören med målsäganden, har 47 målsäganden även varit på plats eller varit medverkande under huvudförhandlingen.¹⁵⁸ Av de åberopade sex videoförhören med vittnen, har endast två varit medverkande eller på plats under huvudförhandlingen.¹⁵⁹

5.1 Åberopandet av tidiga förhör som bevismedel

I detta avsnitt kommer det att redovisas för hur åklagarna åberopat uppspelningar av tidiga förhör inför utredande myndighet som bevis vid huvudförhandlingen. Det har förekommit att detta har skett i stämmingsansökningar, justerade stämmingsansökningar, i justerade eller kompletterande uppgifter och yttranden eller vid huvudförhandlingen, antingen med eller utan hänvisning till 35 kap. 15 § RB. I flertalet fall åberopas det även ett tilläggsförhör i anslutning till det tidiga förhöret. Således kommer en uppdelning av dessa olika tillvägagångssätt för åklagare att åberopa tidiga förhör som bevis att analyseras i olika delar enligt nedan.

¹⁵² Bilaga 1.

¹⁵³ Bilaga 2.

¹⁵⁴ Lund tingsrätt B 1196-23; Varbergs tingsrätt B 424-22/B 1815-22; Linköpings tingsrätt B 1417-22; Örebro tingsrätt B 4934-21; Luleå tingsrätt B 3786-22/B 176-23; Vänersborgs tingsrätt B 1257-22; Gävle tingsrätt B 3639-22; Halmstad tingsrätt B 2057-22; Falu tingsrätt B 1815-21.

¹⁵⁵ Östersund tingsrätt B 3685-22; Solna tingsrätt B 2450-23; Kristianstads tingsrätt B 237-23; Attunda tingsrätt B 11795-22; Linköpings tingsrätt B 2346-22.

¹⁵⁶ Solna tingsrätt B 2450-23; Attunda tingsrätt B 11795-22; Östersunds tingsrätt B 3685-22; Linköpings tingsrätt B 2346-22.

¹⁵⁷ Halmstad tingsrätt B 2057-22.

¹⁵⁸ Bilaga 2.

¹⁵⁹ Östersund tingsrätt B 3685-22; Linköpings tingsrätt 2346-22.

5.1.1 Åberopande av tidiga förhör som bevis i stämningsansökan - utan hänvisning till 35 kap. 15 § RB

I 26 mål har åklagaren åberopat uppspelning av videoförhör i stämningsansökan utan att hänvisa till 35 kap. 15 § RB som grund för åberopandet.¹⁶⁰ Genom studerandet av stämningsansökningarna har det framkommit en standardformulering för åberopandet av tidiga förhör i stämningsansökan:¹⁶¹

”Förhör med ... för att bevisa...

Presentationens form: uppspelning av videoförhör inför utredande myndighet från den... (cirka... minuter) samt tilläggsförhör vid huvudförhandlingen (cirka ... minuter). ”¹⁶²

Eller

”Förhör med ...

Presentationens form: uppspelning av videoförhör inför utredande myndighet från den... (cirka... minuter) samt tilläggsförhör vid huvudförhandlingen (cirka... minuter). ”¹⁶³

I fem av målen som åberopat tidiga förhör enligt standardformuleringen ovan, har inte tilläggsförhör vid huvudförhandlingen åberopats.¹⁶⁴ I ett av fallen åberopas uppspelning av det tidiga förhöret enligt ovan i det fall vittnen inte kan inställa sig vid huvudförhandlingen.¹⁶⁵

Vid huvudförhandlingen har åklagaren i ett fall, efter att ha åberopat det tidiga förhöret enligt standardskrivelsen, muntligt angett att det är lämpligt med uppspelning av förhöret med målsäganden då denne utsatts för påverkan och att den tilltalades rättigheter enligt artikel 6 EKMR inte inskränks på grund av tilläggsförhör vid huvudförhandlingen.¹⁶⁶

I ett mål från Malmö tingsrätt har åklagaren endast åberopat förhör med den tilltalade i stämningsansökan, utan att ange presentationsform. Det framkommer senare att videoförhör

¹⁶⁰ Bilaga 3.

¹⁶¹ Anmärkning: Formuleringarna i stämningsansökningarna skiljer sig åt något, men på grund av att de är snarlika och det blir för utrönande och specifikt att ta upp alla olika formuleringar, speciellt för att besvara frågan hur åklagarna åberopat tidiga förhör, så har en generaliserad formulering gjorts. För mer specifik formulering i varje fall, vänligen se varje enskilt rättsfall som hänvisas till.

¹⁶² Norrköpings tingsrätt B 39-22 aktbilaga 18; Skaraborgs tingsrätt B 4100-21 aktbilaga 19; Sundsvalls tingsrätt B 1948-21 aktbilaga 11; Solna tingsrätt B 285-23 aktbilaga 82; Borås tingsrätt B 411-23 aktbilaga 44; Östersunds tingsrätt B 3685-22 aktbilaga 25; Jönköpings tingsrätt B 4778-22 aktbilaga 20; Södertälje tingsrätt B 2910-22 aktbilaga 17; Solna tingsrätt B 2450-23 aktbilaga 1; Kristianstads tingsrätt B 237-23 aktbilaga 29; Attunda tingsrätt B 11795-22 aktbilaga 35; Alingsås tingsrätt B 2255-22 aktbilaga 19; Borås tingsrätt B 2030-22 aktbilaga 32; Varbergs tingsrätt B 880-22 aktbilaga 9; Solna tingsrätt 7388-21 aktbilaga 71; Södertörn 3102-23 aktbilaga 16.

¹⁶³ Lund tingsrätt B 4682-22 aktbilaga 14; Lunds tingsrätt B 1196-23 aktbilaga 21; Göteborgs tingsrätt B 12644-22 aktbilaga 28; Solna tingsrätt B 10332-22 aktbilaga 21; Halmstad tingsrätt B 1967-22 aktbilaga 31; Södertörns tingsrätt B 11439-22 aktbilaga 21.

¹⁶⁴ Skaraborgs tingsrätt B 4100-21; Solna tingsrätt B 10332-22; Solna tingsrätt B 285-23; Solna tingsrätt 2450-23; Alingsås tingsrätt B 2255-22.

¹⁶⁵ Kristianstad tingsrätt B 237-23.

¹⁶⁶ Solna Tingsrätt B 7388-21 aktbilaga 119.

spelats upp i enlighet med stämningens ansökan, varvid den åberopade presentationsformen får anses vara uppspelning av tidiga förhör utan att vidare argumentera för lämpligheten, annat än att åklagaren anger att den tilltalade kan misstänkas inte vilja medverka.¹⁶⁷

Utöver den standardformulering som presenterats ovan, där det främst endast framgått vad beviset för det tidiga förhöret är, så har åklagare i en del stämningens ansökningar även angett anledningen till att förhöret åberopas eller varför det är lämpligt. Till exempel har det varit för att rätten ska få en uppfattning av målsägandens sinnesstämning efter händelsen, och även hur berättelsen utspelar sig innan målsäganden har påträffat den tilltalade efter händelsen.¹⁶⁸ Vidare har åklagare ansett att det är lämpligt för att rätten ska kunna ta del av målsägandens spontana kommentarer och reaktioner vid utpekande.¹⁶⁹ I ett fall rörande grov misshandel och vållande till kroppsskada av den tilltalades son, har åtta stycken videoförhör samt rekonstruktionsförhör åberopats på grund av att den tilltalade demonstrerar sitt handlande samt att förhöret även belyser ändrade uppgifter.¹⁷⁰

5.1.2 Åberopande av tidiga förhör som bevis i stämningens ansökan - med hänvisning till 35 kap. 15 § RB.

I 25 domar har åklagaren åberopat uppspelning av videoförhör i stämningens ansökan genom att hänvisa till 35 kap. 15 § RB som grund för åberopandet.¹⁷¹ Åberopandet har även på detta sätt varit av en standardformulering, där snarlika åberopanden sker enligt nedan:¹⁷²

”Förhör med målsäganden ...

Presentationens form: uppspelning av videoförhör inför utredande myndighet från den... enligt 35 kap. 15 § RB samt tilläggsförhör vid huvudförhandlingen.”¹⁷³

Eller

”Förhör med målsäganden... för att bevisa...

Presentationens form: uppspelning av videoförhör inför utredande myndighet den... (ca ...minuter) i enlighet med 35 kap 15 § RB samt tilläggsförhör vid huvudförhandlingen.”¹⁷⁴

¹⁶⁷ Malmö tingsrätt B 13193-21 aktbilaga 77 och 89.

¹⁶⁸ Uppsala tingsrätt B 1316-22 aktbilaga 71.

¹⁶⁹ Helsingborgs tingsrätt B 1-23 aktbilaga 35.

¹⁷⁰ Falu tingsrätt B 1815-21 aktbilaga 69.

¹⁷¹ Bilaga 4.

¹⁷² Anmärkning: Formuleringarna i stämningens ansökningarna skiljer sig åt något, men på grund av att de är snarlika och det blir för utronande och specifikt att ta upp alla olika formuleringar, speciellt för att besvara frågan hur åklagarna åberopat tidiga förhör, så har en generaliserad formulering gjorts. För mer specifik formulering i varje fall, vänligen se varje enskilt rättsfall som hänvisas till.

¹⁷³ Ångermanlands tingsrätt B 2222-22/ B 1472-22 aktbilaga 69; Varbergs tingsrätt B 424-22/B 1815-22 aktbilaga 45; Gävle tingsrätt B 3936-22 aktbilaga 137.

¹⁷⁴ Varbergs tingsrätt 1557-22 aktbilaga 22, Attunda tingsrätt B 9177-22 aktbilaga 72; Solna tingsrätt B 2036-22 aktbilaga; Södertörns tingsrätt B 4496-23 aktbilaga 15; Helsingborgs tingsrätt B 8167-21 aktbilaga 10; Stockholms tingsrätt B 13954-22 aktbilaga 16; Gotlands tingsrätt B 1304-22 aktbilaga 7; Linköpings tingsrätt B 2346-22 aktbilaga 26; Södertörns tingsrätt B 19826-22 aktbilaga 10.

I ett mål gällande bland annat misshandel, åberopar åklagaren efter att ha åberopat förhör med målsäganden, utan att ha angett presentationsform, även inspelningar från polisens kroppskameror under övrig bevisning, där det framgår att den film där målsäganden syns åberopas i enlighet med 35 kap. 15 § RB.¹⁷⁵

Utöver den standardformulering som presenterats ovan, där det främst endast framgått vad bevisemat för det tidiga förhöret är, så har en del åklagare i stämningansökningarna även angett anledningen till att förhöret åberopas eller varför det är lämpligt. Vid ett mål angav åklagaren att det är lämpligt på grund av att målsäganden inte antas vilja medverka vid förhör i huvudförhandlingen.¹⁷⁶ Vidare har det anförts på liknande sätt enligt standardformuleringen, men med tillägg att den tilltalade saknar minnesbilder av vad han tidigare uppgett i förhör, eller tar tillbaka uppgifter.¹⁷⁷ Att målsäganden mår mycket dåligt på grund av gärningen och den pågående rättsprocessen har angetts som anledning till varför det är lämpligt i ett annat fall rörande våldtäkt.¹⁷⁸ I ett fall rörande mordbrand framgår det endast kort att det tidiga förhöret hölls i nära anslutning till händelsen, och att det är lämpligt med uppspelning på grund av att den tilltalade utförligt har beskrivit hur han har anlagt branden.¹⁷⁹ Det har även åberopats på grund av att de tilltalade satt frihetsberövade varvid de lämnat uppgifter utan yttre påverkan. För vittnet gällde samma, dels att hon lämnat uppgifter utan yttre påverkan, dels att hon utsatts för påverkan på grund av vittnesmålet.¹⁸⁰ Vidare har åklagare angett i annat mål att videoförhöret gjorts i nära anslutning till händelsen, och ger en god bild av målsägandens förmåga att beskriva händelseförloppet och hur det har påverkat henne,¹⁸¹ eller med tillägg för att den misstänktes rätt till motförhör tillgodoses genom tilläggsförhör.¹⁸²

I ett mål från Helsingborgs tingsrätt angavs flertalet anledningar till att målsäganden bör höras. Bland annat på grund av att målsäganden hörts i direkt anslutning till händelsen, varvid hennes sinnesstämning och skador framgår tydligt, samt att hon även pekar ut de tilltalade. Därefter finns det anledning att anta att målsäganden har råkat ut för påtryckningar eller hot, då det framgår att hon ändrat sin inställning till att vilja vara med, samt att hon är mycket rädd för de tilltalade.¹⁸³ Vidare i ett annat fall från Helsingborgs tingsrätt framgår det att förhöret hölls dagen efter händelsen, varvid hon kan antagas ha bättre minnesbilder. Utöver detta har målsäganden berättat om vad dottern varit med om och hur dottern reagerat. På grund av att målsäganden upptagit en intim relation med den tilltalade, så varken vill eller orkar hon medverka i utredningen, vilket leder åklagaren till att åberopa att förhöret ska spelas upp då

¹⁷⁵ Hälsinglands tingsrätt B 2736-22 aktbilaga 27.

¹⁷⁶ Örebro tingsrätt B 3435-21 aktbilaga 53.

¹⁷⁷ Linköpings tingsrätt B 1417-22 aktbilaga 211; Örebro tingsrätt B 4934-21 aktbilaga 264.

¹⁷⁸ Kristianstads tingsrätt B 1879-22 aktbilaga 54.

¹⁷⁹ Vänersborgs tingsrätt B 1257-22 aktbilaga 26.

¹⁸⁰ Halmstads tingsrätt B 2057-22 aktbilaga 274.

¹⁸¹ Umeå tingsrätt B 2755-22 aktbilaga 7.

¹⁸² Gävle tingsrätt B 4029-22 aktbilaga 40.

¹⁸³ Helsingborgs tingsrätt B 7011-22 aktbilaga 58.

det kan antas att målsäganden inte kommer berätta, alternativt inte berätta lika utförligt som hon gjort i förhöret.¹⁸⁴

Vid Värmlands tingsrätt har åklagaren i två mål mer utförligt åberopat uppspelning av tidiga förhör enligt 35 kap. 15 § RB och varför det anses vara lämpligt. Ett av målen rör en parrelation, där förhöret görs i nära anslutning till gärningen och anses täcka in det hela relevanta händelseförloppet. I videoförhöret framgår även, enligt åklagaren, målsägandens tillstånd och reaktioner efter händelsen.¹⁸⁵ I det senare målet vid Värmlands tingsrätt åberopar åklagaren videoförhöret i förhållande till att även detta visar målsägandens reaktioner och tillstånd i nära anslutning till händelsen, samt även målsägandens röstläge, mimik, uttrycksätt, och gester. Åklagaren hänvisar även till att rätten har möjlighet att avgöra hur förhöret har gått till och vilka frågor som ställts.¹⁸⁶

Således är det vanligast att det endast åberopas bevisning och presentationsform, vad det ska bevisa och sedan information om förhöret genom förhörets längd och vilken dag det utfördes. Mer sällan åberopar åklagaren varför det är lämpligt att förhöret spelas upp. I tre av målen enligt ovan har åklagaren inte åberopat tilläggsförhör.¹⁸⁷

Vidare har åklagare i fem mål med kompletterande stämningsansökningar eller justerade bevisuppgifter angett att de önskar åberopa videoförhör enligt 35 kap. 15 § RB. I dessa kompletterande uppgifter framgår grunden till åberopandet tydligare. En anledning till att åklagaren valt att åberopa videoförhör var att det varit svårt att delge målsäganden, och i den mån målsäganden inte går att delges, ansågs det utsiktslöst att höra denne vid förhandlingen varvid det får anses vara lämpligt med uppspelning.¹⁸⁸ I två mål från Södertörns tingsrätt är anledningen att målsäganden tänker närvara vid huvudförhandlingen men inte medverka vid åtalet, eller inte vill medverka och berätta om händelsen vid en huvudförhandling trots att målsäganden sedan tidigare har berättat om hot och våld i videoförhör hos polisen i nära anslutning till händelsen.¹⁸⁹ I ett mål från Helsingborgs tingsrätt har åklagaren framfört i kompletterande uppgift att förhöret har hållits i förhållandevis närtid till gärningen, varvid målsägandens minnesbilder vid förhöret är opåverkade och på grund av att det gått lång tid sedan gärningen, bör det vara lämpligt att spela upp förhöret. Vidare anför åklagaren att uppspelningen leder till att förhandlingen företas i koncentrerad form i enlighet med koncentrationsprincipen, samt att försvaret får möjlighet till effektivt motförhör genom tilläggsförhöret vid huvudförhandlingen.¹⁹⁰ I det sista målet har åklagaren i en justerad bevisuppgift angett att videoförhöret bör spelas upp för att visa målsägandens reaktioner och tillstånd efter gärningen, till styrkande för åtalet. Vidare har åklagaren under förhandlingen

¹⁸⁴ Helsingborgs tingsrätt 2639-22 aktbilaga 40.

¹⁸⁵ Värmlands tingsrätt 2157-21/ B 6289-22 aktbilaga 10.

¹⁸⁶ Värmlands tingsrätt B 5958-22 aktbilaga 37.

¹⁸⁷ Solna tingsrätt B 2036-22; Attunda tingsrätt B 9177-22; Örebro tingsrätt B 3435-21.

¹⁸⁸ Södertörns tingsrätt B 18686-22 aktbilaga 97.

¹⁸⁹ Södertörn tingsrätt B 6646-22 aktbilaga 31; Södertörn tingsrätt B 6435-22 aktbilaga 44.

¹⁹⁰ Helsingborg tingsrätt B 8062-20 aktbilaga 41.

uppgett att hon befarar att målsäganden kommer att tona ned sin berättelse vid huvudförhandlingen, varvid hon fortsatt åberopar videoförhöret.¹⁹¹

I fyra mål har åklagarna, efter åberopande av videoförhör inför utredande myndighet i stämningsansökan, även begärt en viss handläggning av målen. I två av fallen argumenteras varför det är lämpligt att spela upp förhöret, snarare än hur det bör handläggas. Det framgår att det är lämpligt eftersom det rör sig om detaljrika utsagor som täcker de gärningar som åtalats för, och att det således är det bästa beviset för rätten att ta del av dessa färska och spontana berättelser.¹⁹² Vidare anför åklagaren i ett av målen att hon framför allt inte anser att målsäganden ska utsättas för att höras igen mer än nödvändigt. I detta fall var målsäganden ett barn, varvid uppsatsen inte analyserat just dennes förhör.¹⁹³ I det andra målet önskar åklagaren även besked från tingsrätten i förhand huruvida videoförhöret får spelas upp eller inte.¹⁹⁴ Vidare anför en åklagare i ett annat mål att tingsrätten ska besluta att de förhör som åklagaren åberopat genom uppspelning ska få åberopas på det sättet,¹⁹⁵ och i det sista målet anger åklagaren i handläggningen att videoförhöret borde få spelas upp av processekonomiska skäl.¹⁹⁶

5.1.3 Åklagaren har fått inkomma med ett yttrande

I ett par mål har åklagaren, efter att ha använt sig av en standardformulering enligt ovan, fått inkomma med yttranden, antingen för att domstolen efterfrågar det, eller på grund av att försvaret inkommit med ett yttrande gällande lämpligheten att spela upp videoförhör enligt 35 kap. 15 § RB. I ett mål från Helsingborgs tingsrätt har försvaret motsatt sig uppspelning av videoförhöret, varvid åklagaren anger att det är lämpligt med uppspelning på grund av att det är svårt att återskapa spontana reaktioner och kommentarer vid utpekandet av den tilltalade, samt att ett utpekande vid huvudförhandlingen har ett mycket lägre bevisvärde.¹⁹⁷ Åklagaren blev i ett mål från Solna tingsrätt uppmanad att inkomma med skälen för att få åberopa uppspelningen av tidiga förhör, varvid åklagaren anförde att de förhörda befunnit sig på eller i nära anslutning till brottsplatsen, att deras gemensamma berättelse ger sken av att det bör bedömas som våldsamt upplopp samt att ingen av dem i förhören pekar ut de tilltalade eller att de tilltalade begått enskilda handlingar.¹⁹⁸ I ett fall från Skaraborgs tingsrätt, där uppspelandet av videoförhör ansågs vara olämpligt, yttrade sig åklagaren och angav att det var lämpligt på grund av att försvaret har fått sin rättighet att ta del av de inspelade förhören och återkomma med kompletterande frågor tillgodosedd, samt att målsäganden befann sig utomlands.¹⁹⁹

¹⁹¹ Ångermanlands tingsrätt B 483-21/B 1710-21 aktbilaga 42.

¹⁹² Gotlands tingsrätt B 1304-22 aktbilaga 7.

¹⁹³ Lunds tingsrätt 1196-23 aktbilaga 21.

¹⁹⁴ Gotlands tingsrätt B 1304-22 aktbilaga 7.

¹⁹⁵ Attunda tingsrätt B 9177-22 aktbilaga 72.

¹⁹⁶ Örebro tingsrätt B 4934-21 aktbilaga 264.

¹⁹⁷ Helsingborgs tingsrätt 1-23 aktbilaga 58.

¹⁹⁸ Solna tingsrätt B 2450-23 händelse 21 och aktbilaga 22.

¹⁹⁹ Skaraborgs tingsrätt B 4100-21 aktbilaga 26.

Vidare har åklagaren yttrat, i den mån det inte framkommit i stämningsansökan, att förhöret tagits upp i nära anslutning till händelsen, varvid hennes minne är klart och opåverkat, och att det får anses vara lämpligt på grund av att det finns en bakgrund av att målsäganden tidigare tagit tillbaka uppgifter eller inte velat medverka vid huvudförhandlingen. Tingsrätten beslutade sedan att lämpligheten får bedömas vid huvudförhandlingen.²⁰⁰ Vidare i ett annat mål har åklagaren anfört samma enligt ovan, fast med tillägget att det vid huvudförhandlingen kommer ha gått ca ett år sedan händelsen och det får anses bidra till en koncentrerad rättegång.²⁰¹ Åklagare har även i ett annat fall yttrat sig om att det får anses vara lämpligt med uppspelning av videoförhör med grund i målsägandens höga ålder (78–97 år).²⁰²

I ett mål från Södertörns tingsrätt har åklagaren i en kompletterande bevisuppgift och yttrande angett att hon vill komplettera den bevisuppgift hon angett i stämningsansökan, med videospelning från polisens kroppskamera för att visa målsägandens sinnesstämning samt vad denne berättar för polispatrullen som anländer till brottsplatsen.²⁰³

5.1.4 Åberopande av tidiga förhör som bevis under huvudförhandlingen

Förekommande i ett flertal domar, närmare 14 stycken, var att åklagare under tiden som huvudförhandlingen pågick, kunde komma att åberopa uppspelning av tidiga förhör enligt 35 kap. 15 § RB.²⁰⁴

Ett exempel på när detta sker var då målsäganden vägrade att svara på frågorna eller inte vill lämna någon berättelse under huvudförhandlingen, varvid åklagaren begär att få spela upp videoförhör inför utredande myndighet med målsäganden.²⁰⁵ I andra mål anför åklagaren att få spela upp ett videoförhör då målsäganden saknar minnesbilder,²⁰⁶ samt att i förhöret redogörs målsägandens berättelse, tillstånd och beteende, vilket är av vikt i målet att så görs.²⁰⁷ När målsäganden avvikit från sina tidigare lämnade uppgifter har åklagaren under huvudförhandlingen begärt att få spela upp ett tidigare förhör,²⁰⁸ även när åklagaren tror att målsäganden har blivit påverkad av människor i sin omgivning att inte berätta sanningen.²⁰⁹ I en huvudförhandling vid Solna tingsrätt som pågick i flera dagar, anförde åklagaren att denne ville åberopa förhör med målsäganden, varvid rätten fattade beslut om detta mellan huvudförhandlingsdagarna. Åklagaren anförde att det fanns en risk för att målsäganden i fallet hade råkat ut för påtryckningar, varvid åklagaren angav att detta förhör åberopas oavsett vilka uppgifter som målsäganden själv lämnar vid huvudförhandlingen.²¹⁰

²⁰⁰ Jönköpings tingsrätt B 4778-22 aktbilaga 23.

²⁰¹ Helsingborgs tingsrätt B 8167-21 aktbilaga 26.

²⁰² Solna 285-23 aktbilaga 70.

²⁰³ Södertörn 3102-23 aktbilaga 30.

²⁰⁴ Bilaga 5.

²⁰⁵ Norrtälje tingsrätt B 1230-22; Luleå tingsrätt B 3786-22/B 176-23.

²⁰⁶ Vänersborgs tingsrätt B 3949-22 aktbilaga 46.

²⁰⁷ Uppsala tingsrätt B 9596-21 aktbilaga 47.

²⁰⁸ Göteborgs tingsrätt B 18393-22 aktbilaga 50; Kristianstads tingsrätt B 2854-21.

²⁰⁹ Södertälje tingsrätt B 1076-22.

²¹⁰ Solna tingsrätt B 10459-20 aktbilaga 452.

Om målsäganden inte infunnit sig när målet påropats, eller om målsäganden på grund av ett mycket dåligt hälsotillstånd varit förhindrad från att vidare förhöras vid huvudförhandlingen, har åklagaren även begärt på plats att få spela upp videoförhör med målsäganden enligt 35 kap. 15 § RB.²¹¹ I ett mål vid Attunda tingsrätt har åklagaren först begärt uppspelning av tidigt förhör med målsäganden i stämningsansökan, men frånfaller detta på grund av att det saknas video. Under huvudförhandlingen, då vittnet inte inställer sig åberopar åklagaren att få spela upp ett tidigt förhör med vittnet.²¹²

I ett annat fall har åklagaren under huvudförhandlingen hemställt om tillåtelse att få spela upp videoförhör, utan att närmare ange varför detta bör vara lämpligt.²¹³ I ett fall framgår det endast av stämningsansökan att förhör med målsäganden skall göras vid huvudförhandlingen, varvid det senare i domen framgår att åklagaren med stöd av 35 kap. 15 § RB har spelat upp ett polisförhör.²¹⁴

Trots att åklagaren i ett fall från Norrköpings tingsrätt åberopat videoförhör med målsäganden enligt 35 kap. 15 § RB i stämningsansökan, anger åklagaren anledningen och åberopar det på nytt vid huvudförhandlingen efter att domstolen i dagboksbladet inte funnit det lämpligt att tillåta videoförhöret. Vid huvudförhandlingen anges det att de uppgifter som målsäganden lämnar skiljer sig från de uppgifter som tidigare lämnats vid polisförhör.²¹⁵

5.2 Tingsrätternas lämplighetsbedömning av åberopandet av tidiga förhör enligt 35 kap. 15 § RB

Av undersökningen framgår det att tingsrätterna i 64 mål har beslutat att det är lämpligt att spela upp videoförhör under huvudförhandlingen, i enlighet med 35 kap. 15 § RB. I fyra mål har tingsrätten inte funnit det lämpligt att tillåta uppspelning av videoförhör enligt 35 kap. 15 § RB under något skede av förfarandet.²¹⁶ Tingsrättens beslut att tillåta eller inte tillåta uppspelning av tidiga förhör fattas vanligen i en händelse i dagboksbladet, anteckningar eller protokoll till huvudförhandlingen eller direkt i domen. Besluten fattas såväl innan som under huvudförhandlingen.

I en del mål har tingsrätten inte uttryckligen fattat något beslut huruvida det är lämpligt att tillåta uppspelning eller ej, utan endast konstaterat att uppspelning av videoförhör sker, såväl i anteckningarna till huvudförhandlingen som i domen. Under en rättegång kan det fattas slutliga beslut eller icke slutliga beslut. Ett slutligt beslut är ett beslut där rätten skiljer sig ifrån målet, till exempel avskrivning- eller avvisningsbeslut. Icke-slutliga beslut å andra sidan är beslut som meddelas under rättegången eller i samband med domen, vilket främst sker i en

²¹¹ Umeå tingsrätt B 397-22 aktbilaga 181; Södertörn tingsrätt B 14049-22.

²¹² Attunda tingsrätt B 11795-22 aktbilaga 35.

²¹³ Södertörn tingsrätt B 6129-22 aktbilaga 35.

²¹⁴ Linköpings tingsrätt B 5059-21 aktbilaga 37.

²¹⁵ Norrköpings tingsrätt B 39-22 aktbilaga 68.

²¹⁶ Skaraborgs tingsrätt B 4100-21; Borås tingsrätt B 411-23; Umeå tingsrätt B 2755-22; Attunda tingsrätt B 11795-22.

aktbilaga eller i ett protokoll.²¹⁷ Icke-slutliga beslut som fattas under rättegången har i regel till viss del avgörande betydelse för hur huvudförhandlingen skall gestaltas, till exempel genom hur handläggningen ska delas upp.²¹⁸ I enlighet med vad ett icke-slutligt beslut och ett slutligt beslut innebär, får det anses att tingsrätterna fattar ett icke-slutligt beslut vid lämplighetsbedömning kring huruvida tidiga förhör enligt 35 kap. 15 § RB får spelas upp. Vidare torde detta innebära att även i de domar där tingsrätterna inte benämnt lämplighetsbedömningen som ett beslut, eller där det tydligt framgår att tillåtandet av uppspelningen är ett icke-slutligt beslut, så är det de facto ett sådant beslut, då tingsrätterna inte skiljer sig ifrån målet.

Nedan följer en redogörelse för hur tingsrätterna har (eller inte har) motiverat sina beslut kring 35 kap. 15 § RB och huruvida det anses vara lämpligt att spela upp förhören eller inte. Eftersom flertalet av skälen och besluten är gemensamma och det förekommer liknande formuleringar i besluten, kommer resultaten av analysen att redovisas nedan under olika rubriker.

5.2.1 Uppspelning av tidiga förhör bedöms som olämpligt innan huvudförhandling

I ett beslut fattat i ett protokoll innan huvudförhandlingen gällande olaga förföljelse, fann Skaraborgs tingsrätt det olämpligt att spela upp ett tidigt förhör med målsäganden innan huvudförhandlingen. Grunden till detta beslut var att den tilltalade och hans försvar inte haft sådan insyn i utredningen att han kunde ta vara på sin rätt att enligt artikel 6 EKMR få bedriva ett effektivt försvar, då han inte haft goda möjligheter att ställa kompletterande frågor eller bedriva ett motförhör. Därutöver ansåg tingsrätten att målsägandens berättelse hade betydelse varvid detta medförde att det ej heller var lämpligt med uppspelning av videoförhören. Vidare under rättegången åberopar åklagaren på nytt att få spela upp videoförhör inför utredande myndighet, varvid tingsrätten ånyo fattar beslut om att det inte är lämpligt. Skälen för besluten var samma som innan.²¹⁹

I ett mål från Norrköpings tingsrätt som gällde olaga hot och misshandel, bedömde tingsrätten att det saknades skäl för att spela upp videoförhöret, efter att åklagaren inte angett anledning till att uppspelning av videoförhöret är lämpligt.²²⁰ I ett annat mål från Östersunds tingsrätt rörande bland annat grov frihetsberövande och grov misshandel, ansågs det inte lämpligt för åklagaren att spela upp förhöret med målsäganden, med grund i att målsäganden själv ville höras i rätten.²²¹ Däremot ändras målsägandens berättelse i båda målen under huvudförhandlingen, varvid åklagaren ändock får tillåtelse att spela upp videoförhöret, vilket framgår mer i avsnitt 5.2.4 nedan.

²¹⁷ Ekelöf, Edelstam, Paulie, *Rättegång, Femte häftet*, sid 282.

²¹⁸ Ekelöf, m.fl., *Rättegång, Tredje häftet*, s. 141.

²¹⁹ Skaraborgs tingsrätt B 4100-21 aktbilaga 33 och 46.

²²⁰ Norrköpings tingsrätt B 39-22 händelse 32 i dagboksbladet.

²²¹ Östersunds tingsrätt B 3685-22 aktbilaga 101.

5.2.2 Uppspelning av tidiga förhör bedöms som lämpligt innan huvudförhandling

I 12 mål beslutade tingsrätten innan huvudförhandlingen att det var lämpligt med uppspelning av videoförhör inför utredande myndighet i enlighet med 35 kap. 15 § RB.²²² Det vanligaste var att ett sådant beslut fattades i dagboksbladet, då detta gjordes i sju mål.²²³ I ett flertal andra fall fattades sådana beslut i protokoll till huvudförhandlingen.²²⁴ I ett mål från Falu tingsrätt fattas ett beslut om att tillåta uppspelning av videoförhör inför utredande myndighet i huvudförhandlingsplanen, där det framgår att det är upp till försvaret att avgöra om de tidiga förhören ska spelas upp innan eller efter förhör med den tilltalade.²²⁵

De flesta av besluten som tas i dagboksbladen är inte uttömmande och det görs ingen utförlig lämplighetsbedömning. Det framgår främst att uppspelning av tidiga förhör tillåts eller är lämpligt enligt 35 kap. 15 § RB.²²⁶ I ett mål från Solna tingsrätt och ett från Helsingborgs tingsrätt hänvisar de i beslutet till att det är lämpligt på grund av det som åklagaren anfört och utifrån omständigheterna i målet. I målet från Solna tingsrätt hade åklagaren angett att målsäganden och vittnen befunnit sig på eller i nära anslutning till brottsplatsen och att dessa tillsammans beskriver ett händelseförlopp som bör bedömas som våldsamt upplopp. Vidare har rätten i beslutet beaktat de processekonomiska fördelarna samt hur rättssäkerhetsaspekterna hanterats.²²⁷ I målet från Helsingborg hade åklagaren anfört att målsägandens spontana reaktioner och kommentarer vid utpekandet av den tilltalade inte kan återskapas vid huvudförhandlingen.²²⁸ I mål från Helsingborg och Varbergs tingsrätt förtydligas detta beslut än mer i anteckningar till huvudförhandlingen, då ett sådant beslut även tas under huvudförhandlingen. I beslutet från Varbergs tingsrätt görs det en bedömning att brottets art och karaktär, i detta fall rån, kan innebära att målsäganden har svårt att lämna berättelser, samt att det är lämpligt med hänsyn till målsägandens ålder och psykiska mående efter brottet.²²⁹

Besluten som tas i protokollen till huvudförhandlingen är något mer uttömmande. Där görs det hänvisningar till processekonomiska skäl samt rättssäkerhetsaspekter, med fokus på artikel 6 EKMR och rätten till motförhör.²³⁰ Vidare görs även hänvisningar till när det kan anses vara

²²² Bilaga 6

²²³ Stockholm tingsrätt B 13954-22 dagboksblad händelse 40; Solna tingsrätt B 2450-23 dagboksblad händelse 89; Solna tingsrätt B 2036-22 dagboksblad händelse 106; Helsingborgs tingsrätt B 1-23 dagboksblad händelse 87; Varbergs tingsrätt B 880-22 dagboksblad händelse 35; Helsingborg B 2639-22 dagboksblad händelse 47; Attunda tingsrätt B 9177-22 dagboksblad händelse 124.

²²⁴ Helsingborgs tingsrätt B 7011-22 aktbilaga 82; Helsingborg tingsrätt B 8167-21 aktbilaga 34; Linköping tingsrätt B 1417-22 händelse 279 aktbilaga 201; Gotlands tingsrätt B 1304-22 aktbilaga 21.

²²⁵ Falu tingsrätt B 1815-21 aktbilaga 83.

²²⁶ Stockholm tingsrätt B 13954-22; Solna tingsrätt 2036-22; Helsingborgs tingsrätt B 2639-22; Attunda tingsrätt B 9177-22.

²²⁷ Solna tingsrätt B 2450-23 dagboksblad händelse 89.

²²⁸ Helsingborg tingsrätt B 1-23 dagboksblad händelse 87 och aktbilaga 35.

²²⁹ Helsingborg tingsrätt B 2639-22 aktbilaga 39; Varbergs tingsrätt B 880-22 dagboksblad händelse 35 samt aktbilaga 70.

²³⁰ Gotlands tingsrätt B 1304-22 aktbilaga 21.

lämpligt enligt propositionen, till exempel då polisförhören skett i nära anslutning till händelsen eller då den förhörde på grund av hot och påtryckningar inte förmår sig kunna vittna vid huvudförhandling, samt vad åklagaren anfört och målsägandens inställning. Målet rörde misshandel och grovt hemfridsbrott, och åklagaren hade anfört att förhören skett i nära anslutning till händelsen, att det fanns en klar och opåverkad minnesbild av händelsen samt att målsäganden ändrat inställning till att vara med, hon är rädd för de tilltalade och det finns indikationer på att hon utsatts för hot eller påtryckningar.²³¹ I ett mål från Linköpings tingsrätt anses uppspelning av videoförhören vara lämpligt på grund av den tilltalades inställning samt att han ändrat sina versioner och återtagit tidigare lämnade uppgifter.²³² I ett mål från Helsingborgs tingsrätt ansågs det vara lämpligt att spela upp det tidiga förhören på grund av vad åklagaren anfört, samt att målsäganden inte motsatte sig det. Åklagaren anförde att förhören hölls i nära anslutning till händelsen, varvid det kan antas återge målsägandens minnesbilder av händelsen på ett opåverkat sätt. Vidare anför åklagaren att det bidrar till att huvudförhandlingen genomförs i en koncentrerad form.²³³

5.2.3 Uppspelning av tidiga förhör bedöms som olämpligt under huvudförhandlingen

I ett beslut från Borås tingsrätt bedöms det olämpligt att vid ett mål rörande grov kvinnofridskränkning, spela upp videoförhör inför utredande myndighet i protokollet till huvudförhandlingen. I tingsrättens beslut framkommer det att det är upp till den som åberopar uppspelning av videoförhör att bevisa att det är lämpligt. Tingsrätten fann att det inte framkommit en konkret risk att målsäganden har eller kommer utsättas för hot eller påtryckningar, samt att uppspelning inte anses lämpligt på grund av de omständigheter som förhören hållits under.²³⁴

I ett annat mål från Umeå tingsrätt rörande bland annat barnfridsbrott och misshandel, bedömer rätten att det inte är lämpligt med uppspelning av videoförhören vid huvudförhandlingen med hänsyn till omedelbarhetsprincipen. Det framgår i beslutet att det inte framkommit tillräckligt starka skäl som motiverar att tingsrätten frångår principen om omedelbarhet och spelar upp videoförhören i stället för att förhöra målsäganden under huvudförhandlingen. Vidare meddelar rätten att om det påkallas efter förhör med målsäganden kan de ta ställning till om det anses lämpligt med uppspelning, varvid åklagaren fränfaller sin begäran om att spela upp förhören.²³⁵

I ett beslut från Attunda tingsrätt gällande misshandel och skadegörelse hade åklagaren först åberopat videoförhör enligt 35 kap. 15 § RB i sin stämningsansökan med målsäganden. För detta gör rätten ingen lämplighetsbedömning utan det framgår endast att åklagaren spelar upp videoförhören, men då det saknas videoinspelning så fränfaller åklagaren detta. Senare

²³¹ Helsingborgs tingsrätt B 7011-22 aktbilaga 82.

²³² Linköping B 1417-22 aktbilaga 201 och händelse 452 i dagboksbladet.

²³³ Helsingborgs tingsrätt B 8167-21 aktbilaga 34.

²³⁴ Borås tingsrätt B 411-23 aktbilaga 86.

²³⁵ Umeå tingsrätt B 2755-22 aktbilaga 33.

framgår det att ett vittne inte tänker inställa sig vid huvudförhandlingen, varvid åklagaren åberopar att få spela upp hans videoförhör enligt 35 kap. 15 § RB. Även vittnet åberopar detta. Domstolen anser att det är lämpligt att så sker. På grund av bristande ljudkvalité går det inte att urskilja vad vittnet säger i sitt videoförhör, varvid domstolen finner det olämpligt att spela upp förhöret.²³⁶

5.2.4 Uppspelning av tidiga förhör bedöms som lämpligt under huvudförhandlingen

I 36 fall har rätten funnit det lämpligt att tillåta uppspelning av tidiga förhör enligt 35 kap. 15 § RB under huvudförhandlingen.²³⁷ De främsta lämplighetsbesluten kring uppspelning av tidiga förhör inför utredande myndighet görs under huvudförhandlingen, där det är vanligast att beslutet fattas i anteckningar till huvudförhandlingen, men det förekommer att beslut fattas i protokoll till huvudförhandlingen eller att det avkunnas direkt i domen. I ett mål från Halmstads tingsrätt beslutades det i ett transumt till huvudförhandlingen att det var lämpligt att spela upp videoförhöret under huvudförhandlingen.²³⁸

Det vanligaste när besluten att tillåta förhör under huvudförhandlingen sker, är att det framgår i anteckningarna eller protokoll att ett beslut tas, där rätten anser att det är lämpligt att tillåta uppspelning av videoförhör inför utredande myndighet under huvudförhandlingen, i enlighet med 35 kap. 15 § RB.²³⁹ I ett fall har det kort skrivits i domen att målsäganden inte vill berätta mer om händelsen, varvid åklagaren får spela upp det tidiga förhöret.²⁴⁰ Därefter framgår det endast i domen att så har skett och att ett eventuellt tilläggsförhör gjorts därefter. Således förs det ingen vidare lämplighetsbedömning annat än att det bedöms som lämpligt i anteckningarna till huvudförhandlingen, vanligast med en formulering likt följande:

”Åklagaren tillåts att spela upp tidigare förhör med... i enlighet med 35 kap. 15 § rättegångsbalken.”

I två mål gällande grovt vapenbrott, ringa narkotika och våldtäkt från Kristianstads och Helsingborgs tingsrätt, framgår det endast i beslut i anteckningarna att videoförhör med målsägande och vittnen har spelats upp. Det görs således ingen vidare bedömning om lämpligheten av uppspelningen i vare sig anteckningarna eller i domarna.²⁴¹

²³⁶ Attunda tingsrätt B 11795-22 aktbilaga 78.

²³⁷ Bilaga 7.

²³⁸ Halmstad tingsrätt B 2057-22 aktbilaga 408.

²³⁹ Örebro tingsrätt B 4934-21 aktbilaga 375; Sundsvall tingsrätt B 1948-21 aktbilaga 53; Södertörn tingsrätt 11439-22 aktbilaga 35; Göteborg tingsrätt B 18393-22 aktbilaga 50; Södertörns tingsrätt B 3102-23 aktbilaga 33; Örebro tingsrätt B 3435-21 aktbilaga 81; Halmstad tingsrätt B 1967-22 aktbilaga 67; Södertörn B 6129-22 aktbilaga 35; Varbergs tingsrätt B 424-22/ B1815-21 aktbilaga 75; Kristianstads tingsrätt B 2854-21 aktbilaga 73; Ångermanlands tingsrätt B 483-21/B 1710-21 aktbilaga 42; Göteborgs tingsrätt B 12644-22 aktbilaga 55, Södertörn tingsrätt 4496-23 aktbilaga 40; Vänersborg tingsrätt B 3949-22 aktbilaga 46; Helsingborgs tingsrätt B 8062-20 aktbilaga 44.

²⁴⁰ Södertörn tingsrätt 6129-22 aktbilaga 35 och dom s. 4.

²⁴¹ Kristianstads tingsrätt B 237-23 aktbilaga 59; Kristianstad tingsrätt B 1879-22 aktbilaga 51.

Vanligt förekommande när rätten beslutar att det är lämpligt att tillåta uppspelning av tidiga förhör vid huvudförhandlingen, är att de hänvisar till vad åklagaren eller parterna anfört i målet. I ett av fallen hade åklagaren anfört att de uppgifter som målsäganden lämnar vid huvudförhandlingen skiljer sig från de uppgifter hon lämnat vid tidigare polisförhör,²⁴² och i ett annat fall att målsäganden saknar minnesbilder samt att målsägandens tillstånd och beteende syns tydligt i det tidiga förhöret.²⁴³ Vidare har åklagaren anfört att målsäganden inte avser att yttra sig under huvudförhandlingen, varvid rätten tillåter åklagaren att spela upp förhöret.²⁴⁴ I ett mål från Norrtälje tingsrätt rörande misshandel finner rätten det lämpligt med uppspelning av videoförhöret med grund i att målsäganden inte vill besvara åklagarens frågor.²⁴⁵ I ett beslut från Solna tingsrätt återoppar åklagaren under huvudförhandlingen att få spela upp ett tidigt förhör inför rätten. Rätten beslutar senare i ett protokoll till beslutet i dagboksbladet att videoförhöret anses vara lämpligt med hänsyn till vad parterna har anfört i frågan. Åklagaren anförde dels att förhöret hölls i nära anslutning till händelsen, dels att det fanns en risk för att målsäganden utsatts för påtryckningar efter brottet.²⁴⁶ I ett annat mål anförde också åklagaren att förhöret hållits i nära anslutning till händelsen, samt att det finns historik där målsäganden tidigare tagit tillbaka uppgifter och inte vill medverka.²⁴⁷ Åklagaren har i ett fall gällande grov stöld och häleri anfört att uppspelningen av de tidiga förhören får anses vara lämpligt med grund i målsägandens höga ålder (78–97 år), varvid domstolen finner det lämpligt med grund i detta.²⁴⁸

Det har även förekommit att rätten beslutat att det är lämpligt med uppspelning av videoförhören direkt i domskälen. I ett mål från Luleå tingsrätt rörande olaga hot, misshandel och människorov, granskade rätten förhören varvid de fann att de har genomförts på ett rättssäkert sätt eftersom den förhörde har fått tillfälle att berätta om sina egna upplevelser fritt och fått öppna frågor.²⁴⁹

I flertalet beslut där tingsrätten finner det lämpligt med uppspelning av videoförhör enligt 35 kap. 15 § RB vid huvudförhandlingen, har en generell lämplighetsbedömning gjorts som är liknande och i flertalet mål identisk. Antingen fattas det ett kort beslut i anteckningarna eller protokoll där det framgår att tingsrätten i enlighet med 35 kap. 15 § RB tillåter att åklagaren spelar upp videoförhöret, för att sedan i domen göra en närmare förklaring.²⁵⁰ Då lyfts bland annat att det, trots NJA 2015 s. 702,²⁵¹ sedan 1 januari 2022 är möjligt att som bevis återoppar en berättelse som lämnats inför en brottsbekämpande myndighet, om den dokumenterats med ljud- och bild. Vidare hänvisar rätten till propositionen där det framgår att det ger rätten andra förutsättningar att bedöma utsagan och omständigheternas värde samt att den fria

²⁴² Norrköpings tingsrätt 39-22 aktbilaga 68.

²⁴³ Uppsala tingsrätt 9596-21 aktbilaga 47.

²⁴⁴ Lunds tingsrätt B 4682-22 aktbilaga 25.

²⁴⁵ Norrtälje tingsrätt B 1230-22 aktbilaga 66.

²⁴⁶ Solna tingsrätt B 10459-20 aktbilaga 452.

²⁴⁷ Jönköpings tingsrätt B 4778-22 dom s. 5 och aktbilaga 23.

²⁴⁸ Solna tingsrätt B 285-23 aktbilaga 70 och 122.

²⁴⁹ Luleå tingsrätt B 3786-227/B 176-23.

²⁵⁰ Södertälje tingsrätt B 2910-22; Värmlands tingsrätt B 2157-21/B 6289-22 aktbilaga 28; Södertälje tingsrätt B 1076-22 aktbilaga 48; Södertörns tingsrätt B 6435-22 aktbilaga 51; Solna tingsrätt B 7388-21 aktbilaga 119.

²⁵¹ Se fotnot 148.

bevisvärderingen är en sorts kontrollerande funktion för att underkänna sådan bevisning som anses vara bristfällig. Vidare anges det exempel på när tidiga förhör bör anses vara lämpliga, till exempel om den förhörde utsätts för hot eller påtryckningar, eller om han eller hon återtar sina tidigare berättelser. Det inspelade videoförhöret kan användas för att kontrollera vad den förhörde personen tidigare sagt, samtidigt som rätten får möjlighet att analysera såväl mimik, röstläge som gester. Rätten kan få en uppfattning om den förhörde som person, samtidigt som de kan kontrollera exakt vilka frågor som ställts under förhöret och huruvida de är att anse som ledande. Sammanfattningsvis betyder detta att rätten har goda förutsättningar för att avgöra om förhöret uppfyller de krav på rättssäkerhet som måste ställas på de bevis som tas upp vid huvudförhandlingen. Snarare rör denna argumentation bevisvärderingen, men den får anses vara värd att nämna här för att visa på att även om domstolen fattar ett kort och inte motiverat beslut, motiverar de desto mer i domen i vissa mål vid sin bevisvärdering.

Vidare finns det ett flertal mål där tingsrätten gjort en utförligare lämplighetsbedömning eller förklarar varför det anses lämpligt i det enskilda fallet. I ett mål från Södertörns tingsrätt anger rätten att som skäl till beslutet att tillåta uppspelning av videoförhöret enligt 35 kap. 15 § RB är på grund av målsägandens hälsotillstånd, varvid hon inte kommer kunna närvara vid huvudförhandlingen.²⁵² I ett annat mål från samma tingsrätt ansågs det vara lämpligt att spela upp ett förhör inför utredande myndighet, då det tilläts i ett beslut i anteckningarna till huvudförhandlingen, och sedan i domen framgick att det inte fanns några skäl att rikta anmärkningar mot genomförandet av förhöret, då försvarets rätt till motförhör ansågs tillgodosett genom tilläggsförhöret som hölls under rättegången.²⁵³ Vidare i ytterligare ett mål från samma tingsrätt ansågs det lämpligt att tillåta uppspelning av videoförhör enligt 35 kap. 15 § RB på grund av att målsägande inte låtit sig delges kallelse att närvara vid huvudförhandlingen. Vidare anförde rätten att det inte finns anledning att rikta anmärkningar mot genomförandet av förhöret.²⁵⁴

I ett mål från Östersunds tingsrätt tilläts åklagaren först inte att spela upp tidiga förhör med målsägande, trots att åklagaren angav att det fanns en möjlighet att målsäganden blivit påverkad av familj och vänner. Skälen till detta beslut var att målsägande själv önskat att få höras muntligen vid huvudförhandling i rätten samt att den tilltalade hade motsatt sig att de videoinspelade förhören skulle spelas upp. Däremot bedömde tingsrätten att det var lämpligt med uppspelning av videoförhör med vittnen.²⁵⁵ Under huvudförhandlingen berättade målsäganden att hon inte blivit utsatt för brott och att hon därmed ljugit under polisförhören. Därefter bedömde tingsrätten det lämpligt att spela upp polisförhören.²⁵⁶ I ett annat mål från Umeå tingsrätt dyker inte målsäganden upp vid huvudförhandlingen, varvid åklagaren åberopar att få spela upp förhör enligt 35 kap. § 15 RB, vilket domstolen beslutar är lämpligt i anteckningar till huvudförhandlingen, trots att försvaret motsätter sig detta.²⁵⁷

²⁵² Södertörns tingsrätt B 14049-22 aktbilaga 67.

²⁵³ Södertörns tingsrätt B 6646-22 aktbilaga 33.

²⁵⁴ Södertörn tingsrätt B 18686-22 aktbilaga 101.

²⁵⁵ Östersunds tingsrätt B 3685-22 aktbilaga 101.

²⁵⁶ Östersunds tingsrätt B 3685-21 aktbilaga 102.

²⁵⁷ Umeå tingsrätt B 397-22 aktbilaga 181.

5.2.5 Tingsrätten fattar inget uttryckligt beslut om uppspelning men det anses lämpligt

I 16 mål fattar tingsrätterna inget uttryckligt beslut huruvida det anses vara lämpligt med uppspelning av videoförhör inför utredande myndighet, utan det framgår främst att förhör har spelats upp eller att tingsrätten tillåter en uppspelning.²⁵⁸ I dessa mål har tingsrätterna inte gjort någon utvecklad lämplighetsbedömning, utan endast konstaterat att videoförhör inför utredande myndighet spelas upp. I samtliga fall framgår detta i anteckningar till huvudförhandlingen. En vanlig skrivelse eller liknande i dessa mål är:

*”Med stöd av 35 kap. 15 § rättegångsbalken spelar rätten upp videoförhör med...” eller ”... tingsrätten tillåter uppspelning av förhöret enligt 35 kap. 15 § RB då det bedöms som lämpligt.”*²⁵⁹

I andra mål framgår det tydligt att uppspelning sker, då det framgår vilka bevis som finns och hur dessas tas upp i rätten, alternativt hur förhör tas upp eller den ordning som förhören tas upp samt att det nämns i domen att uppspelning har skett.²⁶⁰ I dessa mål nämner inte samtliga 35 kap. 15 § RB, men det har nämnts i stämningsansökan att det avser videoförhör enligt 35 kap. 15 § RB. I ett fall från Hälsinglands tingsrätt framgår det i åklagarens stämningsansökan att filmer från polisens kroppskamera åberopas enligt 35 kap. 15 § RB. Vidare framgår det i domen att uppgifter som lämnas från den förhörde får stöd av filmer från kroppskameran, utan att det vidare framgår att ett beslut eller en lämplighetsbedömning görs.²⁶¹

²⁵⁸ Bilaga 8.

²⁵⁹ Solna tingsrätt 10332-22 aktbilaga 46; Varbergs tingsrätt B 1557-22 aktbilaga 42; Borås tingsrätt B 2030-22 aktbilaga 62; Alingsås tingsrätt B 2255-22 aktbilaga 39.

²⁶⁰ Gävle tingsrätt B 4029-22 aktbilaga 37; Södertörns tingsrätt B 19826-22 aktbilaga 62; Uppsala tingsrätt B 1316-22 aktbilaga 74; Gävle tingsrätt B 3936-22 aktbilaga 204; Värmlands tingsrätt B 5958-22 aktbilaga 64; Ångermanlands tingsrätt B 2222-22/B 1472-22 aktbilaga 66; Linköpings tingsrätt B 5059-21 aktbilaga 37; Vänersborgs tingsrätt B 1257-22 aktbilaga 69; Linköpings tingsrätt B 2346-22 aktbilaga 55; Malmö tingsrätt B 13193-21 aktbilaga 77; Lunds tingsrätt 1196-23 aktbilaga 40.

²⁶¹ Hälsinglands tingsrätt B 2736-22.

6. I vilken utsträckning har tillämpningen av 35 kap. 15 § RB inneburit en effektiviserad brottsbekämpning i det studerade rättsfallsmaterialet?

6.1 Analys

Inledningsvis vill jag i diskussionen nämna att det i rättsfallsanalysen är fåtal mål där tingsrätten anser det vara olämpligt att tillåta uppspelning av tidiga förhör enligt 35 kap. 15 § RB hela förfarandet igenom. Detta sker endast i 4 av 68 mål.²⁶² Detta kan bero på flera faktorer, och det är svårt att i uppsatsen komma till en slutsats vilken som kan anses vara mest rimlig. Å ena sidan kan det vara på grund av att domstolen oftare finner det vara lämpligt än olämpligt att spela upp tidigare förhör. Å andra sidan, vilket får anses vara mer rimligt, kan det vara på grund av att de flesta mål där domstolen finner det vara olämpligt att tillåta uppspelning av videoförhör enligt 35 kap. 15 § RB, inte kommer upp i min sökning på grund av att yrkandet avslås i till exempel dagboksblad eller anteckningar varvid det inte tas in i domen. Dock får detta anses vara en parentes till den rättsfallsanalys som gjorts, på grund av att frågeställningarna berör det studerade rättsfallsmaterialet och således inte ämnar ge någon generell slutsats om tillämpningen av 35 kap. 15 § RB.

Det främsta målet med införandet av 35 kap. 15 § RB var att handläggningen av brottmål skulle bli mer modern, flexibel och effektiv. Uppsatsen analyserar lagregeln utifrån ett effektivitetsperspektiv, varvid nedan kommer ett försök till slutsats huruvida tillämpningen av 35 kap. 15 § RB kan anses ha bidragit till en effektivare process och brottsbekämpning utvärderas. Det är tydligt att införandet fick omfattande kritik av en del remissinstanser. Den främsta kritiken riktade sig dels till rättssäkerheten och att tyngdpunkten förskjuts mellan parterna, dels den försämrade möjligheten till motförhör samt att tidiga förhör sker utan att ed avläggs. Nedan kommer kritiken analyseras löpande.

6.1.1 Balansen mellan effektivitet och rättssäkerhet

Tidigare i uppsatsen har det framkommit att rättssäkerheten och dess principer ställs i kontrast mot effektiviteten och effektiv brottsbekämpning i såväl förarbetena till 35 kap. 15 § RB, som vid tillämpandet av lagregeln. Vid införandet och förarbetena till lagändringen ansåg regeringen att straffrätten behövde moderniseras och effektiviseras utan att inskränka på rättssäkerheten och dess principer. Såväl regeringen som remissinstanserna ansåg att principerna om muntlighet, koncentration och omedelbarhet är grundläggande och ska utgöra grunden för den prövning som sker i domstolen, men att ett strikt upprätthållande av dem kan bidra till ett tidsödande och ineffektivt förfarande.²⁶³ Således måste tillämpandet av 35 kap. 15

²⁶² I målen Östersunds tingsrätt B 3685-22 och Norrköpings tingsrätt B 39-22 ansåg tingsrätten att det var olämpligt initialt, men vid huvudförhandlingen ansågs det sedan vara lämpligt.

²⁶³ Prop. 2020/21:209 s. 15.

§ RB ske med bevarande av rättssäkerheten utan att rubba balansen mellan parterna.²⁶⁴ Vidare har även kontradiktionsprincipen och rätten till motförhör diskuterats.

I flertalet domar i rättsfallsanalysen har hänvisningar till de processrättsliga principerna gjorts i såväl stämningsansökningar som i de av tingsrätten fattade besluten. Tingsrätten hänvisar till omedelbarhetsprincipen i framför allt ett rättsfall, där det inte anses lämpligt att tillåta uppspelning av det tidiga förhöret med grund i att tingsrätten inte ansåg det finnas tillräckliga skäl att frånga omedelbarhetsprincipen och spela upp det tidiga förhöret istället för att hålla ett målsägandeförhör vid förhandlingen.²⁶⁵ I kapitel 3.1 har det framgått att omedelbarhetsprincipen innebär att det endast är det som rätten *tagit del* av under huvudförhandlingen som får ligga till grund för domen. Den princip som tingsrätten rimligtvis menar är bevisomedelbarhet eftersom rätten vid uppspelning av det tidiga förhöret tar del av det under huvudförhandlingen. Som nämnts ovan ska inte omedelbarhetsprincipen förväxlas med bevisomedelbarhet, som innebär att bevisningen ska läggas fram så att serien av bevis blir så kort som möjligt. I förarbetena framgår det att ett lämpligt sätt att lägga upp bevisningen med tidiga förhör är att initialt börja med att spela upp det tidiga förhöret och därefter hålla ett eventuellt tilläggsförhör.²⁶⁶ Närmare bestämt anges det att bevisomedelbarhet innebärande personlig inställelse vid huvudförhandlingen bör ifrågasättas, eftersom det saknas vetenskapligt stöd för att berättelser som lämnas personligen inför rätten anses ha högre grad av korrekthet än de berättelser som lämnas vid förundersökningen.²⁶⁷

Genom rättens hänvisning till omedelbarhetsprincipen anser jag att det dels strider mot hur lagstiftaren tänkt att tidiga förhör ska användas, eftersom bedömningen snarare påminner om ett underkännande av bestämmelsen som sådan. Dels att det inte är tillräckligt uttömmande att påstå att det inte framkommit tillräckliga skäl, eftersom det inte blir möjligt att utläsa hur tingsrätten väger de anförda skälen mot de skäl som kan anses väga emot. Rättens bedömning i detta avseende frångår syftet med 35 kap. 15 § RB, eftersom det i förarbetena framgår att det inte ska ske stora övertramp på omedelbarhetsprincipen och inte bevisomedelbarhet. Intressant att nämna i sammanhanget är att huvudförhandlingen hölls i maj 2023, det vill säga nästan ett och ett halvt år efter införandet av 35 kap. 15 § RB. Vidare kan det anses slarvigt att hänvisa till omedelbarhetsprincipen när det tydligt framgår att det är bevisomedelbarhet som menas, trots att det i förarbetena framgår att tidiga förhör får innebära en avvikelse från bevisomedelbarheten, vilket inträffade redan under EMR-reformen.²⁶⁸

Med grund i att tingsrätten rimligtvis menar att det inte finns skäl att frånträda principen om bevisomedelbarhet, är inte omedelbarhetsprincipen nämnd i rättsfallsanalysen. Härav följer att upptagning av tidiga förhör vid huvudförhandlingen inte strider mot omedelbarhetsprincipen på ett väsentligt sätt, eftersom rätten tar del av förhöret när det spelas upp vid huvudförhandlingen. Vidare finner jag ingen problematik mellan omedelbarhetsprincipen och

²⁶⁴ Prop s. 2020/21:209 s. 15.

²⁶⁵ Umeå tingsrätt B 2755-22 aktbilaga 33.

²⁶⁶ Prop. 2020/21:209 s. 64.

²⁶⁷ SOU 2017:98 s. 18.

²⁶⁸ SOU 2017:98 s. 69.

den eftersträvade effektiviteten i 35 kap. 15 § RB, eftersom omedelbarhetsprincipen enligt mitt tycke inte åsidosätts, och att den således är mer förlåtande mot det effektiva brottsbekämpandet genom uppspelning av förhör än övriga principer anses vara.

Koncentrationsprincipen innebär att huvudförhandlingen ska hållas så långt som möjligt i ett sammanhang.²⁶⁹ I flertalet av åklagarnas åberopande samt tingsrätternas beslut kring lämpligheten av tidiga förhör framgår det att uppspelningen bidrar till att huvudförhandlingen hålls i en koncentrerad form. Koncentrationsprincipen och 35 kap. 15 § RB är förenliga då det tidiga förhöret endast spelas upp vid huvudförhandlingen, varvid själva inspelandet av förhöret inte påverkar huvudförhandlingen. I förarbetena till lagförslaget framgår det att rätten måste beakta betydelsen av koncentrationsprincipen, genom möjligheten till en sammanhållen rättegång samt möjligheten att överblicka bevisningen. Som exempel anges att i den mån en part vill åberopa flertalet tidiga förhör med samma bevisstema och person, så ska rätten beakta möjligheten att genomföra en koncentrerad rättegång, och eventuellt landa i slutsatsen att det inte anses lämpligt.²⁷⁰

I ett fall åberopade åklagaren, och rätten beslutade att det var lämpligt, att spela upp åtta tidiga förhör, varav flertalet även var rekonstruktionsförhör där den tilltalade visar hur denne grovt misshandlat sitt barn.²⁷¹ Å ena sidan kan detta anses strida mot den koncentrerade huvudförhandlingen och vad som avsågs med införandet av 35 kap. 15 § RB eftersom det rör sig om flertalet tidiga förhör som spelas upp och sedermera tar längre tid, närmare en halv dag att spela upp. I detta fall invände försvaret med att det strider mot förarbetena och därmed inte får anses vara lämpligt, samt att åklagaren bör åberopa de relevanta delarna i förhören.²⁷² Å andra sidan kan det anses vara effektivt att tillåta uppspelning av de åtta förhören eftersom de hölls i nära anslutning till händelsen samt demonstrerar hur fadern har behandlat barnet, vilket kan ha varit svårt att visa under rättegången då fadern ändrat sin berättelse. Det är omöjligt att utröna hur förhören sett ut om de skett vid huvudförhandlingen, men eftersom fadern ger implikationer på att samma berättelse inte skulle angivits, får det anses vara mest effektivt att spela upp förhören eftersom det enligt forskning finns samma möjlighet att sanningen kommer fram, som om det skett förhör vid huvudförhandlingen.²⁷³ Däremot kan det vara av vikt och lämpligt för effektiviteten, att endast de delar av förhören som är relevanta spelas upp.

Min tolkning av tillämpandet och lämplighetsbedömningen av 35 kap. 15 § RB är att tidiga förhör inte innebär att frånsteg från koncentrationsprincipen görs, utan snarare bidrar till en koncentrerad rättegång. Således bör inte en koncentrerad rättegång ställas mot det effektiva brottsbekämpandet som införandet av 35 kap. 15 § RB ansågs innebära, utan snarare att effektiviteten i detta fall inte begränsar den koncentrerade huvudförhandlingen med grund i att ett tidigt förhör kan vara kortare än ett förhör på plats samt att tiden för förhöret sedan

²⁶⁹ Se avsnitt 3.1.

²⁷⁰ Prop. 2020/21:209 s. 43.

²⁷¹ Falu tingsrätt B 1815-21 aktbilaga 69 och 83.

²⁷² Falu tingsrätt B 1815-21 aktbilaga 77.

²⁷³ Se till exempel SOU 2017:98 s. 79.

innan är säkerställd. Härav ser jag således inget problem gällande koncentrationsprincipen och tidiga förhör ur en rättssäkerhetssynvinkel, utan snarare att det således får anses gynna det effektiva brottsbekämpandet. Om däremot uppspelandet leder till att huvudförhandlingen blir plottrig med grund i att vissa delar av förhör spelas upp, så kan det anses strida mot såväl rättssäkerheten som effektiviteten på grund av att det blir svårare för rätten att göra en bedömning av bevisen.²⁷⁴

I rättsfallsanalysen diskuteras inte muntlighetsprincipen, vilket kan vara på grund av att åklagarna inte anger den som skäl vid åberopandet av tidiga förhör varvid tingsrätterna ej heller nämner den i sin lämplighetsbedömning. Således anses den inte ha lika avgörande roll som koncentrationsprincipen, eller rätten till motförhör enligt artikel 6.3.d) EKMR (hädanefter i analysen kallad artikel 6 EKMR). Regeringen ansåg att avgöranden från domstolarna ska i första hand grundas på sådant som framkommit och tagits upp vid en muntlig förhandling men att det däremot inte ska upprätthållas strikt.

I avsnitt 3.1 i uppsatsen kan utläsas att det sedan tidigare funnits undantag till muntlighetsprincipen, bland annat på grund av att den får ge vika om praktiska skäl talar för det, och genom EMR-reformen tillkom en möjlighet att hänvisa till handlingar i målet. Vidare har muntlighetsprincipens betydelse minskat, då parter får hänvisa till inlagor och dylikt i målet om rätten finner det lämpligt. Eftersom det sedan tidigare funnits möjlighet att frånga muntlighetsprincipen, i jämförelse med koncentrationsprincipen eller artikel 6 EKMR, så finns det anledning att anta att tingsrätterna hänvisar främst till de övriga principerna när de gör sin lämplighetsbedömning och huruvida det anses lämpligt att frånga dessa. Det finns således fler implikationer på att frånga muntlighetsprincipen, än övriga principer. Vidare innebär inte uppspelning av tidiga förhör raka motsatsen till muntlighetsprincipen, eftersom det dokumenteras med ljud och bild samt spelas upp inför rätten, vilket blir till viss del i muntlig form. Slutligen finns även möjligheten till ett tilläggsförhör, i den mån det anses nödvändigt eller om parterna vill lägga till något.

Införandet av 35 kap. 15 § RB innebär inte att kontradiktionsprincipen förbises, eftersom två parter ska stå emot varandra och ingendera får dömas utan att ha blivit hörd. Mot den bakgrunden kommer parterna få tillfälle att dels uttala sig om det tidiga förhöret, bli hörd eller höra annan part vid ett så kallat motförhör, genom tilläggsförhöret.

I enlighet med rättsfallsanalysen så kan det konstateras att artikel 6 EKMR har fått stor betydelse och genomslag, även vid domstolarnas lämplighetsbedömning. Flertalet åklagare hänvisar vid sitt åberopande av tidiga förhör att rätten till motförhör enligt artikel 6 EKMR inte inskränks eftersom det kommer finnas möjlighet att få ställa frågor vid ett tilläggsförhör. Trots den omfattande kritik som lagförslaget fick, med grund i att det skapar en obalans mellan parterna och bidrar till att rätten till ett effektivt motförhör inskränks, så har tingsrätterna i sina beslut hänvisat till artikel 6 EKMR och framfört att så inte är fallet eftersom det kommer finnas en möjlighet att ställa frågor vid ett tilläggsförhör vilket är i

²⁷⁴ Borgström, *Utökade möjligheter att använda tidiga förhör i brottmålsprocessen*, s. 997.

enlighet med Europadomstolens praxis då det endast krävs att den misstänkte någon gång under förfarandet får rätt till ett motförhör. Det behöver således inte hållas i direkt anslutning till det tidiga förhöret, även om det i enlighet med förarbetena är det mest eftersträfvade.

Å ena sidan kan det konstateras att så länge möjligheten till tilläggsförhör finnes, anser inte tingsrätterna att det är olämpligt att spela upp det tidiga förhöret vilket i nästan samtliga fall blir utgången eftersom den förhörde oftast infinner sig vid huvudförhandlingen. Å andra sidan har rätten, när den funnit att det inte är lämpligt med uppspelning på grund av artikel 6 EKMR, ansett att den möjlighet den tilltalade haft av att hålla motförhör har lämnat försvaret i sådant skede att de dels inte fått insyn i förundersökningen, dels inte kunna bedriva ett effektivt försvar, trots att åklagaren anför att ett tilläggsförhör bör hållas vid huvudförhandlingen.²⁷⁵ Vad som förefaller vara intressant med detta undantag är att fallet är från februari 2022, strax efter införandet av 35 kap. 15 § RB. I övriga rättsfall som ingår i rättsfallsanalysen görs ingen liknande bedömning, utan där anses rätten till motförhör uppfyllt så länge ett tilläggsförhör hålls. Vid tiden för huvudförhandlingen var regeln så pass ny att det kan anmärkas om samma beslut skulle tas idag, ett och ett halvt år senare, med den praxis som tycks ha växt fram därefter. Således torde inte vara fallet med tanke på att domstolen generellt sett är generös i sin bedömning om lämpligheten just när det kommer till artikel 6 EKMR, och att syftet bakom tilläggsförhör är att den tilltalades rätt till motförhör inte ska inskränkas. Även om tillämpningen av 35 kap. 15 § RB inte, som huvudregel, kan anses utgöra ett brott mot artikel 6 EKMR finns det emellertid anledning att konstatera att bestämmelsen åtminstone påverkar försvarets möjlighet att grunda motförhöret på uppgifter från förundersökningsprotokollet, vilket är möjlig i de fall som motförhöret hålls under huvudförhandling.

Vidare kan det ur rättssäkerhetssynpunkt vara svårt att jämföra ett tilläggsförhör med ett sådant förhör som sker inför rätten vid huvudförhandlingen, just för att den förhörde personen inte ges samma tillfälle och möjlighet att oavbrutet berätta i ett och samma sammanhang, utan snarare blir det ett tillägg till det förhör som redan finns inspelat. Som resultat härav kan det även bli svårare för den förhörde att påstå att denna inte berättat något när detta kan spelas upp med ljud och video, jämfört med när åklagaren eller försvaret läser utifrån förundersökningsprotokollet, vilket är tydligt till nackdel för försvaret. Vid en situation där ett vittne ändrar eller tar tillbaka uppgifter, finns det en risk att ett eventuellt motförhör inte leder någonstans.

En följd av detta är att motförhöret kan förlora sin funktion, ifall den förhörde ändrar sin historia. I de fall ett tilläggsförhör inte sker eller inte bidrar till att försvaret eller den misstänkte har en rimlig möjlighet till att försvara sig från det som berättas, kan det innebära en stor inskränkning på den enskildes rättigheter enligt artikel 6 EKMR. Däremot, har Europadomstolen sedan tidigare angett att det endast krävs en möjlighet till ett motförhör någon gång under förfarandet, och inte att det ska vara gynnande för försvaret. Följaktligen måste såväl tingsrätterna som åklagaren i dessa fall hålla tungan rätt i mun och tillgodose

²⁷⁵ Skaraborgs tingsrätt B 4100-21.

försvarets rätt till motförhör. Vidare kan obalansen mellan parterna, som farhågas vid lagförslaget, innebära att i den mån försvaret först får tillfälle till motförhör vid huvudförhandlingen, har åklagaren ett försteg med grund i att denna kommer vara väl medveten om vad förhöret innehåller. Däremot har även försvaret möjlighet att åberopa tidiga förhör, vilket kan bidra till obalans motsatsvis. Detta leder mig till slutsatsen att även om det innebär en viss inskränkning, tvivlar jag på att det är en så pass stor inskränkning att det kan anses vara ett brott mot artikel 6 EKMR.

6.1.2 Effektiviteten i åklagarnas åberopande av tidiga förhör

Den part som åberopar uppspelning av ett tidigt förhör har bevisbördan för att det är lämpligt, och utifrån det studerade rättsfallsmaterial kan slutsatser dras kring åklagarnas åberopande av tidiga förhör. Å ena sidan är det vanligast att tidiga förhör åberopas utan vidare förklaring till varför det är lämpligt att spela upp förhöret. Det verkar snarare vara huvudregel än undantag att åklagarna inte uppfyller sin bevisbörda på så sätt att de tydligt framför varför det är lämpligt att spela upp det tidiga förhöret. Denna slutsats grundar sig i vad som framkommit i avsnitt 5.1.1–5.1.2, då en standardformulering används. Även tingsrätterna verkar anse att det är av yttersta vikt att åklagarna ska uppfylla sin bevisbörda eftersom åklagare i flera mål blivit ombedda att inkomma med yttranden om varför det är lämpligt med uppspelning. Detta förfarande i sig är inte effektivt då det dels leder till längre handläggningstider och merarbete för domstolen som måste efterfråga ett yttrande, dels för åklagaren som först åberopar det i stämningsansökan för att sedan en tid därefter förklara det i ett yttrande. Som konsekvens av att åklagaren inte lyckats uppfylla sin bevisbörda, fann tingsrätten i ett fall att det inte var tillräckligt bevisat att det fanns en konkret risk för att målsäganden råkat ut för hot och påtryckningar.²⁷⁶ Vidare styrker det faktum att tingsrätten i flertalet beslut hänvisar till vad åklagaren anför, vikten av att åklagaren uppfyller sin bevisbörda. Detta leder mig till slutsatsen att det är av yttersta vikt, för effektivitetsaspekten och tillämpandet av tidiga förhör, att åklagarna initialt redan vid åberopandet tydligt anger vad grunden till åberopandet av det tidiga förhöret är. Rimligtvis torde detta leda till att rätten i flertalet fall finner det lämpligt att spela upp de tidiga förhören.

Å andra sidan, trots att det är vanligt förekommande att åklagarna inte uppfyller sin bevisbörda kring varför det är lämpligt med uppspelning av det tidiga förhöret, anser jag att det i rättsfallsanalysen framkommer att åklagarna endast åberopar uppspelning av tidiga förhör i den mån de anser det vara lämpligt. Med grund i att det i 64 av 68 fall har ansetts vara lämpligt med uppspelning, kan det dras en generell slutsats om att det i det studerade rättsfallsmaterialet är ovanligt att ett åberopande sker i det fall åklagaren inte anser det finnas tillräckliga stöd för detta.

För att vidare utröna om det finns ett mönster för när det tidiga förhöret anses vara olämpligt att spela upp, kan det vara av vikt att studera hur åklagarna format sina åberopanden. I målet från Skaraborgs tingsrätt, finner tingsrätten det olämpligt på grund av att den tilltalades rätt

²⁷⁶ Borås tingsrätt B 411-23.

enligt artikel 6 EKMR inskränks samt att målsägandens förhör är av vikt. Åklagarna har först gjort en standardformulering i stämningsansökan, för att därefter inkomma med ett yttrande där det framgår att försvaret inte velat studera det tidiga förhöret eller ställa motfrågor, varvid det funnits en möjlighet till motförhör och en inskränkning av artikel 6 därmed inte ligger för handen i enlighet med propositionen till 35 kap. 15 § RB. Vidare framför åklagaren att målsäganden befinner sig utomlands, samt att rätten till motförhör uppfylls genom ett tilläggsförhör vid huvudförhandlingen. I kontrast till andra fall där rätten funnit det lämpligt med uppspelning med grund i att förhöret visar den tilltalades röstläge, mimik, reaktioner eller att målsäganden inte vill yttra sig eller ändrar sin berättelse, hänvisar åklagaren till att målsäganden befinner sig utomlands. Således kan här utronas att det måste röra sig om andra situationer för när det kan vara lämpligt med uppspelning, än att målsäganden befinner sig utomlands (och kan förhöras via videolänk) och att tilläggsförhör kan hållas.²⁷⁷

I målet från Borås tingsrätt, finner rätten det olämpligt med uppspelning av det tidiga förhöret på grund av att det inte framkommit en konkret risk för att målsäganden råkat ut för påtryckningar samt med beaktande av omständigheterna kring hur förhöret har hållits. Åklagaren har initialt i stämningsansökan endast åberopat det tidiga förhöret som bevisning. Detta leder till att försvaret motsätter sig det med grund i att de dels inte haft rätt till motförhör, att ledande frågor har ställts men dels också att den tilltalade har suttit häktad under förfarandet varvid han inte kunnat påverka målsäganden. Åklagaren anger då att förhöret har skett i nära tid till händelsen och att det är påfrestande för målsäganden att befinna sig i salen.²⁷⁸ Detta mål är ett tydligt exempel för när rätten inte anser att åklagaren har uppfyllt sin bevisbörda. Dels beror det rimligtvis på att åklagaren inte lyckas bemöta det som försvaret anger på ett övertygande sätt, dels på grund av att det inte finns en konkret risk för att målsäganden råkar ut för påtryckningar eller hot. Således kan det anses vara av vikt att det funnits en konkret risk, och inte en hypotetisk situation, vilket kan vara fallet i den mån den tilltalade sitter häktad. Däremot anför åklagaren att förhöret sker i nära tid till händelsen, vilket i flertalet andra fall ansetts vara en lämplig anledning till att spela upp det tidiga förhöret. Detta innebär att det kan anses vara något godtyckligt huruvida det får anses vara lämpligt med uppspelning eller ej.

I målet vid Umeå tingsrätt, där rätten finner det olämpligt att spela upp det tidiga förhöret med hänvisning till omedelbarhetsprincipen har åklagaren anfört att förhöret hålls i nära anslutning till händelsen och det ger en god bild av det centrala händelseförloppet samt hur händelsen har påverkat henne. På ordförandens fråga svarar åklagaren att skälet till uppspelning inte är på grund av att målsäganden saknar minnen eller har svårt att berätta. Därefter fattar rätten beslutet att det är olämpligt på grund av att det inte framkommit skäl som motiverar att tingsrätten frångår omedelbarhetsprincipen.²⁷⁹ Här tycks rätten lägga tyngdpunkt vid huruvida det rör sig om att målsäganden har svårt att minnas eller svårt att berätta, med grund i att ordföranden ställer den frågan. Det räckte således inte att förhöret hålls i nära anslutning till

²⁷⁷ Skaraborgs tingsrätt B 4100-21 aktbilaga 26.

²⁷⁸ Borås tingsrätt B 411-23 aktbilaga 86.

²⁷⁹ Umeå tingsrätt B 2755-22 aktbilaga 33, se dock mer ovan i avsnitt 6.1.1 där omedelbarhetsprincipen i rättsfallet diskuteras.

händelsen och att det visar på målsägandens förmåga att beskriva händelseförloppet, utan vikt läggs vid den förhördes minne.

I målet från Attunda tingsrätt anses det vara olämpligt med grund i att det är så pass dålig ljudkvalité på uppspelningen att det inte går att höra vad den förhörde anger.²⁸⁰ Detta får anses vara utom åklagarens bevisbörda, och rätten kan rimligtvis inte värdera bevisning om det inte framgår vad som berättas. I målet från Norrköpings tingsrätt anger åklagaren endast i sin stämningsansökan att han åberopar uppspelning av det tidiga förhöret med målsäganden, varvid tingsrätten finner att det saknas skäl att spela upp videoförhöret. På grund av att målsäganden lämnar kraftigt ändrade uppgifter vid huvudförhandlingen anser rätten att det är lämpligt att spela upp det tidiga förhöret.²⁸¹ Mot den bakgrunden kan det tydligt urskiljas att först när åklagaren anger anledning till att det ska vara lämpligt att spela upp det tidiga förhöret, tillåts det. I ett mål från Östersunds tingsrätt beslutade rätten att det var lämpligt med uppspelning av det tidiga förhöret först när den förhörde ändrade sin utsaga vid huvudförhandlingen.²⁸² I kontrast till vad som framkommit ovan, visar detta exempel tydligt att uppspelning av tidiga förhör anses lämpligt när det rör sig om ändrade berättelser. Detta leder mig än mer till slutsatsen att det är viktigt att åklagarna uppfyller sin bevisbörda för att rätten ska finna det lämpligt att spela upp det tidiga förhöret. Således, för att tillämpandet av 35 kap. 15 § RB ska bli effektivt och leda till mer effektiv brottsbekämpning krävs det att åklagarna uppfyller sin bevisbörda genom ett mer explicit resonemang rörande lämplighet i det enskilda fallet. I den mån detta inte sker kan det i stället bidra till att processen blir mer långdragen än vad den behöver bli, på grund av att åklagarna behöver inkomma med ett yttrande för att rätten inte ska finna det olämpligt med uppspelning. I fallet från Norrköpings tingsrätt vet vi ju inte om åklagaren anade att målsäganden skulle ändra sin berättelse, men om så var fallet och därför åberopades det tidiga förhöret, hade det varit mest effektivt att bevisa varför det är lämpligt med uppspelandet initialt i stämningsansökan.

I samtliga fall där rätten finner det olämpligt att tillåta uppspelning av tidiga förhör, har åklagaren på ett eller annat sätt anfört varför det får anses vara lämpligt med uppspelning, efter uppmaning av tingsrätterna. Således har det inte i majoriteten av fallen endast beslutats med stöd av den standardiserade åberopandet i stämningsansökan, utan tingsrätterna har krävt en förklaring. Slutligen verkar tingsrätterna i samtliga fall anse det vara lämpligt med uppspelning av tidiga förhör i den mån det finns en risk för att den förhörde ändrar sin historia, eller om den förhörde de facto ändrar historien. I rättsfallsanalysen har det framgått att åklagarna har åberopat det tidiga förhöret med eller utan hänvisning till 35 kap. 15 § RB, varvid det inte verkar vara avgörande för utfallet huruvida åklagarna hänvisar till lagregeln eller ej.

Med stöd i rättsfallsanalysen anser jag att det finns förbättringspotential i åklagarnas arbete och hur deras arbete innan huvudförhandlingen kan leda till ett effektivt förfarande. I den mån åklagarna analyserar det tidiga förhöret, för att sedan tydligt förklara i sin stämningsansökan

²⁸⁰ Attunda tingsrätt B 11795-22.

²⁸¹ Norrköping tingsrätt B 39-22.

²⁸² Östersunds tingsrätt B 3685-22.

eller vid annat tillfälle varför det åberopas, så leder det till att de i efterhand inte behöver inkomma med yttranden eller dylikt, vilket kan förbättra och effektivisera processen med åberopandet av tidiga förhör. I få av de studerade rättsfallen så anger åklagaren att denne önskar beslut om lämpligheten att spela upp det tidiga förhöret innan huvudförhandlingen, vilket kan bidra till att åklagaren redan initialt och innan huvudförhandlingen kan lägga upp sin bevisföring, i stället för att på plats under själva rättegången få beslutat huruvida uppspelning av förhöret tillåts eller ej. På så vis vet även den tilltalade och försvaret vad de ska försvara sig emot och även dem kan lättare lägga upp sin bevisning.

6.1.3 Effektiviteten i domstolarnas lämplighetsbedömning

Ur rättsfallsanalysen kan slutsatsen dras att det är vanligare att tingsrätten anser det vara lämpligt än olämpligt att spela upp förhöret. Således har implementeringen av 35 kap. 15 § RB, utifrån det studerade materialet, fått ett genomslag som jag anser är i linje med vad lagförslaget ämnade. Tillämpningen får således anses vara effektiv, i det studerade materialet, men det finns förbättringspotential, från åklagarnas sida som diskuterats ovan, såväl som från tingsrätternas sida som ska diskuteras nedan.

För det första kan det konstateras att huvudregeln i det studerade materialet tycks vara att domarna inte gör någon utförligare bedömning huruvida det är lämpligt att tillåta uppspelning av det tidiga förhöret. I enlighet med 30 kap. 11 § RB så ska ett beslut som inte är slutligt, ange de skäl som det grundas på.²⁸³ Detta innebär att ett beslut om att tillåta uppspelning av tidiga förhör enligt 35 kap. 15 § RB ska motiveras genom att ange de skäl som ligger till grund för beslutet, trots att det inte framgår i 35 kap. 15 § RB att lämplighetsbedömningen måste motiveras. I rättsfallsanalysen kan vi se att så inte alltid är fallet eftersom flertalet beslut endast grundas i att det anses vara lämpligt, men även i vad åklagaren eller parterna anfört. Att hänvisa till vad åklagaren eller parterna anför är mer skäl än att det är lämpligt, då det finns en möjlighet för enskilda att efterforska vad som anförs. När tingsrätten däremot endast anför att det är lämpligt är det svårt för såväl åklagare, försvaret, enskilda som andra domare att veta när det anses vara lämpligt att spela upp tidiga förhör. Följaktligen blir det svårt att bilda praxis kring tillämpningen. I enlighet med förarbetena så var tanken att lagförslaget inte skulle utröna när det skulle vara lämpligt, utan att det får avgöras från fall till fall. Däremot så bör tingsrätterna ange i sina beslut varför det är lämpligt, så att det blir enklare för parterna att förstå lämplighetsbedömningen och föra talan om överklagande av beslutet, vilket kan kopplas till enskildas rättssäkerhet och skyddet för godtyckliga ingrepp från samhället. En viktig aspekt för rättssäkerheten är just förutsebarheten, och för att enskilda såväl som andra parter inom rättsväsendet ska kunna förutse domstolens bedömning, krävs det att det skapas underlag för förutsebarheten. När beslutet fattas i en händelse i dagboksbladet är det inte speciellt uttömmande och desto svårare för enskilda att se beslutet, jämfört med när det framgår i domen hur tingsrätten värderat lämpligheten.

²⁸³ Som nämnts ovan i avsnitt 5.2 är tingsrätternas beslut om tillåtandet av uppspelning av tidiga förhör sådana typiska beslut som är att anse som icke-slutliga.

Icke desto mindre har tingsrätterna i flertalet fall gjort en lämplighetsbedömning, varvid det kan dras slutsatser om när det generellt sett får anses vara lämpligt att spela upp tidiga förhör, även om bedömningen ska göras i det enskilda fallet. Främst hänvisar tingsrätten till att det anses lämpligt med grund i vad åklagaren anför. I dessa fall har åklagarna bland annat angett att förhör hålls i direkt anslutning till händelsen varvid sinnesstämning och skador tydligt framgår, samt att det finns anledning att anta att målsäganden råkat ut för påtryckningar eller hot,²⁸⁴ eller ändrat inställning till att vara med.²⁸⁵ Vidare finns det en tydlig rädsla för de tilltalade från målsägandens sida.²⁸⁶ Att åklagaren hänvisar till att videoförhöret sker i nära anslutning till händelsen och bättre speglar målsägandens minnesbild eller att det framkommer under huvudförhandlingen att den förhörde saknar minnesbilder, är en av många anledningar till varför domstolen bedömer det som lämpligt att spela upp förhöret.²⁸⁷ I den mån målsägande inte dyker upp vid huvudförhandlingen eller inte låtit sig delges har även rätten ansett det lämpligt att spela upp de tidiga förhören som åklagaren åberopat.²⁸⁸ Ett vanligt mönster tycks vara att hänsyn tas till målsäganden, där till exempel hälsotillstånd eller psykiska måendet tagits in i beräkningen för huruvida målsäganden ska närvara vid förhandlingen eller om det tidiga förhöret kan spelas upp.²⁸⁹ Som diskuterats ovan tar tingsrätterna även hänsyn till huruvida den tilltalades rätt till motförhör uppfylles och om det finns skäl till att rikta anmärkningar mot det.²⁹⁰

Således anses det generellt sett lämpligt med uppspelning av tidiga förhör om det skett i nära anslutning till händelsen, den förhörde har eller riskerar att råka ut för påtryckningar eller hot, förhöret bättre speglar målsägandens minnesbilder eller om den förhörde saknar minnesbilder samt om rätten till motförhör uppfylls någon gång under förfarandet.

Sedan tidigare fanns det en möjlighet att som bevis vid huvudförhandlingen kunna åberopa en ljud- och bildupptagning inför rätten.²⁹¹ Det framgår i förarbetena att förfarandet med tidiga förhör bör inledas med en uppspelning av förhöret, för att därefter ges tillfälle och möjlighet att hålla ett tilläggsförhör.²⁹² I flertalet av de studerade rättsfallen har tingsrätten fränfallit detta, och tillåtit uppspelning av det tidiga förhöret först efter att den förhörde ändrat sin berättelse eller inte vill besvara de frågor som ställs.²⁹³ Detta innebär att domstolen således fränfaller det sätt som regeringen ansåg att förfarandet ska utspela sig.²⁹⁴ Förhöret ska nämligen då tas upp i enlighet med 36 kap. 16 § RB, där denna möjlighet fanns sedan innan

²⁸⁴ Solna tingsrätt B 10459-20; Helsingborgs tingsrätt B 7011-22 aktbilaga 82; Gotlands tingsrätt B 1304-22.

²⁸⁵ Södertörn tingsrätt B 6129-22.

²⁸⁶ Helsingborgs tingsrätt B 7011-22 aktbilaga 58.

²⁸⁷ Gotlands tingsrätt 1304-22 aktbilaga 7; Uppsala tingsrätt B 9596-21; Helsingborgs tingsrätt B 8167-21; Vänersborgs tingsrätt B 3949-22.

²⁸⁸ Södertörn tingsrätt B 18686-22 aktbilaga 101; Umeå tingsrätt B 397-22 aktbilaga 181.

²⁸⁹ Södertörns tingsrätt B 14049-22 aktbilaga 67; Varbergs tingsrätt B 880-22 dagboksblad händelse 35 samt aktbilaga 70.

²⁹⁰ Södertörns tingsrätt B 6646-22 aktbilaga 33 och domen.

²⁹¹ Se 35 kap. 14 § första stycket 2, 36 kap. 16 § andra stycket RB och avsnitt 4.1 i uppsatsen.

²⁹² Prop. 2020/21:209 s. 64.

²⁹³ Se till exempel Östersunds tingsrätt B 3685-22 eller Norrköpings tingsrätt B 39-22, där domstolen först beslutade att det inte var lämpligt med uppspelning av videoförhör, för att sedan under huvudförhandlingen tillåta uppspelning.

²⁹⁴ Prop. 2020/21:209 s. 64.

och där det även görs en hänvisning till 35 kap. 15 § RB.²⁹⁵ På grund av att det först hålls ett förhör, varvid det framgår att berättelsen ändras eller frågor inte besvaras, för att därefter spela upp det tidiga förhöret, blir förfarandet ineffektivt. Följaktligen finns det en risk att de frågor som ställs vid det inledande förhöret utgör samma frågor som ställs vid det tidiga förhöret, varvid förhöret inte blir koncentrerat. En grundläggande anledning för tillämpning av tidiga förhör är att effektivisera förfarandet, innebärande att samma frågor och samma händelse inte ska upprepas. Om domstolen däremot ansett det vara lämpligt att tillåta uppspelning av det tidiga förhöret initialt, hade förfarandet blivit mer effektivt. Enligt 36 kap. 16 § RB behöver ingen lämplighetsbedömning göras, varvid det får anses vara mer effektivt att återropa uppspelning av tidiga förhör enligt 36 kap. 16 § RB, än med 35 kap. 15 § RB i den mån den förhörde ändrar sin historia under huvudförhandlingen. Tvärtom, om det framkommer under förundersökningen eller förfarandets gång att det förhörde inte vill medverka eller lär ändra sin berättelse, är det en typisk situation där förhöret bör återropas enligt 35 kap. 15 § RB, och det bör, såväl med grund i rättsfallsanalysen i denna uppsats som i förarbetena, anses vara lämpligt.

Som nämnts och diskuterats ovan, ligger bevisbördan på den part som återropar det tidiga förhöret. Detta innebär att rättens lämplighetsbedömning ska baseras på vad parterna anför varvid de inte ska ta del av det tidiga förhöret i förhand för att avgöra om det är lämpligt. Mot den bakgrunden kan det påverka domarnas saklighet och opartiskhet i den mån de tar del av förhören innan huvudförhandlingen.²⁹⁶ I ett mål från rättsfallsanalysen så framgår det att rätten tar del av förhören och bedömer dem som lämpliga att spela upp, varvid uppspelning vid huvudförhandlingen sker.²⁹⁷ Resultatet blir inte effektivt eftersom rätten då tar del av förhöret två gånger, vilket även gäller i den mån den förhörde saknar minnesbilder. Rätten hade rimligtvis sparat tid på att inte ta del av det tidiga förhöret utan grunda sin lämplighetsbedömning på vad åklagaren anfört. Under förfarandet ställs då frågor för att utreda hur den förhörde ändrar sin historia, eller i ett försök att få denne att minnas, medan en uppspelning av det tidiga förhöret innebär att berättelsen framkommit initialt under förhöret. Det framstår således som problematiskt att så sker, och även detta anses utgöra en felaktig tillämpning av 35 kap. 15 § RB som står i motstående intresse från regelns syfte. I den mån rätten således finner att den måste ta del av förhöret för att avgöra om det är lämpligt, kan det antas att parten som återropat det har misslyckats i sin bevisbörda.

Jag anser att om det tydligare framgått i paragrafens ordalydelse vilka situationer som kan komma omfattas av när det är lämpligt med uppspelning, hade det kunnat bidra till att lagregeln blir enklare att tillämpa. Däremot anser jag inte att det är väsentligt att i utformandet av lagregeln skriva ut när så är fallet, utan snarare att förarbetena kunnat tydligare framföra i vilka situationer det ska anses vara lämpligt. En lagregel som inte behöver tolkas får enligt studier bättre effekt jämfört med en lagregel vars innehåll är oklart. Till följd av detta har det framgått i rättsfallsanalysen att i en del mål när rätten funnit det lämpligt att spela upp det tidiga förhöret, har rätten i andra liknande mål inte ansett det vara lämpligt. Detta kan

²⁹⁵ Lagregeln gäller även för parter i målet, se 37 kap. 3 § RB.

²⁹⁶ Enligt 1 kap. 9 § regeringsformen ska domstolen handla sakligt och opartiskt.

²⁹⁷ Luleå tingsrätt B 3726-22/ B 176-23.

exempelvis leda till att tingsrätterna blir osäkra på när det ska anses vara lämpligt eller inte, varvid slutsatsen kan tendera i att det inte är lämpligt för säkerhetsskull. På grund av detta leder det inte till en förutsebar tolkning av lämpligheten, utan snarare en godtycklig sådan.

6.1.4 Tidiga förhör i förhållande till samhället

Tidigare i uppsatsen har det framgått att det skett en förändring gällande brott och våld i samhället, där antalet stora brott de senaste åren har ökat.²⁹⁸ Att åberopa tidiga förhör i enlighet med 35 kap. 15 § RB som bevisning i domstolen kan bidra till att allt fler brott klaras upp. Tilläggas kan, att i den mån det tidiga förhöret inte kunnat tillämpas, finns det en risk för att de mål som analyserats fått ett annorlunda utfall.

Den nya regeln innebär att fler gärningsmän kan bli fällda med grund i tidiga förhör, där främst information framgår som är svår att återspegla vid huvudförhandlingen. Följaktligen är regeln ett lämpligt verktyg för brottsbekämpande myndigheter att använda sig av, dels för att rättsväsendet visar att tystnadskulturen inte ska få vinna, dels för att användandet kan leda till att den tystnadskultur som präglar Sverige kan komma att minska. I flertalet mål från rättsfallsanalysen framgår det att rätten tillåter uppspelning av de tidiga förhören med grund i att den tilltalade ändrat sina uppgifter, inte vill medverka vid huvudförhandlingen på grund av att en relation intagits med den tilltalade samt att den förhörde känner en rädsla eller dylikt för den tilltalade. Fördelarna med att spela upp tidiga förhör är att det ger mindre anledning att genom hot eller påtryckningar försöka påverka den förhörde personen, eftersom dess förhör redan har dokumenterats. Faktum är att det är svårare för den förhörde att påstå att denne inte yttrat sig om något, om det spelas upp med ljud och bild innan. Jag anser även att regeln bör innebära att färre övergrepp i rättssak begås, då det kommer saknas anledning för enskilda att försöka påverka vittnen och målsäganden, vilket leder till att vittnen och målsäganden i minde utsträckning kan komma råka ut för hot och påtryckningar. Ett tidigt förhör kan i dessa situationer vara givande då många förhör anses vara lämpliga att spela upp på grund av att de tas upp i nära anslutning till händelsen, varvid den förhörde berättar i affekt och utan påverkan från yttre omständigheter. Som tidigare antytts har även den förhörde oftast bättre samt opåverkade minnesbilder, då det enligt forskning kommit fram att minnesbilderna kan påverkas av såväl yttre som inre omständigheter. Om fler tilltalade kan fällas på grund av tidiga förhör är denna regel att anse som effektiv och bidragande till effektivt brottsbekämpande.

Resultatet av tillämpandet av 35 kap. 15 § RB är att det dels leder till en mer effektiviserad brottsbekämpning, dels att det innebär en trygghet för samhället när risken för att målsäganden och vittnen råkar ut för hot och påtryckningar minskar. Följden bidrar till en kultur där det inte längre är värt att hota vittnen om det inte utgör ett lukrativt system, eftersom det finns en risk för att det tidiga förhöret ändå kommer spelas upp. Detta skulle leda till att allt fler kan komma våga prata med brottsutredande myndigheter vid såväl ett initialt som senare skede. Ett tryggare samhälle där förtroendet för rättsväsendet ökar, innebär bättre

²⁹⁸ Se vidare kapitel 4.

möjligheter till att färre brott begås eller klarnas upp i ett tidigare skede och bättre förutsättningar för den allmänna vittnesplikten. Vidare finns det goda möjligheter att när rätten tar hänsyn till målsägandens hälsotillstånd och känslor inför de tilltalade, att förtroendet för rättsväsendet från målsägandens sida ökar. Att vara målsägande i ett brottmål kan i många fall vara såväl psykiskt som fysiskt påfrestande, och att minska denna påfrestande för de som utsatts för ett brott får anses vara av hög prioritet i samhället. Tidiga förhör hjälper inte fullt ut för målsägandens hälsotillstånd, men kan vara en viss hjälp på vägen.

Ett av målen med införandet av 35 kap. 15 § RB var att målsäganden och vittnen i mindre omfattning skulle behöva medverka vid huvudförhandlingen. I det studerade materialet har detta inte skett i så stor utsträckning, då det framkommit att av 58 mål där tidiga förhör åberopats med målsäganden, har målsäganden medverkat vid huvudförhandlingen i 47 stycken.²⁹⁹ Detta leder mig till en diskussion huruvida åberopandet av tidiga förhör bidrar till en effektiv brottsbekämpning, om förhöret spelas upp men målsäganden och vittnen ändå måste inställa sig vid förhandlingen. För det tidiga förhöret måste den förhörde även inställa sig vid såväl polisen, för att spela in förhöret med ljud och bild, i stället för att förhör hålles genom telefon. Således talar detta faktum emot effektiviteten då det krävs resurser för att förhörda ska inställa sig hos polisen, samt teknisk utrustning, däremot kan det bidra till snabbare handläggningstider vid domstolen, vilket diskuteras mer nedan. Däremot kan det bidra till att såväl målsäganden som vittnen blir mindre motiverade att dyka upp vid huvudförhandlingen med vetskap om att det tidiga förhöret kan komma spelas upp, vilket inte bidrar till en effektiv brottsbekämpning i den mån det blir aktuellt med ett tilläggsförhör och den förhörde personen inte infinner sig. I det studerade rättsfallsmaterialet har det dock framkommit att flertalet målsägande närvarar vid huvudförhandlingen, varvid detta inte tycks verka problematisk i det studerade materialet, men det kan i teorin tala emot effektiviteten av tidiga förhör.

Emellertid är en viktig aspekt rätten till ett effektivt försvar och motförhör enligt artikel 6 EKMR. I den mån åberopandet av tidiga förhör inneburit att målsäganden i övervägande del av målen inte medverkar vid huvudförhandlingen, finns det en stor risk att den tilltalades rättigheter enligt artikel 6 EKMR inskränks. Vid tilläggsförhöret är inte syftet att samma och upprepande frågor som ställts vid det tidiga förhöret, ska ställas igen eftersom förhöret då blir okoncentrerat. Däremot har rätten då en skyldighet att gå in och processleda, varvid det inte bör vara något problem.³⁰⁰ Snarare kan tilläggsförhöret anses bidra till att den tilltalades rättigheter inte inskränks och att huvudförhandlingen hålls i en koncentrerad form, då det endast ska ställas enstaka kompletterande frågor. Det finns inget som tyder på att tilläggsförhöret fortsatt inte kan hållas via telefon i den mån rätten finner det lämpligt, vilket kan leda till att färre målsäganden måste medverka till huvudförhandlingen på plats.

Vidare kan uppspelande av tidiga förhör med efterföljande tilläggsförhör underlätta för målsäganden då denne inte behöver berätta allt och återuppleva det på nytt igen. Det är inte

²⁹⁹ Bilaga 2.

³⁰⁰ I enlighet med 46 kap. 4 § 2 st. RB framgår det att rätten ska se till att målet blir utrett efter den beskaffenhet som krävs, samt att genom frågor och otydligheter ska rätten avhjälpa otydligheter och ofullständigheter.

ovanligt att vid grövre brott såsom exempelvis sexualbrott, att det är så pass påfrestande för målsägande att en paus behövs. Således, kan ändå tillämpningen av 35 av 15 § RB anses bidra till en effektivare process och koncentrerad rättegång, även om målsäganden och vittnen behöver infinna sig för tilläggsförhör.

6.1.5 Generella analyser om effektiviteten i 35 kap. 15 § RB

I 36 stycken fall utspelade sig huvudförhandlingen i 2022 och i 32 stycken i 2023.³⁰¹ Eftersom uppsatsen har analyserat domar fram till och med sista juni 2023, så innebär det att i princip lika många mål som behandlade frågan om tidiga förhör i 2022, behandlas under första halvåret av 2023. Detta tyder på en utveckling där 35 kap. 15 § RB åberopas och tillämpas mer ju längre tid som förflyter sen implementeringen. Följaktligen fanns det ett glapp i början av 2022 där åberopandet av tidiga förhör inte gjordes i samma utsträckning, dels på grund av att regeln var ny, dels på grund av att det av olika faktorer kan löpa en tid mellan det att åtal väckts och stämmningsansökan lämnas in, till dess att huvudförhandling hålls. Således är det inte orimligt att de huvudförhandlingar som hölls i början av 2022 var baserade på underlag från 2021, där tidiga förhör enligt 35 kap. 15 § RB ännu inte var tillåtet. Detta hindrar dock inte, vilket framgår i rättsfallsanalysen att åberopande av tidiga förhör sker i justerade stämmningsansökningar, bevisuppgifter eller vid huvudförhandlingen. Förhör som spelas in före den 1 januari 2022 omfattas nämligen av 35 kap. 15 § RB och får åberopas.³⁰² Således tyder detta på att lagregeln blir allt vanligare att använda och att den leder till att rätten finner det allt lämpligare med uppspelning. Vidare kan här nämnas att hälften av fallen där domstolen fann det olämpligt med uppspelning var från 2022, och hälften var från 2023. Resultatet är att det får anses bli alltmer effektivt att tillämpa 35 kap. 15 § RB, vilket tycks göras i allt större utsträckning eftersom när halva året 2023 har passerat har den åberopats nästintill lika mycket som för hela 2022, enligt det studerade materialet.

Ett av de argument som fördes emot införandet av 35 kap. 15 § RB var att vittnen som förhörs inför brottsbekämpande myndighet inte avlägger ed, och därmed inte talar under sanningsplikt eller straffansvar. Trots detta ansåg remissinstanserna och regeringen att vittneseden fortsättningsvis endast ska läggas vid förhör inför domstol, och inte vid förhör under förundersökningen. Regeringen anförde att det sedan innan fanns en möjlighet att bli förhörd utan ed och att fokus snarare bör läggas vid förhörets bevisvärdering, än möjligheten att åberopa tidiga förhör.³⁰³ Såsom framgick i rättsfallsanalysen har förhör med vittnen åberopats i sex mål, varvid vittnen endast medverkat vid huvudförhandlingen i två av målen. Jag anser att det blivit en viss skillnad för vittnen, då de i större utsträckning än målsäganden inte behöver närvara vid förhandlingen. Härav följer att de vittnen som ej behöver närvara vid huvudförhandlingen inte förhörs under ed någon gång under förfarandet. De vittnen som däremot inställer sig för ett tilläggsförhör vittnar under ed. Enligt flera remissinstanser anses det vara såväl orättvist som att det skickar ut felaktiga signaler till samhället att den effektiva

³⁰¹ Bilaga 1.

³⁰² Åklagarmyndigheten, *Välkommen förändring: tidiga förhör tillåts som bevis*.

³⁰³ Prop. 2020/21:209 s. 41 f.

brottsbekämpningen är viktigare än enskildas rättssäkerhet. Jag anser att kritiken från remissinstanserna är befogad då det skickar ut tvetydiga signaler men att det däremot inte bör anses vara av sådan karaktär att det påverkar tillämpandet och lämplighetsbedömningen, utan snarare den bevisvärdering av det tidiga förhöret som görs. Faktum är att ur ett effektivitetsperspektiv får det anses vara effektivt att tillåta uppspelning av tidiga förhör med vittnen även om de inte medverkar vid ett tilläggsförhör, på grund av att tingsrätten kan ta del av vilka frågor som ställts och den förhördes röstläge, mimik och kroppsspråk. Ett av argumenten för införandet av tidiga förhör var att rätten inte behöver dela sin uppmärksamhet eller fördela ansvaret för förhörets genomförande. Som jag nämnt tidigare bidrar det även till att huvudförhandlingen sker i en koncentrerad form. Vidare anförs det att tilläggsförhöret lär missbrukas på så sätt att det används för att bekräfta det som sagts vid det tidiga förhöret, fast nu under ed. Viktigt här är då att poängtera att tilläggsförhöret ska vara koncentrerat och främst rikta in sig på att ställa kompletterande frågor. Domstolen har då en skyldighet att processleda, innebärande att de ska kontrollera de frågor som ställs till den förhörde, varvid det blir upp till rätterna att avgöra när frågorna går utöver vad ett tilläggsförhör är ämnat att tillföra.³⁰⁴

En risk som är väsentlig att ha i åtanke är det faktum att en person som inte vittnar under ed, rimligtvis har en större tendens att tala osanning om detta är till vinning för den, jämfört med en person som vittnar under ed med brottet mened som konsekvens. Som nämnts innan betyder dock inte tidiga förhör enligt forskning att osanning talas. I den mån det rör sig om osanning är det av annan faktor än hur pålitligt ett tidigt förhör kan vara i relation med ett förhör vid rätten. Dock får domstolen i sin bevisvärdering avgöra vilken betydelse det får att den förhörde kan tala osanning under det tidiga förhöret.

Som tidigare nämnts så kritiserar och ifrågasätts den minnesforskning som lyfts i lagförslaget. Det anses saknas vetenskapligt underlag för att minnet försämrats och att det således kan hållas ett bättre förhör under förundersökningen, eftersom de flesta som förhörs minns de centrala händelserna. Trots detta talar rättsfallsanalysen för att så inte är fallet, eftersom det i flertalet fall framkommer att den förhörde saknar minnen från händelsen varvid domstolen finner det lämpligt att tillåta uppspelning av det tidiga förhöret.³⁰⁵ Vi har tidigare i uppsatsen sett vikten av att hålla tidiga förhör initialt, för att få bättre förutsättningar att få fram korrekta minnesbilder, utan såväl inre som yttre påverkan. Vid lagringsfasen av minnet finns det nämligen som störst risk för påverkan från yttre faktorer, innebärande att det är av stor vikt att den förhördes minnesbilder fångas upp så snart som möjligt.³⁰⁶ Följaktligen bör detta ha en påverkan av det som anses vara ”det bästa beviset” då en berättelse har stora risker för social påverkan vilket bidrar till att sanningshalten i berättelsen kan minska,³⁰⁷ men det är en fråga kring bevisvärderingen som lämnas utanför denna uppsats.

³⁰⁴ Se fotnot 300.

³⁰⁵ Viktigt att ha i åtanke är det faktum att man omöjligen kan veta huruvida den förhörde verkligen har minnesförlust, eller om detta är något som hänvisas till för att slippa besvara frågor som ställs.

³⁰⁶ Granhag, Strömwall, Landström, *Några rättspsykologiska reflektioner*, i bilaga 7 till SOU 2017:7, s. 202 f.

³⁰⁷ SOU 2017:98 s. 176

Motsatsvis, om det inte varit så att minnet försämras, hade det i dessa fall inte funnits anledning att spela upp det tidiga förhøret. Den effektivitetsaspekt jag anser att det har på förfarandet är positiv. Om det hålls ett förhør vid huvudförhandlingen kan minnet för den förhørede påverka förhandlingen genom att förhøret blir mer långdraget när personen försøker minnas eller har svårigheter med att minnas, eller är rädd för att berätta felaktig information när denna berättar under ed. Om det tidiga förhøret i stället får spelas upp initialt kan denna situation undvikas, och tilläggsförhøret kan bidra till ytterligare information.

I förarbetena så ansåg regeringen att vid en lämplighetsbedömning ska processekonomiska skäl vägas in. Detta kan till exempel vara att det får anses vara processekonomiskt att tillåta uppspelning av ett tidigt förhør med exempelvis ett vittne, i stället för att vittnen ska infinna sig på plats vid huvudförhandlingen. Jag anser att det kan konstateras att det inte fått något större genomslag, med grund i att den förhørede oftast medverkar i ett tilläggsförhør. Processekonomiska skäl kan anses vara tätt sammankopplat med effektivitet och effektiv brottsbekämpning, då rättsväsendet genom effektivitet även vill minska kostnaderna hos de brottsbekämpande myndigheterna. Det blir således inte processekonomiskt på så sätt att det minskar kostnaden för inställelse av enskilda till huvudförhandlingen. Däremot kan det ändå anses vara effektivt genom att det tidiga förhøret först spelas upp varvid det efterföljs av ett tilläggsförhør, vilket kan vara resursbesparande och minska tidsåtgången vid huvudförhandlingen. Ett tilläggsförhør har även goda möjligheter till att genomföras via telefon, varvid kostnaden för inställelse har möjlighet att minska. Viktigt att ha i åtanke är att i relation till många andra lagregler rörande bevisning i RB, är lagen relativt ny varvid tillämpning och effekter av den tar tid och som vi sett ovan, rör sig rättsväsendet mot en allt större tillämpning av 35 kap. 15 § RB, men ju mer tid som förflyter sedan implementering, i desto större utsträckning tillämpas lagregeln och får större processekonomiskt genomslag.

Flertalet remissinstanser såväl som Åklagarmyndigheten har nämnt det faktum att upptagande av tidiga förhør enligt 35 kap. 15 § RB innebär en ökad arbetsbelastning för åklagarna, men även för rättsväsendet. Således är det ett uppmärksammat problem. Detta kan anses vara i motsatt riktning till effektiviteten som eftersträvas, speciellt den medelinriktade med fokus på kostnadsbesparing.³⁰⁸ Däremot kan det, om tillräckligt mycket arbete läggs ned, leda till att det blir en effektivare utgång, med materiellt riktiga domar eftersom åklagaren genom att ha arbetat igenom materialet före huvudförhandlingen har en god uppfattning om såväl kvalité i bevisning som hur de bör åberopas och hänvisas till. Således leder tidiga förhør till en effektivisering av såväl åklagares som polisers arbete långsiktigt, då det i stället blir en koncentrerad rättegång till följd av en noga genomförd förundersökning. Vidare får det även stöd i förarbetena som ansåg att det blir upp till de brottsbekämpande myndigheterna att avgöra i vilken utsträckning som tidiga förhør ska åberopas.³⁰⁹ Enligt Sveriges advokatsamfund kan det genom tidiga förhør, undvikas att onödiga och perifera förhør tas upp, genom att åklagarna och försvaret redan under förundersökningen går igenom vad som framkommer i de inspelade förhøren. Som nämnts tidigare, åberopar åklagaren rimligtvis inte

³⁰⁸ Se avsnitt 1.3.1.

³⁰⁹ Prop. 2020/21:209 s. 57.

sådana förhör som anses vara onödiga och inte tillföra relevanta omständigheter och bevis till målet.³¹⁰

För att se vikten av åklagarens arbete med tidiga förhör under förundersökning, kan vi se till målet i Attunda tingsrätt, där åklagaren frånfäller åberopandet av de tidiga förhören på grund av att det saknas videoinspelning, samt att rätten finner det olämpligt på grund av bristande ljudkvalité. Detta förfarande kan inte anses vara effektivt. Om åklagaren däremot hade upptäckt redan under förundersökningen att det inte varit lämpligt att spela upp de tidiga förhören hade detta kunnat undvikas, vilket stödjer det faktum att åklagarens initiala arbete med det tidiga förhöret är av vikt. I detta fall ville vittnet ej heller närvara, varvid nya upptagningar av förhör kunnat göras under förundersökningen.³¹¹

Inte endast åklagarnas arbete kan bli mer effektiviserat om åberopandet av 35 kap 15 § RB görs på ett rimligt sätt, utan även handläggningstiderna kan kortas ned vilket även bidrar till att möjligheterna att lagföra brott blir snabbare. I den mån ett förhör vid domstol inte behöver hållas så sparas tidsåtgången som det tar att kalla, delge samt hantera utevaron in. I rättsfallsanalysen illustreras detta genom att de tidiga förhören kan spelas upp initialt och efterföljas av ett tilläggsförhör. Vidare framgår det i analysen att alla förhörda som omfattas av tidiga förhör inte behöver närvara vid huvudförhandlingen samt att det inte är sällan som förhörspersoner inte inställer sig. Som en följd av detta får huvudförhandlingen flyttas fram eller att beslut på plats får tas huruvida det tidiga förhöret ska spelas upp eller ej. I den mån som detta är beslutat sedan tidigare finns det således ingen risk för att huvudförhandlingen inte blir av på grund av att enskilda inte infinner sig, varvid bevisningen kan tas upp oberoende av mänsklig faktor. Än tydligare kan det bli om parterna sedan innan får beslut om huruvida uppspelning av tidiga förhör tillåts eller ej. Sveriges advokatsamfund lyfter å ena sidan att syftet och tanken med förundersökningen är att den ska vara effektiv, för att leda till effektiv brottsbekämpning. Å andra sidan är det inte huvudregeln vid huvudförhandlingen. Om huvudförhandlingen däremot kan hållas effektivt och koncentrerat, leder detta till att allt fler huvudförhandlingar kan hållas på kortare tid, vilket även bidrar till ett effektivt arbete hos såväl domstolarna, som åklagarna och försvararna. Huvudförhandlingen kortas ned genom att rätten eller parterna inte lika ofta behöver påminna de förhörda om vad de tidigare berättat i förhör, vilket ofta sker genom uppläsning från del av förundersökningsprotokollet, som i sin tur kan ta extra tid. Således, i det stora hela kan tillämpandet av 35 kap. 15 § RB leda till en effektiviserad handläggningstid, vilket bidrar till en effektiv brottsbekämpning då resurserna kan läggas på att handlägga fler mål, om allt fler mål tar mindre tid i anspråk.

³¹⁰ Se mer ovan i avsnitt 6.1.2 gällande denna diskussion.

³¹¹ Attunda tingsrätt B 11795-22.

7. Avslutande reflektion

Införandet och möjligheten att åberopa tidiga förhör i enlighet med 35 kap. 15 § RB gjordes i syfte att anpassa och modernisera straffprocessrätten. Syftet med införandet har främst varit att det ska bidra till en mer effektiv brottmålsprocess. Inför förslaget fanns det många spridda åsikter och farhågor, varvid lagförslaget ansågs vara kontroversiellt. Å ena sidan har lagförslaget bidragit till en effektiviserad brottsbekämpning och mer effektiv brottmålsprocess. Å andra sidan har införandet av tidiga förhör genomförts trots att det kan argumenteras för att rättssäkerheten har fått kliva åt sidan. Främst riktades kritik kring huruvida lagförslaget och införandet verkligen kommer få ett så effektivt genomslag som hoppats på.

Att kritisera 35 kap. 15 § RB i förhållande till rättssäkerheten gjordes med befogenhet. Det finns och har sedan införandet av RB funnits, implikationer på att principerna är styrande och inte ska åsidosättas. Vi befinner oss nu i ett annat läge än vad vi gjorde vid införandet av RB 1948. Tekniken får ett allt större grepp om oss samtidigt som våldet i samhället ökar. Principerna måste anpassas efter samhället och behovet av att frånträda dem till viss del är av största relevans. Rättssäkerheten är av största vikt i processrätten, men så är även effektiv brottsbekämpning. Som en följd av detta finns det ett behov av att de balanseras och möts på mitten, där införandet av tidiga förhör är en god bit på vägen. I uppsatsen har det framkommit att det finns underlag som tyder på att rättssäkerheten får ta ett kliv tillbaka för effektiviteten, men detta har i uppsatsens mening ansetts vara välbehövligt utan att vara inskränkande på ett oroväckande sätt. Det faktum att lagförslaget trädde i kraft, efter att regeringen framfört att straffprocessen måste moderniseras utan att inskränka på rättssäkerheten, tyder på att så är fallet och mycket talar för det.

Införandet av 35 kap. 15 § RB har, i det studerade rättsfalls materialet, fått den tillämpning och effekt som såväl lagstiftaren som Åklagarmyndigheten och andra remissinstanser önskade. Den bidrar till effektivt brottsbekämpande om den tillämpas på ett korrekt sätt. Vi har sett att den dels underlättar åklagarnas och domstolens arbete, leder till en koncentrerad rättegång och kan underlätta processen för såväl målsäganden som vittnen. Under uppsatsens gång satt jag själv med under en huvudförhandling gällande våldtäkt mot barn, där förhöret med målsäganden behövde pausas mer än en gång på grund av att det var så pass påfrestande för henne att berätta och återuppleva allt. Detta bidrog till att förhandlingen drog ut på tiden varvid förhöret tog längre tid än utsatt. En tanke som slog mig då var att om ett tidigt förhör spelats upp så hade det kunnat ske utan paus samtidigt som det varit mindre påfrestande för målsäganden.

Vidare har vi i analysen sett att åklagare tycks tillämpa lagregeln i stor utsträckning, och tingsrätterna tycks anse det vara lämpligt att spela upp tidiga förhör i de flesta fallen. Däremot, för att tidiga förhör ska få än större genomslag och effektivitet behöver åklagarna bli bättre på att uppfylla sin bevisbörda, genom att i ett tidigare skede framföra varför det är lämpligt med uppspelning av förhöret. För ett än mer effektiviserat arbete för åklagarna, bör

de under förundersökningen ta del av förhören för att minska risken för att det är dåligt ljud- eller videokvalitet vid huvudförhandlingen. Vidare bör domstolen inte ta del av förhören innan huvudförhandlingen för att avgöra huruvida det är lämpligt med uppspelning eller ej.

Fördelarna med införandet och tillämpandet av 35 kap. 15 § RB får anses vara mycket viktiga och väga över det negativa som lyftes fram initialt och vid lagförslaget. 35 kap. 15 § RB bidrar till en effektiviserad brottsbekämpning, vilket i slutändan kan bidra till allt fler materiellt riktiga domar. Den bidrar också till resurssparande för våra brottsbekämpande myndigheter och en förhoppning om att allt färre målsäganden och vittnen behöver medverka vid huvudförhandlingen. Ett tilläggsförhör får i denna mening inte anses vara ineffektivt, utan snarare en viktig del av processen, då det är väsentligt att utreda vad den förhörde berättar även efter det uppspelade förhöret, eller för att säkerställa att det inte sker någon inskränkning av artikel 6 EKMR.

Vidare har uppsatsen inte berört domstolens bevisvärdering, utan snarare förfarandet innan med såväl åberopandet som lämplighetsbedömningen. Inför framtiden och som en fortsättning på denna uppsats, vore det intressant med en studie som utreder hur domstolen bevisvärderar de tidiga förhören, eftersom regeringen uttalat sig om att det faktum att ed inte avläggs under förundersökningen bör få betydelse vid bevisvärderingen, snarare än huruvida det är lämpligt att spela upp det tidiga förhöret eller ej. Om de tidiga förhören kan anses ha ett lägre bevisvärde än ett förhör vid huvudförhandlingen, kan det argumenteras för att 35 kap. 15 § RB inte är särskilt effektivt.

Sammanfattningsvis leder tillämpandet av 35 kap. 15 § RB till en effektivare brottsbekämpning i det studerade rättsfallsmaterialet där jag ser vinster ur såväl ett individ- som samhällsperspektiv, men det finns brister. Såväl åklagarna som domstolarna kan bli bättre i sina åberopanden och lämplighetsbedömningar, dels för att göra arbetet enklare och mer tidseffektivt, dels för att på ett förutsebart sätt ge den enskilde underlag till när det får anses vara lämpligt med uppspelning.

Källförteckning

Offentligt tryck

Propositioner och andra regeringsskrivelser

Dir. 2016:31 En modern brottmålsprocess anpassad även för stora brottmål

Dir. 2017:109 Tilläggsdirektiv till Utredningen om processrätt och stora brottmål (Ju 2016:10)

Prop. 2004/05:131 En modernare rättegång- reformering av processen i allmän domstol

Prop. 2016/17:68 Misstänkta rätt till insyn i förundersökningar

Prop. 2018/19:81 Stärkt ordning och säkerhet i domstol

Prop. 2020/21:209 Utökade möjligheter att använda tidiga förhör

Statens offentliga utredningar

SOU 1926:32 Processkommissionens betänkande angående rättegångsväsendets ombildning.

SOU 2017:7 Straffprocessens ramar och domstolens beslutsunderlag i brottmål- en bättre hantering av stora mål

SOU 2017:7 Straffprocessens ramar och domstolens beslutsunderlag i brottmål- en bättre hantering av stora mål, Bilaga 7, Granhag, Pär Anders, Strömwall, Leif A, Landström, Sara, *Några rättspsykologiska reflektioner*, s. 201–215, 2016-10-28.

SOU 2017:98 Tidiga förhör- Nya bevisregler i brottmål

Remissyttranden

Hovrätten för Övre Norrland, Remissyttrande över delbetänkandet Tidiga förhör- nya bevisregler i brottmål (SOU 2017:98), 2018-03-15.

Malmö tingsrätt, Yttrande över delbetänkandet Tidiga förhör- nya bevisregler i brottmål (SOU 2017:98) av Utredningen om process och stora brottmål, 2018-03-22.

Riksdagens ombudsmän, JO, Yttrande över betänkandet Tidiga förhör- nya bevisregler i brottmål (SOU 2017:98), 2018-03-22.

Stockholms universitet, Remiss: tidiga förhör- nya bevisregler i brottmål (SOU 2017:98), 2018-03-12.

Sveriges Advokatsamfund, yttrande över delbetänkandet Tidiga förhör- nya bevisregler i brottmål (SOU 2017:98), 2018-03-13.

Uppsala tingsrätt, Remissvar SOU 2017:98 Tidiga förhör- nya bevisregler i brottmål (dnr Ju2017/09591/Å), 2018-03-14.

Övrigt offentligt tryck

Brottsförebyggande rådet, *Stora förundersökningar och brottmål- utveckling, omfång och karaktär*. Rapport 2017:4.

Brottsförebyggande rådet, *Tystnadskulturer, en studie om tystnad mot rättsväsendet*. Rapport 2019:10.

Polismyndigheten, *Tystnadskultur- en stor utmaning*, Lokalpolisområde Sollentuna/Väsby/Sigtuna, 2020.

Protokoll från Viceordförandegruppen vid Hovrätten för Västra Sverige, 2022-09-16.

Åklagarmyndigheten, *Balkongmålet- Bevisvärdering och vissa andra frågor*, Rättslig vägledning 2021:15, Utvecklingscentrum.

Åklagarmyndigheten, *Brott mot barn*, Rättslig vägledning 2023:9, Utvecklingscentrum.

Åklagarmyndigheten, *Nya regler om tidiga förhör*, Rättslig vägledning 2021:23, Utvecklingscentrum.

Litteratur

Asp, Petter, Ulväng, Magnus, Jareborg, Nils, *Kriminalrättens grunder*, 2 uppl., Iustus, Uppsala 2013.

Baier, Matthias, Svensson, Måns, Naftsad, Ida, *Om rättssociologi- en introduktion*, Studentlitteratur, Lund 2018.

Borgström, Peter, Rättegångsbalk (1942:740) 35 kap. 15 §, Karnov (JUNO) (besökt 2023-11-16)

Borgström, Peter, *Utökade möjligheter att använda tidiga förhör i brottmålsprocessen*, SvJT 2022, s. 993–1010.

- Bring, Thomas, Diesen, Christina, Wilton Wahren, Alexandra, *Förhör*, 3 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm 2008.
- Ekelöf, Per-Olof, Edelstam, Henrik, Heuman, Lars, *Rättegång, Fjärde häftet*, 7 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm 2009.
- Ekelöf, Per-Olof, Edelstam, Henrik, Pauli, Mikael, *Rättegång, Femte häftet*, 8 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm 2011.
- Ekelöf, Per-Olof, Edelstam, Henrik, Heuman, Lars, Pauli, Mikael, *Rättegång, Första häfte*, 9 uppl., Wolters Kluwer, Stockholm 2016.
- Ekelöf, Per-Olof, Edelstam, Henrik, Bylund, Torleif, Pauli, Mikael, Andersson, Simon, Bellander, Henrik, *Rättegång, Tredje häftet*, 8 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm 2018.
- Fitger, Peter, Sörbom, Monika, Eriksson, Tobias, Hall, Per, Palmkvist, Ragnar, Renfors, Cecilia, *Rättegångsbalken (8 dec. 2023, version 95, JUNO) kommentar till 35 kap. 14 §*.
- Holmgård, Lars, *Bevisning i brottmål*, (2019, JUNO), Norstedt Juridik.
- Hydén, Håkan, *Rättssociologi: om att undersöka relationen mellan rätt och samhälle*, i Nääv, Maria, Zamboni, Mauro, *Juridisk metodlära*, 2 uppl., Studentlitteratur, Lund 2018.
- Hydén, Håkan, *Rättssociologi som rättsvetenskap*, Studentlitteratur, Lund 2002.
- Lernestedt, Claes, *Kriminalisering- problem och principer*, (2003, JUNO) Karnov Group.
- Lindblom, Per Henrik, *Progressiv process*, Iustus förlag, Uppsala 2000.
- Mathiesen, Thomas, *Rätten i samhället- en introduktion till rättssociologin*, Studentlitteratur, Lund 2005.
- Sandgren, Claes, *Om empiri och rättsvetenskap*, Del I, JT Nr 3 1995/1996 s. 726–748.
- Sandgren, Claes, *Om empiri och rättsvetenskap*, Del II, JT N3 4 1995/1996 s. 1035–1059.
- Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: Ämne, material, metod, argumentation och språk*, 5 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm 2021.
- Ulväng, Magnus, *Brottsbekämpning, rättssäkerhet och integritet- vad är det som har hänt och vad ska vi göra?*, SvJT 2007, s. 1–16.

Wistrand, Karin, *Återanvändning av förhör som har tagits upp i en tidigare rättegång- en analys utifrån Europakonventionens krav och Högsta domstolens uttalanden i NJA 2015 s. 141*, SvJT 2017, s. 735–748.

Öster, Ulrika, Andersson, Magnus, *Rättssäkerheten i fara? Mycket är ännu oklart kring tidiga förhör*, Advokaten, Tidskrift för Sveriges advokatsamfund, Nr 2 2022 årgång 88.

Internetkällor

Brottsförebyggande rådet, *Våld i nära relationer*, senast uppdaterad 2023-08-16 <https://bra.se/statistik/statistik-om-brottstyper/vald-i-nara-relationer.html> (hämtad 2023-10-26).

Nationalencyklopedin, *Brottsbekämpning*. <https://www-ne-se.ezproxy.ub.gu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/brottsbekampning> (hämtad 2023-11-04).

Nationalencyklopedin, *Koncentrationsprincipen*. <https://www-ne-se.ezproxy.ub.gu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/koncentrationsprincipen> (hämtad 2023-09-12).

Nationalencyklopedin, *Kontradiktorisk process*. <https://www-ne-se.ezproxy.ub.gu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/kontradiktorisk-process> (hämtad 2023-09-12).

Nationalencyklopedin, *Omedelbarhetsprincipen*. <https://www-ne-se.ezproxy.ub.gu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/omedelbarhetsprincipen> (hämtad 2023-09-12).

Nationalencyklopedin, *Rättssociologi*. <https://www-ne-se.ezproxy.ub.gu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/rattsociologi> (hämtad 2023-11-04).

Nationalencyklopedin, *Rättssäkerhet*. <https://www-ne-se.ezproxy.ub.gu.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/r%C3%A4ttss%C3%A4kerhet> (hämtad 2023-09-12).

Påle-Bartes, Karin, *Vad menas med koncentrationsprincipen?*, Sveriges Domstolar, Domarbloggen, 2022-11-18. <https://www.domarbloggen.se/fredagsfragan/vad-menas-med-koncentrationsprincipen/> (hämtad 2023-09-12).

Regeringskansliet, *Rättssäkerhet*. <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/rattsvasendet/> (hämtad 2023-11-24).

Åklagarmyndigheten, *Muntlighetsprincipen*.

<https://www.aklagare.se/ordlista/m/muntlighetsprincipen/> (hämtad 2023-09-12).

Åklagarmyndigheten, *Omedelbarhetsprincipen*.

<https://www.aklagare.se/ordlista/o/omedelbarhetsprincipen/> (hämtad 2023-09-08).

Åklagarmyndigheten, *Välkommen lagändring: Tidiga förhör tillåts som bevis*, publicerad

2022-01-27, [https://www.aklagare.se/nyheter-press/aktuellt-pa-](https://www.aklagare.se/nyheter-press/aktuellt-pa-aklagarmyndigheten/valkommen-lagandring-tidiga-forhor-tillats-som-bevis/)

[aklagarmyndigheten/valkommen-lagandring-tidiga-forhor-tillats-som-bevis/](https://www.aklagare.se/nyheter-press/aktuellt-pa-aklagarmyndigheten/valkommen-lagandring-tidiga-forhor-tillats-som-bevis/) (hämtad 2023-11-15).

Rättsfallsförteckning

Svenska domstolar

Högsta domstolen

NJA 2015 s. 702

NJA 2021 s. 286

Tingsrätterna

Uppsala tingsrätt dom 2022-02-09 målnummer B 9596-21

Uppsala tingsrätt dom 2022-02-24 målnummer B 1316-22

Skaraborgs tingsrätt dom 2022-03-01 målnummer B 4100-21

Solna tingsrätt dom 2022-03-15 målnummer B 10459-20

Malmö tingsrätt dom 2022-03-25 målnummer B 131932-21

Södertälje tingsrätt dom 2022-05-03 målnummer B 1076-22

Södertörn tingsrätt dom 2022-05-10 målnummer B 6129-22

Örebro tingsrätt dom 2022-05-17 målnummer B 3435-21

Södertörn tingsrätt dom 2022-05-23 målnummer B 6435-22

Vänersborgs tingsrätt dom 2022-07-05 målnummer B 1257-22

Umeå tingsrätt dom 2022-07-08 målnummer B 397-22

Falu tingsrätt dom 2022-07-13 målnummer B 1815-21

Borås tingsrätt dom 2022-08-11 målnummer B 2030-22

Örebro tingsrätt dom 2022-09-01 målnummer B 4934-21

Solna tingsrätt dom 2022-09-07 målnummer B 7388-21

Varbergs tingsrätt dom 2022-09-09 målnummer B 424-22/ B 1815-21

Halmstads tingsrätt dom 2022-09-09 målnummer B 1967-22

Linköpings tingsrätt dom 2022-09-12 målnummer B 1417-22

Ångermanlands tingsrätt dom 2022-09-14 målnummer B 483-21/ B 1710-21

Varbergs tingsrätt dom 2022-09-16 målnummer B 1557-22

Göteborgs tingsrätt dom 2022-10-05 målnummer B 12644-22

Norrtälje tingsrätt dom 2022-11-04 målnummer B 1230-22

Södertälje tingsrätt dom 2022-11-08 målnummer B 2910-22

Stockholms tingsrätt dom 2022-11-10 målnummer B 13954-22

Ångermanlands tingsrätt dom 2022-11-14 målnummer B 2222-22/ B 1472-22

Kristianstads tingsrätt dom 2022-11-24 målnummer B 1879-22

Norrköpings tingsrätt dom 2022-11-29 målnummer B 39-22

Vänersborgs tingsrätt dom 2022-11-30 målnummer B 3949-22

Varbergs tingsrätt dom 2022-12-01 målnummer B 880-22

Kristianstads tingsrätt dom 2022-12-08 målnummer B 2854-21

Helsingborgs tingsrätt dom 2022-12-08 målnummer B 8062-20

Helsingborgs tingsrätt dom 2022-12-08 målnummer B 8167-21

Linköpings tingsrätt dom 2022-12-19 målnummer B 2346-22

Solna tingsrätt dom 2022-12-23 målnummer B 10332-22

Alingsås tingsrätt dom 2022-12-29 målnummer B 2255-21

Helsingborgs tingsrätt dom 2023-01-04 målnummer B 7011-22

Jönköpings tingsrätt dom 2023-01-10 målnummer B 4778-22

Södertörn tingsrätt do 2023-01-25 målnummer B 19826-22

Värmlands tingsrätt dom 2023-01-27 målnummer B 2157-21/ B 6289-22

Sundsvall tingsrätt dom 2023-01-31 målnummer B 1948-21

Östersunds tingsrätt dom 2023-02-13 målnummer B 3685-22

Södertörn tingsrätt dom 2023-02-24 målnummer B 18686-22

Helsingborgs tingsrätt dom 2023-02-24 målnummer B 2639-22

Attunda tingsrätt dom 2023-03-01 målnummer B 9177-11

Attunda tingsrätt dom 2023-03-13 målnummer B 11795-22

Gotlands tingsrätt dom 2023-03-23 målnummer B 1304-22

Linköpings tingsrätt dom 2023-03-27 målnummer B 5059-21

Värmlands tingsrätt dom 2023-03-28 målnummer B 5958-22

Helsingborgs tingsrätt dom 2023-03-31 målnummer B 1-23

Södertörn tingsrätt dom 2023-03-31 målnummer B 14049--22

Gävle tingsrätt dom 2023-03-31 målnummer B 3936-22

Södertörn tingsrätt dom 2023-04-06 målnummer B 3102-23

Luleå tingsrätt dom 2023-04-12 målnummer B 3786-22/B 176-23

Södertörn tingsrätt dom 2023-04-17 målnummer B 6646-22

Lund tingsrätt dom 2023-04-26 målnummer B 4682-22

Borås tingsrätt dom 2023-05-03 målnummer B 411-23

Lund tingsrätt dom 2023-05-03 målnummer B 1196-23

Södertörn tingsrätt dom 2023-05-11 målnummer B 4496-23

Solna tingsrätt dom 2023-05-12 målnummer B 2036-22

Solna tingsrätt dom 2023-05-16 målnummer B 285-23

Hälsinglands tingsrätt dom 2023-05-17 målnummer B 2736-22

Solna tingsrätt dom 2023-05-23 målnummer B 2450-23

Göteborgs tingsrätt dom 2023-05-31 målnummer B 18393-22

Umeå tingsrätt dom 2023-06-01 målnummer B 2755-22

Kristianstads tingsrätt dom 2023-06-05 målnummer B 237-23

Södertörn tingsrätt dom 2023-06-05 målnummer B 11439-22

Gävle tingsrätt dom 2023-06-14 målnummer B 4029-22

Halmstad tingsrätt dom 2023-06-16 målnummer B 2057-22

Internationella och utländska domstolar

Europadomstolen

Unterpertinger mot Österrike, nr 9120/80, dom meddelad den 24 november 1986

Kostovski mot Nederländerna, nr 11454/85, dom meddelad den 20 november 1989

EL Khoury mot Tyskland, nr 8824/09: 42836/12, dom meddelad den 9 juli 2015

Schatschaschwili mot Tyskland, nr 9154/10, dom meddelad den 15 december 2015.

Bilaga 1

Tingsrätt	Målnummer och årtal när huvudförhandling ägt rum
Alingsås	B 2255-22 (2022)
Attunda tingsrätt	B 9177-22 (2023) B 11795-22 (2023)
Borås tingsrätt	B 411-23 (2023) B 2030-22 (2022)
Falu tingsrätt	B 1815-21 (2022)
Gotlands tingsrätt	B 1304-22 (2023)
Gävle tingsrätt	B 3936-22 (2023) B 4029-22 (2023)
Göteborgs tingsrätt	B 12644-22 (2022) B 18393-22 (2023)
Halmstads tingsrätt	B 1967-22 (2022) B 2057-22 (2023)
Helsingborgs tingsrätt	B 1-23 (2023) B 2639-22 (2023) B 7011-22 (2022) B 8062-20 (2022) B 8167-21 (2022)
Hälsinglands tingsrätt	B 2736-22 (2023)
Jönköpings tingsrätt	B 4778-22 (2023)
Kristianstads tingsrätt	B 237-23 (2023) B 1879-22 (2022) B 2854-21 (2022)
Linköpings tingsrätt	B 1417-22 (2022) B 2346-22 (2022) B 5059-21 (2023)
Luleå tingsrätt	B 3786-22/ B 176-23 (2023)
Lund tingsrätt	B 1196-23 (2023) B 4682-22 (2023)
Malmö tingsrätt	B 13193-21 (2022)
Norrköpings tingsrätt	B 39-22 (2022)
Norrtälje tingsrätt	B 1230-22 (2022)
Skaraborgs tingsrätt	B 4100-21 (2022)
Solna tingsrätt	B 285-23 (2023) B 2036-22 (2023) B 2450-23 (2023) B 7388-21 (2022) B 10332-22 (2022)

	B 10459-20 (2022)
Stockholms tingsrätt	B 13954-22 (2022)
Sundsvall tingsrätt	B 1948-21 (2023)
Södertälje tingsrätt	B 1076-22 (2022) B 2910-22 (2022)
Södertörns tingsrätt	B 3102-23 (2023) B 4496-23 (2023) B 6129-22 (2022) B 6435-22 (2022) B 6646-22 (2023) B 11439-22 (2023) B 14049-22 (2023) B 18686-22 (2023) B 19826-22 (2023)
Umeå tingsrätt	B 397-22 (2022) B 2755-22 (2023)
Uppsala tingsrätt	B 1316-22 (2022) B 9596-21 (2022)
Varbergs tingsrätt	B 424-22/ B 1815-21 (2022) B 880-22 (2022) B 1557-22 (2022)
Vänersborgs tingsrätt	B 1257-22 (2022) B 3949-22 (2022)
Värmlands tingsrätt	B 2157-21/6289-22 (2023) B 5958-22 (2023)
Ångermanlands tingsrätt	B 483-21/ 1710-21 (2022) B 2222-22/ 1472-22 (2022)
Örebro tingsrätt	B 3435-21 (2022) B 4934-21 (2022)
Östersunds tingsrätt	B 3685-22 (2023)

Bilaga 2

Tingsrätt	Målnummer
Alingsås	B 2255-22 (målsägande ej närvarande vid huvudförhandling)
Attunda tingsrätt	B 9177-22 (målsägande ej närvarande vid huvudförhandling) B 11795-22
Borås tingsrätt	B 411-23 B 2030-22
Gotlands tingsrätt	B 1304-22
Göteborgs tingsrätt	B 12644-22 B 18393-22
Gävle tingsrätt	B 4029-22
Halmstads tingsrätt	B 1967-22
Helsingborgs tingsrätt	B 1-23 B 2639-22 B 7011-22 B 8062-20 B 8167-21
Hälsinglands tingsrätt	B 2736-22
Jönköpings tingsrätt	B 4778-22
Kristianstads tingsrätt	B 1879-22 B 2854-21
Linköpings tingsrätt	B 2346-22 B 5059-21
Lund tingsrätt	B 4682-22
Malmö tingsrätt	B 13193-21
Norrköpings tingsrätt	B 39-22
Norrtälje tingsrätt	B 1230-22
Skaraborgs tingsrätt	B 4100-21
Solna tingsrätt	B 285-23 B 2036-22 (målsägande ej närvarande vid huvudförhandling) B 2450-23 (målsägande ej närvarande vid huvudförhandling) B 7388-21 B 10459-20 B 10332-22 (målsägande ej närvarande vid huvudförhandling)
Stockholms tingsrätt	B 13954-22

Sundsvall tingsrätt	B 1948-21 (målsägande ej närvarande vid huvudförhandling)
Södertälje tingsrätt	B 1076-22 B 2910-22
Södertörns tingsrätt	B 3102-23 B 4496-23 B 6129-22 B 6435-22 (målsägande ej närvarande vid huvudförhandling) B 6646-22 B 11439-22 B 14049-22 (målsägande ej närvarande vid huvudförhandling) B 18686-22 (målsägande ej närvarande vid huvudförhandling) B 19826-22
Umeå tingsrätt	B 397-22 (målsägande ej närvarande vid huvudförhandling) B 2755-22
Uppsala tingsrätt	B 1316-22 B 9596-21
Varbergs tingsrätt	B 880-22 B 1557-22
Vänersborgs tingsrätt	B 3949-22
Värmlands tingsrätt	B 2157-21/6289-22 B 5958-22
Ångermanlands tingsrätt	B 483-21/ 1710-21 B 2222-22/ 1472-22
Örebro tingsrätt	B 3435-21 (målsägande ej närvarande vid huvudförhandling)
Östersunds tingsrätt	B 3685-22

Bilaga 3

Tingsrätt	Målnummer
Alingsås	B 2255-22
Attunda tingsrätt	B 11795-22
Borås tingsrätt	B 411-23 B 2030-22
Falu tingsrätt	B 1815-21
Göteborgs tingsrätt	B 12644-22
Halmstads tingsrätt	B 1967-22
Helsingborgs tingsrätt	B 1-23
Jönköpings tingsrätt	B 4778-22
Kristianstads tingsrätt	B 237-23
Lund tingsrätt	B 1196-23 B 4682-22
Malmö tingsrätt	B 13193-21
Norrköpings tingsrätt	B 39-22
Skaraborgs tingsrätt	B 4100-21
Solna tingsrätt	B 285-23 B 2450-23 B 7388-21 B 10332-22
Sundsvall tingsrätt	B 1948-21
Södertälje tingsrätt	B 2910-22
Södertörns tingsrätt	B 3102-23 B 11439-22
Uppsala tingsrätt	B 1316-22
Varbergs tingsrätt	B 880-22
Östersunds tingsrätt	B 3685-22

Bilaga 4

Tingsrätt	Målnummer
Attunda tingsrätt	B 9177-22
Gotlands tingsrätt	B 1304-22
Gävle tingsrätt	B 3936-22 B 4029-22
Halmstads tingsrätt	B 2057-22
Helsingborgs tingsrätt	B 2639-22 B 7011-22 B 8167-21
Hälsinglands tingsrätt	B 2736-22
Kristianstads tingsrätt	B 1879-22
Linköpings tingsrätt	B 1417-22 B 2346-22
Solna tingsrätt	B 2036-22
Stockholms tingsrätt	B 13954-22
Södertörns tingsrätt	B 4496-23 B 19826-22
Umeå tingsrätt	B 2755-22
Varbergs tingsrätt	B 424-22/ B 1815-21 B 1557-22
Vänersborgs tingsrätt	B 1257-22
Värmlands tingsrätt	B 2157-21/6289-22 B 5958-22
Ångermanlands tingsrätt	B 2222-22/ 1472-22
Örebro tingsrätt	B 3435-21 B 4934-21

Bilaga 5

Tingsrätt	Målnummer
Attunda tingsrätt	B 11795-22
Göteborgs tingsrätt	B 18393-22
Kristianstads tingsrätt	B 2854-21
Linköpings tingsrätt	B 5059-21
Luleå tingsrätt	B 3786-22/ B 176-23
Norrköpings tingsrätt	B 39-22
Norrtälje tingsrätt	B 1230-22
Solna tingsrätt	B 10459-20
Södertälje tingsrätt	B 1076-22
Södertörns tingsrätt	B 6129-22 B 14049-22
Umeå tingsrätt	B 397-22
Uppsala tingsrätt	B 9596-21
Vänersborgs tingsrätt	B 3949-22

Bilaga 6

Tingsrätt	Målnummer
Attunda tingsrätt	B 9177-22
Falu tingsrätt	B 1815-21
Gotlands tingsrätt	B 1304-22
Helsingborgs tingsrätt	B 1-23 B 2639-22 B 7011-22 B 8167-21
Linköpings tingsrätt	B 1417-22
Solna tingsrätt	B 2036-22 B 2450-23
Stockholms tingsrätt	B 13954-22
Varbergs tingsrätt	B 880-22

Bilaga 7

Tingsrätt	Målnummer
Göteborgs tingsrätt	B 12644-22 B 18393-22
Halmstads tingsrätt	B 1967-22 B 2057-22
Helsingborgs tingsrätt	B 8062-20
Jönköpings tingsrätt	B 4778-22
Kristianstads tingsrätt	B 237-23 B 1879-22 B 2854-21
Luleå tingsrätt	B 3786-22/ B 176-23
Lund tingsrätt	B 4682-22
Norrköpings tingsrätt	B 39-22
Norrtälje tingsrätt	B 1230-22
Solna tingsrätt	B 285-23 B 7388-21 B 10459-20
Sundsvall tingsrätt	B 1948-21
Södertälje tingsrätt	B 1076-22 B 2910-22
Södertörns tingsrätt	B 3102-23 B 4496-23 B 6129-22 B 6435-22 B 6646-22 B 11439-22 B 14049-22 B 18686-22
Umeå tingsrätt	B 397-22
Uppsala tingsrätt	B 9596-21
Varbergs tingsrätt	B 424-22/ B 1815-21
Vänersborgs tingsrätt	B 3949-22
Värmlands tingsrätt	B 2157-21/6289-22
Ångermanlands tingsrätt	B 483-21/ 1710-21
Örebro tingsrätt	B 3435-21 B 4934-21
Östersunds tingsrätt	B 3685-22

Bilaga 8

Tingsrätt	Målnummer
Alingsås	B 2255-22
Borås tingsrätt	B 2030-22
Gävle tingsrätt	B 3936-22 B 4029-22
Hälsinglands tingsrätt	B 2736-22
Linköpings tingsrätt	B 2346-22 B 5059-21
Lund tingsrätt	B 1196-23
Malmö tingsrätt	B 13193-21
Solna tingsrätt	B 10332-22
Södertörns tingsrätt	B 19826-22
Uppsala tingsrätt	B 1316-22
Varbergs tingsrätt	B 1557-22
Vänersborgs tingsrätt	B 1257-22
Värmlands tingsrätt	B 5958-22
Ångermanlands tingsrätt	B 2222-22/ 1472-22